Kaitsepolitseiamet

Aastaraamat 2024·2025

Sisukord

Kaitsepolitsei

Hea lugeja

Kaitsepolitseiamet tähistab tänavu 105. aastapäeva. Nagu Eesti Vabariik tervikuna, oleme näinud väga erinevaid aegu. Okupatsiooniaastatel eksisteerisime üksnes vabadust väärtustava ideena. Eesti riigi sisemise julgeoleku suurim ohustaja Venemaa on aga läbi aegade jäänud samaks.

Venemaa teeb kõik endast oleneva, et lõhkuda Euroopa julgeolekuarhitektuuri ja luua oma privilegeeritud eriõigustega tsoon Euroopas, kust NATO peaks taanduma. Venemaa näeb ka Eestit oma ihaldatud mõjusfääris.

Venemaa brutaalne agressioonisõda Ukraina vastu jätkub juba neljandat aastat. Lisaks Venemaa relvajõudude nähtavale rindele Ukrainas tegutseb Euroopas Venemaa relvajõudude varjatud rinne. Terve 2024. aasta jooksul nägime Euroopas Venemaa sõjaväeluure GRU instrueerimisel toime pandud süütamisi, vandalismiakte, sabotaažiakte või nende katseid. Venemaa püüab hübriidoperatsioonide abil Euroopat destabiliseerida ning õõnestada kollektiivset tahet Ukrainat toetada. Siin on aga Venemaa teinud kalkulatsioonivea – sellised rünnakud Euroopa vastu mitte ei nõrgesta, vaid tugevdavad Lääne ühtsust ja otsustavust Ukrainat toetada.

2023. aastal Eestis Venemaa tellimusel korraldatud mälestusmärkide rüvetamiste ja autoklaaside lõhkumiste eest vastutavatena peeti kinni ja mõisteti 2024. aastal süüdi kümmekond inimest. Ka 2024. aastal oli taoliste rünnakute oht Eestis suur. Reaalselt õnnestus Venemaa mahitusel 2024. aastal toime panna üks rünnak, kui Tartus süüdati Ukraina registreerimisnumbriga sõiduk. Hübriidsõda on esimene faas ükskõik millisele sõjalisele rünnakule. Nii Kaitsepolitseiameti otsustav töö kui ka ühiskond ise tagavad selle, et sõjalist ohtu riigile ei tekiks.

Julgeolekupildi edasine kujunemine sõltub Ukrainas toimuvast: kas ja millise rahuni jõutakse. Kindel on see, et ükskõik milline rahu Ukrainas ka ei sõlmita, ei vähenda see ohte Eesti sisejulgeolekule. Venemaal vabaneb seejärel rohkem ressurssi ja ta saab koondada tähelepanu muudele vaenutegevustele. Ohuks on lahingurelvade ebaseaduslik transiit Euroopasse, kus need võivad jõuda kuritegelike ringkondade ja äärmuslaste kätte. Rindelt naasvad Vene kõrilõikajad hakkavad otsima uusi väljakutseid äärmusorganisatsioonides, kuritegelikus maailmas. Venemaa eriteenistuste luurehuvi Eesti vastu on pidev. 2024. aastal viisime kohtu ette viis GRU kaastöötajat. Alates Venemaa täiemahulise sõja algusest Ukrainas on Kaitsepolitseiameti ettepanekul Eestis julgeolekukaalutlustel elamisluba kehtetuks tunnistatud kokku 15 inimesel.

Kremlit toetav osa Eesti elanikkonnast on valdavalt vanemaealine ja hääbuv, mistõttu üritab Kreml oma mõjutustegevust suunata Eesti venekeelsetele noortele. Peame kaitsma venekeelseid noori Venemaa propaganda mõjusfääri langemise eest.

Pärast Kremli kontrollitud infokanalite piiramist on mõjutustegevus liikunud sotsiaalmeediasse. Üha enam näeb süvavõltsinguid ning manipulatsioone tehisaru ja algoritmidega. Sotsiaalmeedia on aina enam mõjutamas seda, kuidas me maailma tajume ja millisesse infovälja algoritmide manipulatsioonid meid suunavad. Nii võib infotarbija eksida propaganda kõlakambrisse või valede miiniväljale, sest aina raskem on esitatud infot kontrollida. Kriitiline meel jagatava info suhtes on jätkuvalt ainus ravim usaldatavuse tagamiseks. Eestis võtame kriitilise mõtlemise ja sealhulgas meediakirjaoskuse õpetamist põhjusega tõsiselt.

Nii vanuse- kui ka riigipiire ületades peibutab vägivaldne äärmuslus noori sotsiaalmeedias ja digiplatvormidel. Üksildane, raske lapsepõlve ja kuuluvustundeta inimene leiab netiavarustes tee äärmusliku maailmavaateni, kui talle pakutakse selget ja kaasahaaravat sõnumit, mis levib paljudel platvormidel ja mis tänu infotehnoloogilistele võimekustele tõlgitakse kiiresti eri keeltesse. Terroriorganisatsioonile sarnaselt on Kremli jaoks propaganda levitamine sama oluline kui rünnakute endi korraldamine.

Olgugi et infoühiskonna teenuse seaduse muudatus võimaldab otsustavamalt sekkuda, on oluline välja töötada ka tegevuskava, et ennetada noorte radikaliseerumist. Vaenulike riikide mõjutustegevuse ja vägivaldse äärmusluse propaganda tõttu peab ka riik pöörama suuremat tähelepanu sotsiaalmeedia keskkondades toimuvale. Kuigi terrorismioht püsib Eestis väike, on ka üks rünnak liiga palju.

Näeme, et üha laialdasemalt kasutatakse virtuaalvääringuid. Lisaks kasutusele legaalse investeerimisvõimalusena on krüptorahast saanud põhiline maksevahend õigusrikkujate jaoks nii terrorismi rahastamises, vaenulike eriteenistuste operatsioonides, küberrünnakute lunarahanõuetes kui ka organiseeritud kuritegevuses. Innovatsioon ja infotehnoloogilised makselahendused esitavad väljakutseid nii Eesti õiguskaitseasutustele kui ka Eesti finantssektorile tervikuna. Tähelepanu tuleb seega pöörata õigusaktide ajakohasusele, teenusepakkujate paremale riskiteadlikkusele, hoolsusmeetmete kohaldamise kvaliteedile ning õiguskaitseasutuste tegevuse järjepidevusele. Tehnoloogia areng ja järjest mitmekihi-

lisemad küberohud seavad ka küberjulgeoleku valdkonna senisest palju kaalukamasse rolli.

Keeruline julgeolekuolukord esitab Kaitsepolitseiametile järjest suuremaid väljakutseid ja kõrgemaid nõudmisi, et hoida erinevatel ohuvektoritel silm peal ning tõkestada need enne, kui need jõuavad Eesti ühiskonda kahjustada.

Ohtudest teadlik olles on võimalik neid ennetada. Kaitsepolitseiamet korraldas 2024. aastal kümneid julgeolekukoolitusi ja -ettekandeid, millest sai osa pea 2000 ametnikku ja ettevõtete töötajat. Vaenuliku ohustaja vastu on oluline tugev ühisrinne, mille moodustavad kõik eestimaalased ja julgeolekuasutused koos oma partneritega nii Eestis kui ka välismaal.

Julgeolekuasutuse töö eripära nõuab, et suur osa meie tegevusest on vastaste eest varjatud. Küll aga on Kaitsepolitseiamet avatud pädevate järelevalveasutuste jaoks, sh Prokuratuur, kohtud, Siseministeerium, Vabariigi Valitsus, Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalvekomisjon, Õiguskantsler, Riigikontroll. Välisest kontrollist olulisemgi on meie töökultuur ja sisemeetmed, mis tagavad, et Kaitsepolitseiameti tegevus on seadusega kooskõlas, lähtub parimast kutse-eetikast, tervest mõistusest ja Eesti riigi julgeolekuhuvidest. Mõistame meie ülesannete täitmiseks vajalike õigustega kaasnevat vastutust. Suhtume Eesti elanike põhiõiguste kaitsmisesse Kaitsepolitseiametis väga tõsiselt.

Ajal, mil maailm on tugevas turbulentsis, seisame silmitsi paljude ohtude ja julgeolekuväljakutsetega. Peamiselt Venemaa tegevuse tõttu on meie piirkonnas võimalik julgeolekukeskkonna edasine halvenemine. Sellest hoolimata saame öelda, et Eesti on väga turvaline riik ja iga aastaga veelgi tugevam. Kaitsepolitseiamet tihedas liitlaskoostöös sise- ja välismaiste partneritega pingutab, et see nii ka jääks.

Margo Palloson

Kaitsepolitseiameti peadirektor
14. aprillil 2025

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Kremli mõjutustegevus keskendub Venemaa Föderatsiooni ümberasunute värbamisele ja välisriikide noorte rakendamisele oma lõhestuspoliitika teenistusse.

Venemaa riiklikult kontrollitud meedia töötaja on infosõdur, mitte ajakirjanik.

Oht Eesti põhiseaduslikule korrale tuleb jätkuvalt peamiselt Venemaa agressiivse välispoliitika eesmärkidest, mille elluviimist on idanaaber nn suure sula ehk sanktsioonide leevendamise korral kohe valmis elavdama. Et neid eesmärke kiiremini saavutada, üritab Kreml lõhkuda Lääne ühiskondi sisemiselt ning pingestada Lääne väärtusi kaitsvat rahvusvahelist koostööd. Eri aegadel on see tegevus Eestis väljendunud lisaks Vene meedia igapäevastele vaenulikele sõnumitele ka mitmesugustes mõjutusoperatsioonides, mille ennetamine ja tõkestamine on Kaitsepolitseiameti põhiülesandeid.

Venemaa Ukraina-vastane agressioon on muutnud Venemaa ja tema huvides tegutsejate käitumist, aga omajagu ka seda, mida Lääs, sealhulgas Eesti, on Venemaa vaenuliku mõjutustegevuse ennetamiseks ja tõkestamiseks ette võtnud. Lühidalt saab öelda, et füüsilises ruumis ehk tänaval on propagandistlikku vaenutegevust vähemaks jäänud ning vaenuõhutamine ja -tegevus on kolinud üha enam virtuaalruumi. Mõjutamise ühe osana on lisandunud kordades ohtlikumad ja varjatumad sabotaažiaktid.

Mõjutustegevuse sihtmärgiks on noored

Venemaa püsib aktiivne ja agressiivne. Kui möödunud aasta aruandes tõime esile Eesti piirkondliku ääremaastumise, mida Venemaa üritab lõhestamistegevuses ära kasutada, siis tänavu keskendume peamiselt noortele. Kremli režiimi propagandast otseselt mõjutatud inimesed Eesti ühiskonnas on valdavalt vanemaealised ja nende hulk kahaneb. Suurem osa Eesti venekeelsest elanikkonnast eelistab autokraatse Venemaa omale Eesti ja Lääne info- ja väärtusruumi. Kremli tänavapoliitika kandepind Eestis on sanktsioonide ja Venemaale ümber asunud aktivistide tõttu madalseisus. Seetõttu püüab Kreml oma lõhestuspoliitika ajamiseks ja väheneva mõjusfääri hoidmiseks aktiivsemalt kutsuda Venemaal toimuvatele üritustele naaberriikides elavaid noori, kes on Kremli hinnangul lihtsamini meelitatavad. Eesmärk on neid hiljem ära kasutada geopoliitilistel eesmärkidel või nende elukohariikide poliitika mõjutamiseks. Sellist taktikat on Venemaa kasutanud aastakümneid, kuid Eestis pole see seni suuremat edu toonud.

Kui sõja alguses jäi välisriikide noortele mõeldud propagandaüritusi mõnevõrra vähemaks, pakub Kreml noorte meelitamiseks nüüd taas aktiivselt nii veebipõhiseid kui ka muid programme, konkursse, ekskursioone, olümpiaade jmt, mille varjus käib propagandategevus. Tasuta tuusikut Venemaale reisida esitletakse kui mõne konkursi võitu. Tegelikkuses nopitakse üles kõik, keda petlike loosungitega õnnestub ära meelitada. Tuleb meeles pidada, et tasuta lõunaid pole olemas ning vastuteeneid ootab Venemaa juba lähitulevikus. Noortele lähenetakse eelkõige veebi teel, sest nii saab luua vahetu kontakti, mis võib jääda täiskasvanute tähelepanuta.

Eesti ja teiste riikide noori Venemaa II maailmasõjaga seotud propagandaüritused ei köida. Ka Venemaa enda kooliõpilaste ajaloohuvi on kesine. Seetõttu reklaamitakse üritusi nii välisriikides kui ka Venemaal tänapäevaste teemade kaudu: IT, keskkond, meedia, rahvusvahelised suhted, ärisuhted, ettevõtlus jms.

Noorte mõjutamine on Kremli lõhestuspoliitika prioriteet ka Ukraina-vastase sõja ajal. Selle ülesande täitmist nõutakse Venemaa esindustelt välisriikides. Venemaa Föderatsiooni saatkond Eestis reklaamib oma meediakanalites mitmesuguseid võistlusi ning noortele suunatud pakkumisi. 2025. aasta teema on II maailmasõja lõpu 80. aastapäev.[1] Kreml ootab rohkelt välisriikide noori propagandaüritustele Venemaale, et luua illusioon nende riikide väidetavast toetusest agressorriigile.

Valgevene-Venemaa propagandavedur – „Mälurong“

Venemaa ja Valgevene noortele suunatud propagandaprojekt „Mälurong“ sai alguse 2022. aastal[2], kui Venemaa alustas täiemahulist sõda Ukraina vastu. Kremli narratiivi kohaselt kasvatab üritus noorte isamaalisust ja teadmisi ühisest kuulsusrikkast ajaloost, eriti rõhutatakse Venemaa konstitutsiooni kaitse alla võetud suure isamaasõja võitu. Venemaa, Valgevene ja ka Sõltumatute Riikide Ühenduse (SRÜ) riigid tutvustavad gümnasistidele II maailmasõja ajalugu ning annavad neile võimaluse külastada rongiga mälestuspaiku Venemaal ja Valgevenes.

2025. aastal on projekt korraldajate hinnangul eriti tähtis, sest möödub 80 aastat II maailmasõja lõpust ehk Kremli narratiivi kohaselt Nõukogude Liidu võidust. Korraldajatel on ambitsioonikas plaan kaasata projekti esmakordselt kõikide Nõukogude Liidu anastatud riikide esindajad. Venemaa president on ettevõtmist võrrelnud Georgi lindi kampaania ja nn surematu polgu marssidega, mis mõlemad on Kremli propaganda olulised tööriistad. Osalejatega on kohtunud ka Venemaa truu toetaja, Valgevenes protestide ja meeleavalduste taustal presidendina püsiv Aleksandr Lukašenka.

Taoliste projektide propagandistlikku ärakasutamist näitavad pressiteated ja sotsiaalmeediapostitused, kus Kreml esitleb iga last kui tema päritoluriigi ametlikku esindajat. Peamiseks narratiiviks kasutab Kreml sõnumit: rahvaste sõprus ja rahu maailmale.

Tuusik Arteki lastelaagrisse

2014. aastal okupeeris Venemaa Föderatsioon Ukrainas Krimmi poolsaare. Järgmisel aastal alustas Venemaa Krimmis noortele suunatud mõjutustegevuse programmiga ehk sisuliselt taastas Nõukogude Liidu aegse pioneerilaagri traditsiooni.

Mullu jõudsid avalikkuse ette Venemaa propagandaüritustega kaasnevad tõsisemad ohud, mida sellega seotud täiskasvanud kahjuks ei soovi teadvustada. Pärast Krimmi okupeerimist Artekis osalenute loodud fondi Sodružestvo veebilehel seisis postitus, et toimus konkurss „Artek – lapsepõlve pealinn“. Võitjateks kuulutati 20 delegatsiooni üle maailma, nende hulgas Narva kultuurimajas Rugodiv tegutsev peotantsurühm

1 Venemaa ajaloonarratiivi järgi oli Venemaa II maailmasõjas Eesti ikkest vabastaja. Tegelikkuses okupeeris ja represseeris Venemaa Eestit II maailmasõja lõpust kuni 1991. aastani. Viimased Venemaa väeosad lahkusid iseseisva Eesti riigi pinnalt 1994. aastal, Paldiski tuumaobjekt anti Eestile lõplikult üle alles 1995. aastal.

2 www.youtube.com/watch?v=SGYRZx3fvTw

Artekis toimunud kohtumisel andsid Venemaa agressioonis osalevad sõdurid muuseumile üle eraarmee Wagneri lipu. Allikas: Arteki sotsiaalmeediakanal

Flamingo, mida juhendab Elena Kurgan. Auhinnaks oli tasuta reis lastelaagri Artek 8. rahvusvahelisse vahetusse. See tähendab, et Eesti lastele pakuti võimalust minna sõjapiirkonda.

Kurgani abikaasa, Sillamäe huvi- ja noortekeskuse Ulei töötaja Andrei Markus vormistas korraldajate juhtnööride kohaselt reisidokumendid endale ja lastele, et sõita Venemaa okupeeritud Ukraina territooriumile Krimmi poolsaarele. Vaid paar nädalat enne plaanitud reisi kukkusid Venemaa sõjategevuse tõttu rannale raketirusud, tappes viis inimest, kellest kolm olid lapsed.

Artekis pandi Eesti lapsed rühma nimega Lesnoi. Laagris korraldati neile kohtumisi inimestega, kes on rahuvastaste süütegude tõttu mitmes välisriigis sanktsioonide all. Nende hulgas olid näiteks Venemaa riigiettevõtte Roskosmos peadirektor Juri Borissov ja Ukrainas Vene vägede kohalolu toetav telesaatejuht ja Kremli propaganda levitamise eest Läänes sanktsioonialune Dmitri Kisseljov. Lastele esines laulja ja poliitik Deniss Maidanov, kelle paljud laulud sisaldavad Vene natsionalistlikke teemasid: VDV-st[3], OMON-ist[4] ja Spetsnazist[5]. Tema muusikavideotes näidatakse taktikalisi jõudemonstratsioone, üksuste sõdureid ja sõjavarustust. Vahetult enne

3 Воздушно-десантные войска России – Venemaa õhudessant-väeüksus.
4 Отряд мобильный особого назначения – eriotstarbeline miilitsaüksus.
5 Подразделения специального назначения – Nõukogude ajal Venemaa luure- ja diversiooniüksus.
6 Всероссийская государственная телевизионная и радиовещательная компания.

agressiooni Ukrainas õigustas Maidanov Venemaa sõjalist rünnakut, öeldes, et Ukraina on kuni Dnepri jõeni Venemaa oma.

Lapsi kostitati tiheda programmiga. Nad osalesid projektis „Sõpruse sild: Venemaa ja maailm". Programmis MoreMedia, mida viiakse ellu koos sanktsioonialuse Ülevenemaalise Riikliku Ringhäälingukompaniiga (VGTRK)[6], esines Venemaa telesaatejuht Maria Sittel, kes on muu hulgas võõrustanud ka rahvaüritust, millega toetati Venemaa sissetungi Ukrainasse.

Laagrilised kohtusid Ukraina rünnakutes osalenud võitlejatega. Neile näidati vormirõivaid ja relvi. Arteki muuseumile anti üle Wagneri lahingulipp.

Artek korraldab toetusüritusi Ukrainas sõdivatele Vene sõjaväelastele. Eesliinil Ukrainat ründavatele sõjaväelastele annetatakse madratseid ja hiljem valmivad sellest videod, kus Arteki särkides inimesed toimetavad abisaadetistega.

Laagrisse sõitnud lapsi kasutati hiljem Arteki propagandamaterjalides. Avaldatud fotodel moodustati Eestist pärit laagrilastest Venemaa propagandasõjas Ukraina vastu kasutatav V-tähe kuju.

Laste õiguste kaitseks on Kaitsepolitseiamet laste näod udustanud. Arteki sotsiaalmeediakanalites kasutatakse lapsi propaganda tööriistadena ning näod on seal udustamata. Allikas: Arteki sotsiaalmeediakanal

Artek ja Lääne sanktsioonid

17. juulil 2023 kanti Arteki keskus Ühendkuningriigi sanktsioonide nimekirja osalemise eest Venemaa valitsuse läbiviidavas Ukraina laste küüditamise ja ümberkasvatamise programmis. Ühendkuningriigi valitsus on teatanud, et jätab sanktsioonid jõusse seni, kuni Venemaa Ukrainale kahjud hüvitab.

24. augustil 2023 kanti Arteki keskus ja selle direktor Konstantin Fjodorenko USA sanktsioonide nimekirja seoses Ukraina laste Venemaale küüditamisega.

24. juunil 2024 kanti organisatsioon paljude Euroopa Liidu riikide sanktsioonide nimekirja.

Artek on föderaalne riigieelarveline asutus, mis täidab Venemaa valitsuse ja haridusministeeriumi ülesandeid.

Kuna Venemaa jätkab noortele suunatud vaenulikku mõjutustegevust endise jõuga, otsustas Eesti Vabariigi Valitsus kehtestada 2024. aastal uue sanktsiooni kaitseks Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene Vabariigi mõjutustegevuse vastu.

Vabariigi Valitsuse 19. detsembri 2024 sanktsiooniga nr 84 on keelatud organiseerida kuni 21-aastaste Eesti kodanike või Eesti elamisloa või elamisõigusega isikute osalemist üritustel, mis toimuvad Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene Vabariigi avalikku võimu teostava või seda toetava füüsilise või juriidilise isiku huvides nende riikide territooriumil või Venemaa Föderatsiooni poolt ebaseaduslikult okupeeritud või annekteeritud Ukraina aladel ning mille raames õigustatakse või toetatakse Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene Vabariigi agressioonipoliitikat, relvajõude, Ukraina-vastast agressioonisõda või Ukraina territooriumi okupatsiooni või anneksiooni. Keelatud on ka eelnimetatud üritustel osalemisele teadvalt ja vahetult kaasabi osutada.[7]

7 Vabariigi Valitsuse sanktsioon kaitseks Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene Vabariigi vaenuliku mõjutustegevuse vastu, 19.12.2024 nr 84, www.riigiteataja.ee/akt/121122024025.

Eesti riik ei soovita reisida Venemaale ega selle poolt okupeeritud aladele ohtliku sõjategevuse tõttu. Ennetava meetmena vestles Kaitsepolitseiamet ka Sillamäe noorsootöötaja Andrei Markusega, kes vormistas Eesti lastele Artekki minekuks reisidokumente, ning selgitas ohte nii talle kui ka temaga kaasa reisivatele lastele.

Lisaks sanktsioonile on oluline, et oleksime tähelepanelikud ja oskaksime ära tunda Venemaa mõjutustegevust ja seda paljastada. Ainult nii saame ennetada laste ärakasutamist vaenuliku välisriigi poolt. Ka ühe-kahe lapse osalemist propagandaüritusel, mis toimub füüsiliselt või digikeskkonnas, esitleb Kreml kui teatud osa Eesti elanike toetusavaldust agressorriigile.

Palume haridus- ja noorsootööasutuste ning omavalitsuste esindajatel olla tähelepanelik ja teavitada Kaitsepolitseiametit Venemaa ja Valgevene poolt Eesti noortele suunatud vaenulikust mõjutustegevusest. Üheskoos suudame pahatahtlikud ja sageli varjatult ühiskonda lõhestavad plaanid tõkestada!

Ümberasumine

2024. aastal oli Venemaa nõrgestatud lõhestuspoliitika üks läbivaid narratiive lääneriikide süüdistamine venekeelsete elanike väidetavas massilises ja süsteemses diskrimineerimises, sealhulgas Vene kodanike põhjendamatud kinnipidamised või julgeolekuohu tõttu elukohariikidest väljasaatmised. Need ei ole Kremli propagandas uued teemapüstitused.

Samalaadseid süüdistusi kasutas Kreml ka varem, et mõjutada Balti riikide sisepoliitikat ja survestada neid rahvusvaheliselt. Sanktsioonid on Venemaa haaret Euroopa Liidus piiranud.

Venemaale ümberasumise ametlik programm ei ole lääneriikide elanike seas kuigi populaarseks saanud peamiselt selle bürokraatlike ja ümberasuja soove mittearvestavate tingimuste tõttu.

Viimastel aastatel on selgunud, et Venemaa tegelik võimekus või soov saabujaid riiklike programmide väliselt vastu võtta tekitab probleeme.

2024. aastal andis Putin korralduse töötada välja ettepanekud „alaliselt välismaal elavate kaasmaalaste õiguste tagamise küsimuses“. Mõiste „kaasmaalane“ on Kreml sisustanud territoriaalse (Vene impeerium, Nõukogude Liit) ja vaimse, hingelise (vene keel, kultuur, õigeusk jms) tõlgendusega, mis justkui looks õigusliku aluse sekkuda ja teisi riike sõjaliselt rünnata (nt Ukraina).

Soositakse Venemaale ümberasujaid, kes „ei nõustu asukohariikide rakendatava poliitikaga – destruktiivsed neoliberaalsed ideoloogilised hoiakud, mis on vastuolus Venemaa traditsiooniliste vaimsete ja moraalsete väärtustega“.

Kohe ilmnes ka Kremli režiimi tavapärane enesepettus. Kremli propaganda käsilased levitasid valeinfot peatselt Balti riikidest väljasaadetavate tuhandete inimeste kohta. Vene regioonidele anti suunised luua tingimused väidetavalt massiliselt läänest põgenevate inimeste vastuvõtmiseks. Lisaks õhutasid

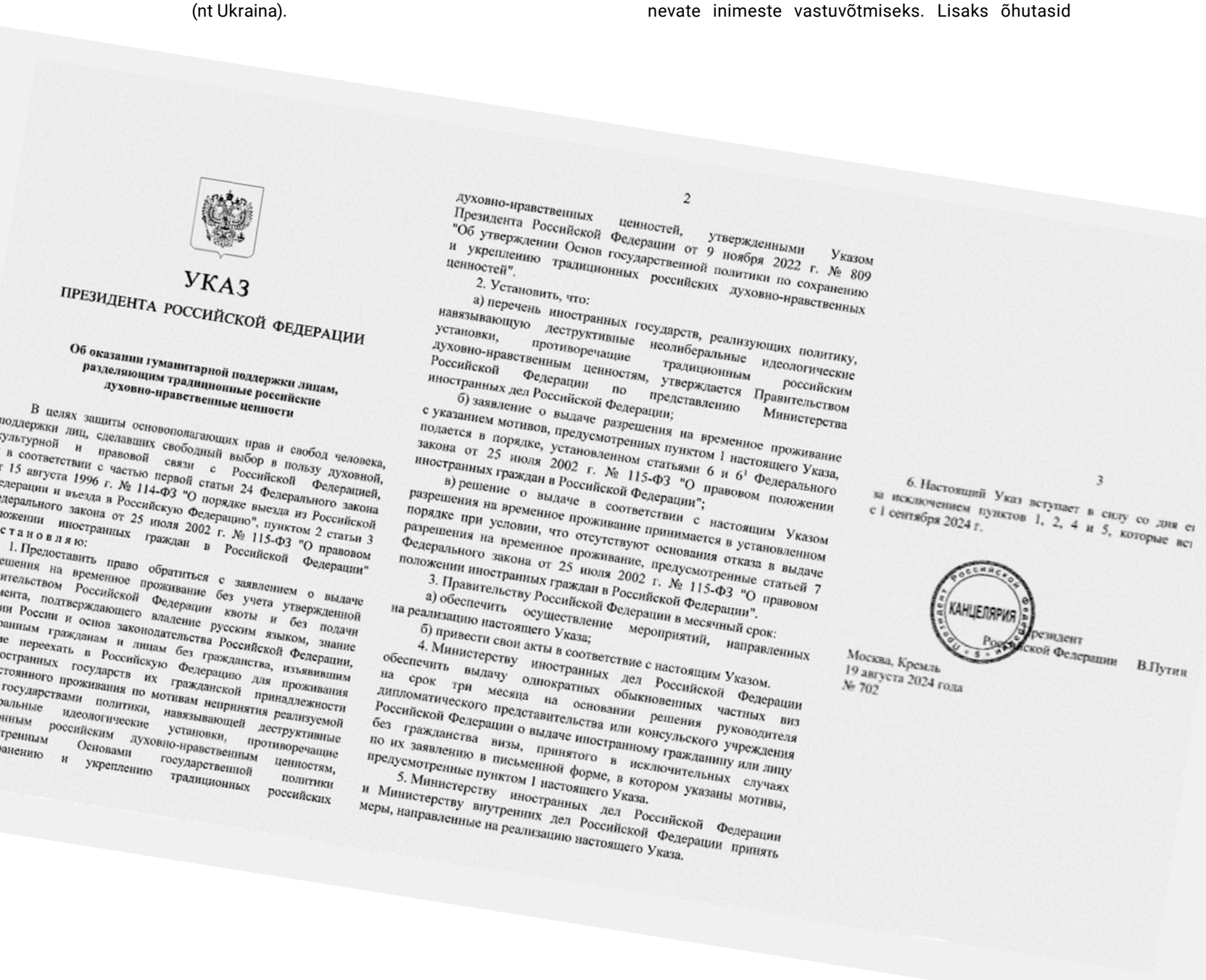

УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Об оказании гуманитарной поддержки лицам, разделяющим традиционные российские духовно-нравственные ценности

В целях защиты основополагающих прав и свобод человека, поддержки лиц, сделавших свободный выбор в пользу духовной, культурной и правовой связи с Российской Федерацией, в соответствии с частью первой статьи 24 Федерального закона от 15 августа 1996 г. № 114-ФЗ "О порядке выезда из Российской Федерации и въезда в Российскую Федерацию", пунктом 2 статьи 3 Федерального закона от 25 июля 2002 г. № 115-ФЗ "О правовом положении иностранных граждан в Российской Федерации" п о с т а н о в л я ю:

1. Предоставить право обратиться с заявлением о выдаче разрешения на временное проживание без учета утвержденной Правительством Российской Федерации квоты и без подачи документа, подтверждающего владение русским языком, знание истории России и основ законодательства Российской Федерации, иностранным гражданам и лицам без гражданства, изъявившим желание переехать в Российскую Федерацию для проживания из иностранных государств их гражданской принадлежности или постоянного проживания по мотивам непринятия реализуемой государствами политики, навязывающей деструктивные идеологические установки, противоречащие традиционным российским духовно-нравственным ценностям, Основами государственной политики по сохранению и укреплению традиционных российских

2

духовно-нравственных ценностей, утвержденными Указом Президента Российской Федерации от 9 ноября 2022 г. № 809 "Об утверждении Основ государственной политики по сохранению и укреплению традиционных российских духовно-нравственных ценностей".

2. Установить, что:

а) перечень иностранных государств, реализующих политику, навязывающую деструктивные неолиберальные идеологические установки, противоречащие традиционным российским духовно-нравственным ценностям, утверждается Правительством Российской Федерации по представлению Министерства иностранных дел Российской Федерации;

б) заявление о выдаче разрешения на временное проживание с указанием мотивов, предусмотренных пунктом 1 настоящего Указа, подается в порядке, установленном статьями 6 и 6[1] Федерального закона от 25 июля 2002 г. № 115-ФЗ "О правовом положении иностранных граждан в Российской Федерации";

в) решение о выдаче в соответствии с настоящим Указом разрешения на временное проживание принимается в установленном порядке при условии, что отсутствуют основания отказа в выдаче разрешения на временное проживание, предусмотренные статьей 7 Федерального закона от 25 июля 2002 г. № 115-ФЗ "О правовом положении иностранных граждан в Российской Федерации".

3. Правительству Российской Федерации в месячный срок:

а) обеспечить осуществление мероприятий, направленных на реализацию настоящего Указа;

б) привести свои акты в соответствие с настоящим Указом.

4. Министерству иностранных дел Российской Федерации обеспечить выдачу однократных обыкновенных частных виз на срок три месяца на основании решения руководителя дипломатического представительства или консульского учреждения Российской Федерации о выдаче иностранному гражданину или лицу без гражданства визы, принятого в исключительных случаях по их заявлению в письменной форме, в котором указаны мотивы, предусмотренные пунктом 1 настоящего Указа.

5. Министерству иностранных дел Российской Федерации и Министерству внутренних дел Российской Федерации принять меры, направленные на реализацию настоящего Указа.

3

6. Настоящий Указ вступает в силу со дня е
за исключением пунктов 1, 2, 4 и 5, которые вст
с 1 сентября 2024 г.

КАНЦЕЛЯРИЯ

Президент
Российской Федерации В.Путин

Москва, Кремль
19 августа 2024 года
№ 702

Vabatahtlik-patriootlik projekt, mis töötab käsikäes sanktsioonialuste Venemaa fondidega. Allikas: https://putdomoj.ru

meedias pingeid Vene ametnikud, öeldes, et peagi pannakse Eesti–Venemaa piiriületus täielikult kinni.[8] Kreml üritas tähelepanu sõjategevuselt kõrvale juhtida uute näiliste probleemide tõstatamise ja nende võimendamisega – eesmärk oli näidata, et Venemaa ja tema kodanikud on põhjendamatult lääneriikide enneolematu rünnaku all.

Suurem piiriäärne vastuvõtukeskus avati näiteks Pihkvas. Selle ülesanne on Venemaale saabujate abistamine ja nende suhtes välisriikides väidetavalt toimepandud inimõiguste rikkumiste fikseerimine. Ühtlasi otsitakse saabujate seast vabatahtlikke rindetsooni saatmiseks.

Ka Venemaa juurdluskomitee teatas, et võtab vastu avaldusi lääneriikidest väljasaadetud isikutelt, et juhtumeid menetleda ja vajadusel tehtud kahju välja nõuda. Samal ajal hakati hirmutama oma riigi kodanikke välisriikidesse reisimise eest, kus nad pidavat suure tõenäosusega sattuma russofoobia ohvriks. Kremli tegevus osutab soovile tekitada Nõukogude Liidu eeskujul suletud piiridega riik, kuhu on võimalik raskustega sisse pääseda, aga kust on peaaegu võimatu välja pääseda.

Venemaal algatati mitu omavahel konkureerivat projekti, mis püüdlevad riigi toetust ja avalikku tähelepanu. Nende põhinarratiiv on pakkuda toetust lääneriikides valitseva russofoobia eest põgenejatele. Samas ei varjata soovi leida ümberasujate seast kõrge kvalifikatsiooniga spetsialiste ja eriteadmistega inimesi Kremli sõjamasina töös hoidmiseks.

Projekt, millega on seotud endine Eesti elanik Aleksei Esakov, kelle elamisluba tunnistati kehtetuks julgeolekuohu tõttu.
Allikas: https://vk.com/club216564877

8 2024. aasta kevadel sulges Soome pärast kuudepikkust sisserändajate voolu mitu piiripunkti. Venemaa kasutas migratsiooni relvana. Soome ametnike sõnul kasutasid Venemaa ametivõimud hübriidset survetaktikat, suunates kolmandate riikide dokumentideta varjupaigataotlejaid Soome piiripunktidesse.

Sergei Neprimerov, endine Eesti elanik, kelle elamisluba on kehtetuks tunnistatud ning kellele on julgeolekuohu tõttu kehtestatud Eestisse sissesõidukeeld. Allikas: Ombudsmanrf.org

Venemaa inimõiguste volinik Tatjana Moskalkova kohtus Eestist julgeolekuohu tõttu väljasaadetutega. Allikas: Ombudsmanrf.org

Venemaale elama asumise ja vajalike dokumentide kiire menetlemine võib ümberasujale tähendada kohustust osaleda lääneriike halvustavas propagandategevuses. Kremli lõhestus- ja propagandavõrgustiku liikmete puhul tähendab see aga tegevuse jätkamist endise elukohariigi asemel Venemaalt.

16. märtsil, kui toimus Putini tagasivalimine, külastas Ivangorodi valimispunkti Venemaa Föderatsiooni inimõigusvolinik Tatjana Moskalkova. Moskalkova kohtus teiste seas Zoja Paljamari ja Sergei Neprimeroviga. Vabatahtlikena olid Putini valimisvõidu vormistamist korraldamas ka Sergei Tšaulin ja Aleksei Esakov. Kõigi nimetatute Eesti elamisluba on kehtetuks tunnistatud ning julgeolekuohu tõttu on neile kehtestatud Eestisse sissesõidukeeld.

2024. aastal tunnistati Kaitsepolitseiameti ettepanekul kehtetuks Pärnus aktiivselt Venemaa mõjutustegevust ellu viinud Aleksei Fjodorovi elamisluba. Ta jagas sotsiaalmeedias Kremli režiimi toetavaid narratiive, nimetades Kremli suuniste järgi Ukraina-vastast sõda erioperatsiooniks ning üritades veenda oma jälgijaid, et Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmise tõttu on Eestis pead tõstmas natsism.

Aleksei Fjodorov Venemaal mitmepäevasel ellujäämiskursusel. Kursuse üheks läbiviijaks oli GRU spetsnazi eriüksuslane. Allikas: sotsiaalmeedia

Fjodorov organiseeris Airsofti meeskonda, kes harjutas militaartaktikat. Igal aastal väisas ta Venemaad, et osaleda seal militaarmessidel ja -väljaõppel. Fjodorov ei varjanudki, et Venemaa rünnaku korral asub ta tegutsema agressorriigi huvides.

Kaitsepolitseiameti ettepanekul on Politsei- ja Piirivalveamet viimasel kolmel aastal julgeolekukaalutlustel tühistanud viieteistkümne inimese elamisloa.

MPEÕK peab Venemaaga varjatud läbirääkimisi erakooli rahastamiseks

Vene Õigeusu Kiriku (VÕK) patriarh Kirill (Vladimir Gundjajev) on seisukohal, et Eesti on VÕK-i kanoonilise territoorium. Seega võib öelda, et ta teostab Kremli agressiivse välispoliitikaga seotud kontrolli oma kanoonilise territooriumi üle. VÕK-i hierarhiast tulenevalt allub sellele kontrollile ka MPEÕK[9].

27. märtsil 2024 ütles Kirill Ülemaailmse Vene Rahvusliku Kogu ees, et Venemaa agressioon Ukrainas on püha sõda. Tegu on Venemaa režiimi ideoloogilise haru seisukohaga,[10] mida ei saa pidada isiklikuks veendumuseks. Sama kehtib ka Kirilli teiste Ukrainat puudutavate sõnavõttude ja tema kinnitatud dokumentides väljendatud arvamuste kohta.

Moskva Patriarhaadi juhiste kohaselt valitud ning Kremli tahet ja arusaamu viljelev metropoliit Jevgeni (Valeri Rešetnikov) Eesti elamisluba julgeolekukaalutlustel ei pikendatud. See, et Rešetnikov juhib kirikut Venemaalt, osutab veel kord MPEÕK-i tugevatele sidemetele VÕK-i ja Moskva Patriarhaadiga ning MPEÕK-i kohalike juhtide heakskiidule.

Rešetnikov juhtis aastatel 1995–2018 rektorina Moskva Vaimulikku Akadeemiat, mis on VÕK-i vaimulike kasvulava. Nii nagu kiriku kaudu mõjutatakse Venemaa noori, oli ka Rešetnikovi ülesanne MPEÕK-i juhtima asudes noorte kaasamine kirikuellu. Selle kaugem eesmärk on VÕK-ile sobivate vaimulike järelkasvu tagamine MPEÕK-is.

Tema heakskiidul loodi Tallinnas venekeelne erakool Shanghai ja San Francisco Püha Johannese Kool (SSPJK)[11], mis alustas õppetööd 2021/2022. õppeaastal. Koolis õpib ligi 40 last.

Pärast seda, kui Rešetnikovi elamisloa pikendamisest keelduti, püüdis SSPJK pisendada oma sidet metropoliidiga. Kooli kodulehelt võeti maha metropoliidi õnnistus ja metropoliidi foto ning metropoliiti ei esitletud enam kooli esinduskogu juhina. Samas jätkati Rešetnikovi algatuse elushoidmist ja MPEÕK-i kirikutes SSPJK-i tegevuseks annetuste kogumist.

Samuti on eemaldatud link Vene klassikalise kooli kodulehele russianclassicalschool.ru.

Kooli pihiisaks ja üheks rajajaks on Tallinna Jumalaema Kõigi Kurbade Rõõmu Pühakuju kiriku eestseisja ülempreester Andrei Mere (ilmalikult Andres Mere).

2022. aastal korraldas SSPJK konverentsi „Klassikaline kooliharidus", kus enamik osalejaid esines veebi vahendusel. Üks ettekandjatest oli Moskva Püha Johannese Õigeusu Ülikooli psühholoogia õppetooli dotsent Nadežda Hramova, kes rääkis Vene klassikalise kooli põhimõtetest. Nende kohaselt tuginetakse vanadele õpikutele, mis on kirjutatud Vene pedagoogika rajajate poolt (näiteks K. Ušinski 19. sajandil ja tema eelkäijad). Konverentsil vastandati Vene ja Lääne väärtusi ning rõhutati laste patriootliku kasvatamise teemat. Oma muudes esinemistes on Hramova öelnud: „Just tänu Stalinile meie haridus elab! Milles seisneb Stalini-aegsete õpikute eripära? Need on loomulikud, lähtuvad lapsest."[12]

Ta on ka põhjendanud vajadust pöörduda 1940.–1950. aastate õpikute juurde, „sest seal oli kaasaegne metoodika, mis kaasas kõik nõukogude-eelse perioodi saavutused. Venemaa Pedagoogilise Akadeemia esimene president Vladimir Potjomkin rääkis, et peame looma hariduse, mis on võitja rahva vääriline. Juba 1943. aastal!"[13]

Vastavalt erakooliseadusele saab SSPJK Eestis riigieelarvelist tegevustoetust. See asjaolu ja kooli looja Rešetnikovi elamisloa pikendamisest keeldumine ei ole takistanud MPEÕK-i ning SSPJK-i esindajatel otsimast kooli rahastamiseks alternatiivseid ning teatud juhtudel ka selliseid lahendusi, mis võivad olla vastuolus õigusaktidega.

Nii näiteks on MPEÕK-i esindajad veel 2024. aastal pidanud kooli rahastamiseks varjatud läbirääkimisi Venemaa välisministeeriumi jurisdiktsiooni all tegutseva ning Venemaa mõjutustegevuse projekte

9 Alates 31. 03. 2025 registrisse kantud uue nimega Eesti Kristlik Õigeusu Kirik.

10 Agressiooni pühaks sõjaks nimetamine sai vastukaja Euroopa Nõukogu Parlamentaarselt Assambleelt (ENPA). 2024. aasta aprillis võttis ENPA vastu resolutsiooni, milles kritiseeris patriarh Kirilli ja nimetas VÕK-i Vladimir Putini režiimi ideoloogiliseks haruks, mis on osaline sõjakuritegudes.

11 Mitte segi ajada Püha Johannese Kooliga.

12 www.youtube.com/watch?v=KP46KcXDbIU, alates 09.21.

13 www.youtube.com/watch?v=8RaMPi9MO6s, alates 19.28.

Allikas: sjk.ee

toetava föderaalagentuuriga Rossotrudnitšestvo. Rossotrudnitšestvo on Venemaa agressiivse välispoliitika instrument, millega ühendatakse välismaal tegutsevaid Venemaa Föderatsiooni välis- ja julgeolekupoliitika eesmärke toetavaid organisatsioone ja isikuid ning levitatakse Kremli narratiive. 2022. aastast on Rossotrudnitšestvo Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevuse tõttu Euroopa Liidu sanktsioonide all.

Oma tegevuse varjamiseks ja sanktsioonialuse raha Eestisse toimetamiseks on MPEÕK püüdnud luua erinevaid skeeme. Näiteks on Venemaal viibiv metropoliit Jevgeni pöördunud patriarh Kirilli poole, et ta kiidaks heaks Venemaal fondi loomise, mis hakkaks Venemaal SSPJK-i jaoks raha koguma.

17. juunil 2024 registreeritigi Venemaal Püha Shanghai Johannese Heategevusfond.[14] Fondi direktoriks on märgitud Dmitri Jefremenko, kes elab Venemaal, aga on aastatel 2004–2011 olnud MPEÕK-i Kõigi Kurbade Rõõmu koguduse juhatuse liige.

Metropoliit Jevgeni (Valeri Rešetnikov) eeskujul peab SSPJK au sees ka Venemaale olulisi tähtpäevi, sealhulgas 9. maid.

14 Благотворительный Фонд «Святителя Иоанна Шанхайского», ID 5027329440.

2023. aasta 10. mail osales SSPJK-i direktor Deniss Polikarpov koos perega MPEÕK-i korraldatud hingepalvusel Kaitseväe kalmistul pronkssõduri juures. Palvuse üks läbiviijaid teiste MPEÕK-i vaimulike hulgas oli SSPJK-i pihiisa ülempreester Andrei Mere. Koos SSPJK-i direktoriga jälgis palvust ka Mere abikaasa Jelena Mere, kes juhib SSPJK-is õigeusu kultuuri aluste huviringi.

9. mai on oluline teistelegi MPEÕK-i vaimulikele. Traditsiooniliselt korraldati metropoliit Jevgeni osalusel selle puhul hingepalvusi Kaitseväe kalmistul pronkssõduri juures.

MPEÕK-i vaimulikud on osalenud ka surematu polgu aktsioonil, mida Kreml on nimetanud kõige edukamaks mõjutustegevuse projektiks välisriikides. Selle kaudu saab Venemaa levitada oma ajaloonarratiive. Näiteks võttis Tallinnas Vene tänaval asuva Püha Nikolai kiriku eestseisja ülempreester Oleg Vrona 2020. aastal osa surematu polgu veebiversioonist VÕK-i telekanalil Spas.

Pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse 2022. aastal blokeeris Youtube Spasi kanali oma platvormil. 2023. aasta detsembrist on kanal Spas Euroopa Liidu sanktsioonide all.

Püha Nikolai kiriku eestseisja ülempreester Oleg Vrona 2020. aastal osalemas surematu polgu veebiversioonis VÕK-i telekanalil Spas. Allikas: Youtube

Allikas: Facebook, Lilian Kerro

Euroopa Liidu sanktsioonid pidurdavad vaenulikku propagandat

Rööbiti kiire tehnoloogilise arenguga ja ühiskonna kindlustunnet riivavate sündmustega maailmas näeme, kuidas sotsiaalmeedia omandab mõjutuskanalina üha suuremat rolli.

Meedia kaudu mõjutamine on Venemaa jaoks üks väärtustatumaid meetodeid.[15] Riigisisese propaganda kõrval on märkimisväärselt vahendeid suunatud Lääne ühiskonna lõhestamiseks, seejuures viimastel aastatel eeskätt eesmärgiga pärssida ühiskondlikku ja poliitilist toetust Ukrainale. Ukraina-vastase agressiooni toetamise eest on Euroopa Liit kehtestanud Venemaa riiklike propagandakanalite suhtes rahvusvahelisi sanktsioone juba aastast 2014. Et propagandat piiravad sanktsioonid töötaksid, tuleb neid jõuliselt rakendada. Eesti on tõhusalt kohaldanud Euroopa Liidu sanktsioone alates 2019. aastast ning veel enam seoses Venemaa täiemahulise sõjategevusega Ukraina vastu alates 2022. aastast. Sanktsioonid on pikaajaline meede ja uuringud aastatel 2022–2024 näitavad, et propaganda pärssimine annab tulemusi.

Mõjule pääsemiseks peab söandama sanktsioonidest kõrvale hiilijaid ka vastutusele võtta. 27. jaanuaril 2025 mõistis Harju maakohus süüdi Mati-Dmitri Terestali, kes on Sputnik Eesti üks endistest juhtidest. Otsus ei ole veel jõustunud. Teine Sputniku juht Jelena Tšerõševa lahkus Eestist ning jätkab tegevust Sputniku esinduse juhina Krimmis. Ta on jätkuvalt rahvusvaheliselt tagaotsitav kahtlustatuna rahvusvaheliste sanktsioonide rikkumises.

Riiklikku propagandakontserni Rossija Segodnja kuuluvate kanalite Sputnik ja selle sõsarkanali Baltnews töötaja Svetlana Burceva suhtes on kohtumenetlus lõppenud ning kohtulahendit on oodata 2025. aasta juunis. Burcevat süüdistati sanktsioonide rikkumise kõrval ka riigivastases tegevuses. Tema kirjutatud hübriidsõjapidamise raamatu andis välja Venemaa eraluurefirma R-Techno, mille omanik ja peadirektor on endine FSB töötaja Roman Romatšev. Kremli vaenunarratiive kajastav raamat on pühendatud maailma nimel peetavale hübriidsõjale, mille lõpuks peab võitma Venemaa.

15 Venemaa kulutused meediapropagandale on läbi aegade suurimad. https://euromaidanpress.com/2024/10/07/russia-to-spend-118-million-per-month-on-state-propaganda-in-2025/?utm. www.moscowtimes.ru/2024/10/07/26-milliarda-rublei-vnedelyu-rossiya-uvelichit-rashodi-nagospropagandu-donovogo-istoricheskogo-rekorda-a144152.

16 Avaliku arvamuse seireuuring (13. – 19. dets 2024), www.riigikantselei.ee/uuringud?view_instance=0&current_page=1.

Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti andmetel on Euroopa Liidu sanktsioonide mõjul Eestis piiratud juurdepääs Vene 53 telekanalile ning 307 veebileheküljele. Uuringuandmed näitavad, et Venemaa agressiooni tõttu muutunud julgeolekuolukorras tõhustunud järelevalve ning vastutuse võtmine on nende kanalite mõju vaenu külvajana viimase kahe aasta jooksul drastiliselt vähendanud.[16]

Sotsiaalmeedia kaudu levivate sanktsioonialuste kanalite propaganda piiramine on palju keerukam. Näiteks Youtube'i ja Telegrami kaudu jõuab sanktsioonide nimekirja kantud isikutega seotud või nende juhitud Kremli kanalite sisu jätkuvalt suure auditooriumini. Nende ametlikud leheküljed võivad olla küll suletud, kuid asemele on loodud uued, mis taas vaatajaid püüavad. Tavapäraselt Kremli ametlikel kanalitel eeskätt Eesti venekeelset kogukonda mõjutada püüdnud propagandistid on senisest enam nähtaval sotsiaalmeedias. Seal pakub neile platvormi näiteks varem Kremli infomuulana tegutsenud Oleg Bessedin, kes oma kanalitel võimendab Kremli narratiive Eesti kohta.

2014. aastal Krimmi okupeerimist toetanud vene äärmuslased, kes toona tegutsesid Balti riikides, jätkavad Venemaal agressorriigi propaganda teenistuses. Selleks on nad leidnud muu hulgas väljundi ja võimaluse Läti endise eurosaadiku Andrei Mamõkini (Andrejs Mamikins) videokanalil. 2025. aasta veebruaris sulges Youtube mõjutustegevuse vahendamise eest Mamõkini kanali, kuid praeguseks on ta avanud juba uue.

Öise Vahtkonna ehk Notšnoi Dozori ninamees Dmitri Linter töötab Donetski okupatsioonivõimu heaks. Eesti riiki ta ei tunnusta, tema sõnul olevat tegemist ajaloolise Venemaa alaga.

Peale riigiasutuste saavad sanktsioonialustest kanalitest platvormidele teada anda ka kanalite kliendid. Ka meediaplatvormidel endil on kohustus hoolitseda, et nad ei levitataks Euroopa Liidu sanktsioonide all olevaid Kremli propagandakanaleid. Ühtlasi tuletame meelde, et igasugune sanktsioonialustele kanalitele juurdepääsu tekitamine võib kaasa tuua kriminaalvastutuse, kuna sanktsioonide nimekirja kantud isikule tehakse teenust osutades kättesaadavaks majanduslik ressurss.

Eesti pole ainuke riik, kes on rahvusvaheliste sanktsioonide rikkumise oma seadustes määratlenud süüteona. Kuna see mõjutab liidu õiguse toimimist, on liidus arutluse all karistusõiguse ühtlustamine, et liidu õigusega kehtestatud sanktsioonid saaksid toimida kogu Euroopa Liidu õigusruumis.

Rindel osalevad Kremli ajakirjanikud on äravahetamiseni sarnased kombatantidega, sest kannavad nii militaarrõivastust kui ka -sümboolikat.
Allikas: Pervõi Kanal

Kremli riiklik propaganda pole ajakirjandus

Igasugune põhiõiguste piiramine peab olema kooskõlas põhiseadusega, toimima seaduse alusel ja olema proportsionaalne. Väljendusvabadus on põhiõigus ja vabas demokraatlikus riigis tähendab see ka ebameeldiva ja häiriva sisu avaldamise talumiskohustust. Kui Lääne jaoks on vaba ühiskond tugevus, näeb Venemaa selles nõrkust, mida enda kasuks ära kasutada.

Sergei Šoigu sõnul on propagandistid Kremli ülesandeid täites nagu relvad lahinguväljal.

Venemaa riiklike kanalite töötajad ja juhid on ise võrrelnud end Venemaa kaitseministeeriumi osakonnaga.[17] Rahulikul ajal luuakse usaldust ja auditooriumi, mida olukorra muutudes saab mobiliseerida. Kuivõrd riik laseb ennast infosõjas rünnata ning millised meetmed on ründajate pidurdamiseks proportsionaalsed, sõltub paljuski nii julgeolekuolukorrast kui ka selle tajumisest ühiskonnas. Paljudes riikides saavad Venemaa ajakirjanikke imiteerivad infosõdalased üsna vabalt edasi tegutseda, Eestis mitte.

Ajakirjandusvabaduse edetabelis on Venemaa põhjusega viimasel kohal, Eesti aga nimekirja tipus.[18] See, keda ajakirjandus Eestis ja rahvusvaheliselt enese hulka arvab, on eeskätt ajakirjanduse enda hinnata. Teatud piirsituatsioonides ja menetlustes tuleb aga kaaluda, kas ja kuivõrd saab kaudselt julgeolekut ohustavas mõjutustegevuses osalevat propagandisti pidada ühiskonna tavaliikmeks või ajakirjanikuks.

Erinevalt Venemaa ajakirjanikest ei sea Eesti ajakirjanikud valitsuse otsuste vastu huvi tundes või neile kriitikat tehes ohtu enda või lähedaste elu. Demokraatlikus riigis on ajakirjanik n-ö ühiskonna valvekoer. Riik ei sekku ajakirjandustegevusse ega piira väljendusvabadust, kui selleks ei ole põhiseaduses märgitud erandlikke ülekaalukaid põhjuseid. Venemaa sõltumatud ajakirjanikud on aga tänaseks kas vangistatud, vaigistatud, suurema auditooriumini jõudmise võimalusest ära lõigatud või on neil tulnud oma elu säästmiseks Venemaalt põgeneda. Venemaal täidavad suuremad väljaanded ning end ajakirjanikuks nimetavad meediatöötajad riigi korraldusi, olles samal ajal uhked selle üle, et kaitseministeerium neid relvaks nimetab.[19] See teeb neist infosõdalased.

Venemaa informatsiooniline mõjutustegevus ohustab julgeolekut kaudselt. Eraldivõetuna on ohud hallatavad, kuid pikaajalise ja süsteemsena ohustavad nad riigi sisejulgeolekut, olles üks meetod ühiskonna lõhestamiseks.

17 https://euvsdisinfo.eu/chief-editor-rt-is-like-a-defence-ministry.
18 https://rsf.org/en/index.
19 https://web.archive.org/web/20160520021300/https://interfax.com/newsinf.asp?id=581851.

Aastaid hindasime enim ohustatud sihtgrupiks Eesti venekeelset elanikkonda; eesti keel toimis kaitsva julgeolekukilbina tõhusalt. Tehisintellekti areng on ohupilti muutmas. Nüüdsed vahendid võimaldavad eesti keeles ladusalt vaenusõnumeid edastada ning pidevalt parenevad tehisarurakendused muutuvad vaenusisu edastamisel aina usutavamaks.

Üha raskem on nii institutsioonidel, ajakirjandusväljaannetel kui ka meediatarbijatel tuvastada, kas tegu on autentse eestikeelse inimese eneseväljendusega või Venemaa infooperatsiooniga. Seetõttu on nii meediamajade allikakontrolli meetmed kui ka meediakirjaoskus ühiskonnas järjest kriitilisema tähtsusega, et Kremli vaenuinfo ei pääseks Eestis mõjule.

Propagandistid püüavad pressikaartide abil ajakirjanikku teeselda.
Allikas: Kaitsepolitseiamet

Eesti valitsusliikmete ahistamine

Ukraina toetamise demoniseerimise kõrval on Kremlil soov kinnistada oma vaenulikku ajaloonarratiivi. Selleks püütakse hirmutada Lääne ühiskondades otsustajaid. Eesti ja meie liitlaste otsustav tegutsemine agressorriigi mõjusfääri pärssimisel on Kremlis tekitanud vastukaja, mis osutab meie tegevuste tulemuslikkusele. Eriti valuliselt reageerib Kreml Nõukogude okupatsiooni ajal püstitatud n-ö territoriaalsete maamärkide ehk punamonumentide demonteerimisse välisriikides. Venemaa algatab näilisi kriminaaluurimisi Euroopa Liidu riikide, sealhulgas Balti riikide valitsusliikmete ja riigitöötajate suhtes, kes on seotud okupatsiooniaegsete Nõukogude monumentide demonteerimisega või Ukraina toetamisega.

Venemaa Föderatsiooni uurimiskomitee teatas avalikult, et on esitanud tagaselja süüdistuse ligi kahesajale inimesele, nende hulgas Eesti endisele peaministrile Kaja Kallasele, riigisekretär Taimar Peterkopile ja siseminister Lauri Läänemetsale. Varasematel aastatel ei ole Venemaa välisriikide tipp-poliitikute suhtes taolist hirmutamistaktikat kasutanud.

Kahel viimasel aastal on 9. mail Narva muuseumi müüril vaatega üle piiri Ivangorodi poole rippunud plakat sõnumiga: „Putin. War criminal".[20] Venemaa agressiivne reaktsioon sellele paljastas režiimi olemuse. 2024. aasta suvel andis Moskva Basmannõi rajoonikohus tagaselja korralduse arreteerida Narva muuseumi direktor, kelle suhtes algatati kriminaalasi seoses „valeinfo" levitamisega Venemaa sõjaväe

20 17. märtsil 2023 andis Rahvusvaheline Kriminaalkohus (ICC) välja vahistamismääruse Venemaa Föderatsiooni presidendi Vladimir Putini ja laste õiguste voliniku Maria Lvova-Belova suhtes, keda kahtlustatakse Ukraina laste ebaseaduslikus ümberasustamises okupeeritud Ukrainast Venemaale kui sõjakuriteos.

Pildil Toonase siseministri Lauri Läänemetsa autoaken, mis lõhuti 2023. aasta detsembris toimunud hübriidrünnakus.
Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

kohta grupi isikute poolt poliitilistel motiividel. See on näide, kuidas Venemaa viib lisaks sõjalisele agressioonile Ukrainas ellu agressiooni ka vaba maailma vastu.

Otsitud ettekäänetel kriminaalasjade alustamist välisriikide poliitikute ja ametnike suhtes käsitleb Kreml mõjutustegevuse tööriistana. Nendega püütakse demokraatlike riikide valitsusliikmeid ja ametnikke ahistada ning heidutada neid edaspidi vastu võtmast otsuseid Venemaa ohu maandamiseks nii enda riigis kui ka Ukrainas.

Olgugi et Venemaa Föderatsiooni ajutine asjur Eestis Lenar Salimullin lubas Venemaa poolt Eesti Vabariigile peaministri ja teiste valitsuse liikmete tagaotsitavaks kuulutamise kohta Venemaa kirjalikku vastust, ei ole see tänaseni Välisministeeriumi jõudnud.

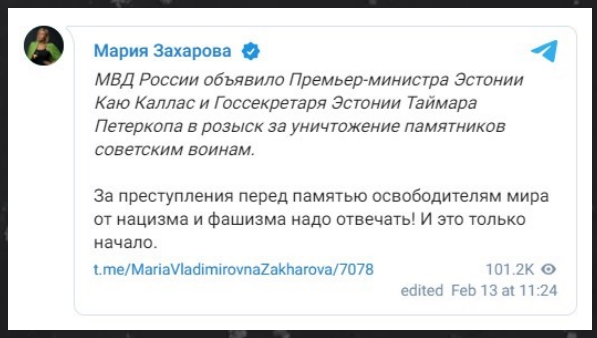

Venemaa Föderatsiooni välisministeeriumi pressiesindaja Maria Zahharova postitus: „Venemaa siseministeerium on kuulutanud Eesti peaministri Kaja Kallase ja riigisekretäri Taimar Peterkopi tagaotsitavaks seoses Nõukogude sõdurite mälestusmärkide hävitamisega. Kuritegude eest, mis on suunatud maailmas natsismist ja fašismist vabastajate mälestuse vastu, tuleb vastutada. Ja see on alles algus!" Allikas: Telegram

VASTULUURE

Venemaa agressiivsemad meetodid on uus reaalsus.

Venemaa eriteenistused on aastakümneid kuritarvitanud demokraatlike riikide akadeemilise mõttevabaduse põhimõtet ning seda oma luure- ja mõjutustegevuses küüniliselt ära kasutanud.

Hiina üritab oma aeglustuvat majandust ja halvenevat kuvandit päästa, juhtides tähelepanu poliitilistelt ja julgeolekuga seotud teemadelt pehmetele väärtustele.

Möödunud aastat jäävad ilmestama Venemaa Föderatsioonist tulenevad hübriidohud ja sabotaaž. Hübriidtegevuste all mõistetakse erinevaid ründevorme, mis suuremal või vähemal määral toimuvad samas ajaraamis ning mille ühine eesmärk on Venemaa tahte jõuline pealesurumine. Enamasti ei piirdu ründaja pelgalt mõne lõhutud autoakna või soditud mälestusmärgiga. Sellele võivad lisanduda ka küberrünnakud, mõjuoperatsioonid, süütamised, atentaadid, riigipöördekatsed ja palju muud.

Pärast Venemaa täiemahulise sõja algust Ukrainas algas ka varasemast robustsem ja agressiivsem mittesõjaline tegevus Läänes. Ühest küljest püüab Venemaa oma piiride taga külvata segadust ja hirmu ning kurnata lääneriikide ressursse. Teisest küljest on Venemaa suur eesmärk takistada Ukraina toetamist.

2024. aasta alguses püüdis Venemaa sõjaväeluure (GRU)[21] hirmutada Eesti poliitikuid ja avaliku elu tegelasi, kes olid silma jäänud Ukraina toetamisega. Vandaalitseti siseministri ja ajakirjaniku auto kallal ning lõhuti II maailmasõja mälestusmärke. Ründajate sihtmärkide nimekiri oli pikem ja plaanitu ulatuslikum. Kaitsepolitsei tuvastas tegevuse ja ründajate isikud kiiresti ning suutis enam kui kümne isiku vastu suunatud rünnakud ning neid võimestavad teised tegevused ära hoida.

Avalikustatud juhtumid küll pärssisid ründajate edasist tegevust, ent ei saa välistada samalaadseid rünnakuid tulevikus.

Hübriidrünnetega seoses vahistati kümmekond isikut. GRU organisaatorile Allan Hantsomile mõistis kohus riigivastase kuriteo toimepanemise eest 6 aastat ja 6 kuud vangistust.

Kuigi mitu sündmustega seotud isikut elab Venemaal, on nad kuulutatud rahvusvaheliselt tagaotsitavaks ning Schengeni ala on neile aastateks suletud. Kui mõni neist peaks sattuma Eestiga sarnase väärtusruumiga riiki, nad tabatakse ja tuuakse kohtu ette.

Kaks neist on avalikkusele juba tuntud Alik Hutšbarov ja Ilja Botšarov.

21 GRU – Vene sõjaväeluure, Главное разведывательное управление.

Alik Hutšbarov (Хучбаров Алик Юрьевич, Khuchbarov Alik Yuryevich), 12.11.1992. Eesti ja Venemaa kodanik; elukoht: Pihkva, Petseri ja Luki, Venemaa

2012. aastal hankis FSB[22] heaks teavet Piusa kordoni politseiametnike ametalase tegevuse ja Eesti politseiametnike suhtlusringkonda kuuluvate isikute kohta.

2016. aastal mõisteti süüdi FSBga koostöö eest. Kohus karistas Hutšbarovit kolme aasta pikkuse vangistusega.

2024. aastal toime pandud hübriidrünnakutes töötas Hutšbarov GRU heaks.

Ilja Botšarov (Бочаров Илья Сергеевич, Ilya Sergeevich Bocharov), 29.06.1991. Venemaa kodanik; elukoht: Peterburi, Venemaa

Ilja Botšarov on seotud ka Venemaa luureteenistuste toetatud mõjutustegevusega tegeleva teabeagentuuriga Aafrika Initsiatiiv.

Aafrika Initsiatiivi asejuhina tegutseb pronksiöö üks agitaatoreid ja Õise Vahtkonna liige Maksim Reva, kes sai Venemaa 2014. aasta hübriidoperatsiooni eest Ukrainas medali „Krimmi eest".

Reva on aktiivselt osalenud Kremli propagandakanalite töös, mis levitasid väärinfot, vaenulikku propagandat ning õhutasid viha.

Kui juhtute nende inimestega kokku puutuma või teate neist midagi, andke Kaitsepolitseiametile märku.

22 FSB – Föderaalne Julgeolekuteenistus, Федеральная служба безопасности.

Kaadrid videost, mis viis süüdimõistmiseni riigireetmises. Allikas: Telegram

2024. aasta veebruaris süütas Andrei Makarov Tartus Mõisavahe tänaval Ukraina numbrimärkidega auto ja püüdis jätta mulje, et teo taga on liikumine KOOS. Autokapotile kirjutas ta suurelt sõna „KOOS“. Seejärel filmiti põlevat autot ja laeti video suhtlusvõrgustikku Telegram, kus seda vaatasid sajad tuhanded kasutajad. Selle eesmärgiks oli lõhestada Eesti ühiskonda, külvata hirmu ja usaldamatust.

Koostöös partneritega tuvastas Kaitsepolitsei, et lisaks sõiduki süütamisele jälgis Makarov Leedus elavat Venemaa õhuvägede pilooti, Riias NATO liitlasvägede tehnikat ja Poolas politsei ja päästeteenistuse tegevust.

Makarovil on topeltkodakondsus. Tänu esivanematele taotles täisealiseks saades Eesti kodakondsust. Kuus aastat hiljem asus aga ajateenistusse GRU erivägede üksusesse, mida tuntakse ka kui Spetsnaz. Ta tegutses nii FSB kui ka GRU huvides, telefonitsi, rakenduste kaudu, aga ka silmast silma kohtudes.

Aasta alguses rüüstati Sinimägede mälestusmärke. Öö varjus kallati märkidele värvi, filmiti mälestusmärgid üles ja lahkuti. Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Topeltkodanikuna kuritarvitas ta Eesti passi ja Schengeni privileegi vabalt liikumiseks.

Tartu Maakohus mõistis 25. märtsil 2025 Makarovi süüdi riigireetmises ning mõistis talle karistuseks 15 aastat vangistust. Otsus ei ole jõustunud.

Samalaadseid ründeid toimus 2024. aastal ka teistes Euroopa riikides. Venemaa soovis lääneriikidele näidata, et Ukraina toetamise korral võivad nad vajadusel külvata kaost Euroopas. Rünnakute korraldajad jäid Euroopas järjest oma tegevusega vahele. Venemaa eriteenistused lasid käiku robustsemad meetodid – näiteks lisandusid katsed panna lennukites põlema kaubasaadetisi.

Venemaa on hirmu ja segaduse külvamisel aga lääneriigid pigem kokku liitnud ja nende koostööd edendanud. Euroopa Liidu sanktsioonid ning riikide eraldi tegevused on Venemaa pahatahtlikke tegevusi pärssinud. Mitmes riigis korraldatud hübriidtegevusi lahendavad liitlased koostöös.

Rünnakuskeemid paistavad silma organisaatorite lohakusega. Näiteks otsisid korraldajad Venemaal oma tutvusringkonnast isikuid, kes oleks nõus väikese summa eest Eestis mõne huligaansuse toime panema. Rünnakute tegelikud elluviijad ei pruukinud esmalt mõista, et teo tellija on eriteenistus.

Pärast Ukrainas täiemahulise sõja algust alanud Venemaa agressiivsem tegevus on uus reaalsus, millega tuleb julgeolekuasutustel Eestis, teistes Euroopa ja NATO riikides silmitsi seista iga päev.

Diplomaatilised esindused on Venemaa eriteenistuste jaoks oluline mõjutustegevuse ja luureplatvorm. Näeme ohuna Venemaa pidevat püüdlust oma saatkondi taasmehitada, asendades välja saadetud luurajaid/diplomaate. Samuti kasutavad diplomaadid ja luureohvitserid aktiivselt ära Schengeni territooriumi vaba liikumise põhimõtet.

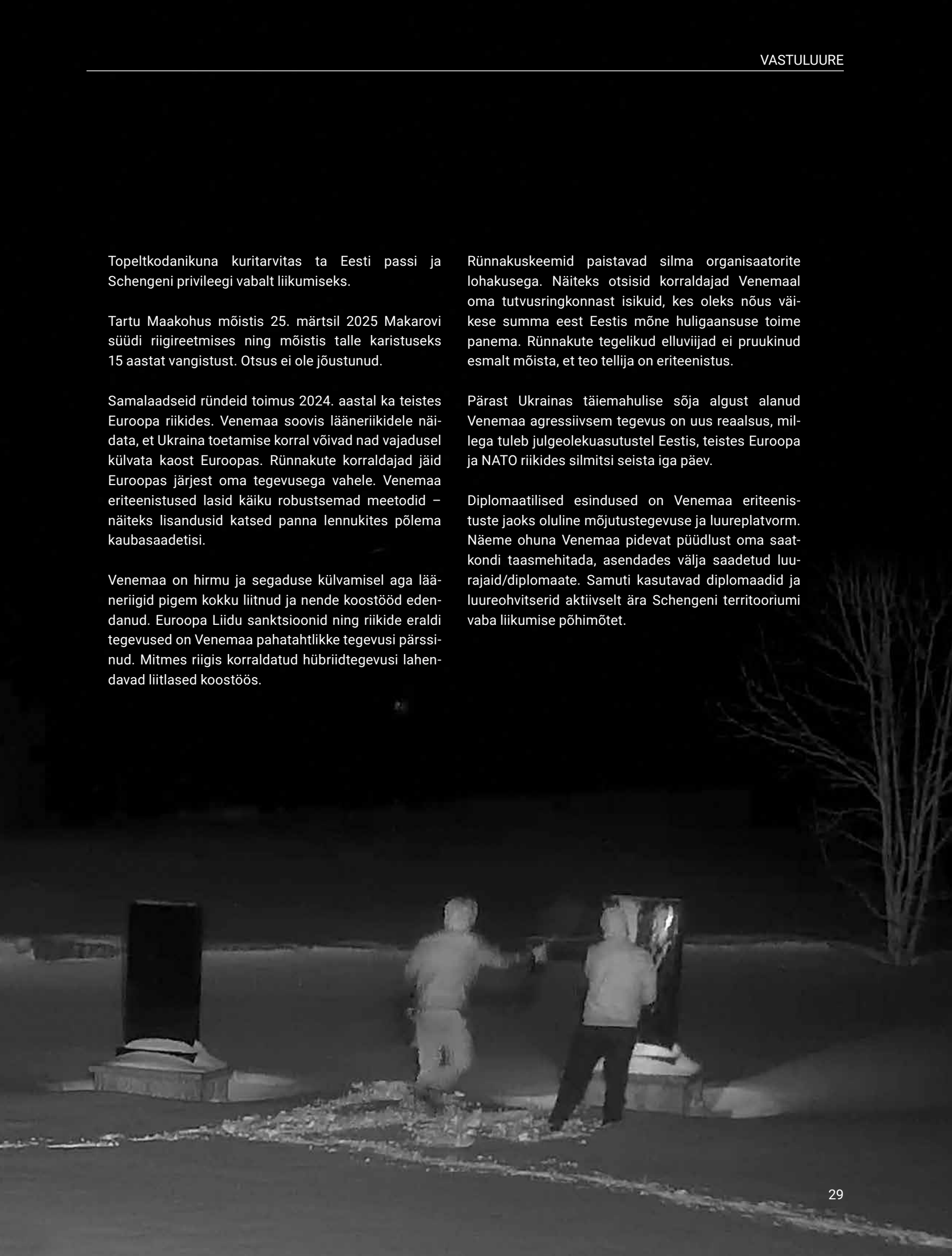

Venemaa eriteenistuste tegevus piiril

Venemaa eriteenistustel jätkus täiemahulise sõja alguses alanud agressiivsem värbamine. FSB-l on tänu viisadele ja piirikontrollile hea ülevaade Venemaad külastavatest isikutest. Piiri ületades võib FSB sideseadmeid läbi vaadata või nende sisu kopeerida.

2023. aastast alates on FSB aeg-ajalt sundinud Venemaale saabujaid täitma paberil lisaankeeti, kus soovitakse täpsemaid side- ja kontaktandmeid. Selle tegevuse tagamõte on vajaduse korral inimese lihtsam jälgimine. Lisaks sunnitakse inimesi kirjalikult teada andma ja allkirjaga kinnitama, kas neil on tuttavaid (Eesti) teenistustes, millised on inimese seisukohad Euroopa Liidu ja Ukraina kohta ning kas tuntakse kedagi, kes on Ukraina poolel seotud otsese sõjategevusega. Paljud Venemaad külastavad isikud surutakse ankeediga „kahvlisse" – nii ausalt vastates kui ka teabe varjamisega vahele jäädes satub inimene FSB surve alla ja tal tuleb enda ja oma lähedaste kohta infot jagada.

Eesti riik ei soovita Venemaale reisida, sest agressorriigis ohtu sattunud kodanikule on keeruline abi osutada.

GRU luuraja

Juunis 2024 mõistis Harju Maakohus Venemaa kodanikust Tartu Ülikooli õppejõu Vjatšeslav Morozovi süüdi välisriigi julgeolekuteenistuse huvides ja ülesandel Eesti Vabariigi vastases tegevuses ja mõistis talle karistuseks kuus aastat ja kolm kuud reaalset vangistust.

Morozovi koostöö GRUga algas juba 1990. aastate algul, mil ta värvati tudengina Peterburi Riiklikus Ülikoolis. Tõeliselt huvipakkuvaks muutus ta GRU jaoks aga hetkest, mil tal õnnestus rahvusvahelise konkursiga asuda tööle Tartu Ülikooli.

GRU ei sekkunud Morozovi akadeemilisse tegevusse, oma arvamuse väljendamises õppejõu ja teadlasena oli ta vaba. Kui ta soovis Venemaa tegevust kritiseerida, oli tal selleks voli. GRU-le pakkus rohkem huvi tema lai rahvusvaheliste sidemete võrgustik akadeemilisel maastikul ning kontaktid. Morozov kogus ja edastas infot, kuidas Eestis Venemaa käitumist mõtestatakse ning kuidas nähakse Eesti ja Venemaa omavahelisi suhteid.

Morozov ei olnud erand. Venemaa eriteenistused on aastakümneid jätkanud tööd koduriigi ülikoolides samamoodi, nagu tehti Nõukogude ajal. Venemaa ülikoolides toimuvast on huvitatud kõik kolm peamist Venemaa eriteenistust – nii FSB, GRU kui ka Venemaa välisluure (SVR). Töö jaguneb kaheks peamiseks suunaks: vastuluure, mille eest vastutab FSB, ja luure, kus on tegevad kõik kolm teenistust. Mõnikord kasvavad ka vastuluure mängud üle luuretegevuseks.

Venemaa ülikoolides on tööl kattealused[23] ohvitserid, kelle meeliskohtadeks on personaliküsimustega ja rahvusvahelise koostööga tegelevad üksused – tegu on sõlmpunktidega, kust käib läbi eriteenistusi huvitav infovoog. Tihtipeale alahindavad lääneriigid Venemaa ülikoolide juures toimuva luuretöö süsteemsust ja mastaapsust.

Vene eriteenistuste mõttemaailma näiteks võib tuua Venemaa 2019. aasta soovitused koostööks välisrii-

23 Eriteenistuse ohvitser on näiliselt ametlikult mõne teise organisatsiooni töötaja, tegelikult aga töötab edasi luureasutuses.

kidega. Nende soovituste järgi pidid Venemaa teadlased igast füüsilisest kontaktist välismaa teadlasega andma teada viis päeva ette ning hiljem sellest ka ettekande kirjutama. Etteteatamisel tuli peale isikunimede näiteks ruumi täpsusega teada anda ka kohtumiskoht. Välismaalastega suhtlevad Vene teadlased pidid olema nimekirjas, mille oli heaks kiitnud asutuse juhtkond. Ükski teadlane ei tohtinud välismaalastega üksi kohtuda. Soovitused tühistati aasta hiljem, ent need peegeldasid Venemaa eriteenistuste aastakümneid käibinud mõtteviisi, mis ei haaku läänemaailma akadeemilise mõttevabadusega.

Venemaa eriteenistused on aastakümneid kuritarvitanud demokraatlike riikide akadeemilise mõttevabaduse põhimõtet ning seda oma luure- ja mõjutustegevuses küüniliselt ära kasutanud.

Teenistused jälgivad nii oma riigi kodanikke kui ka Venemaale saabuvaid teiste riikide üliõpilasi ja õppejõude. Enda riigi kodanike puhul jaotub huvi neljaks – endale sobivate uute töötajate otsimine, vastuluure oma kodanike suhtes, meelsuskontroll (üha olulisem) ning luuretegevus. Morozov esindas neist viimast kategooriat – ta kaasati pikaajalisele koostööle, kuna temas nähti potentsiaali olla laialdaste rahvusvaheliste kontaktidega edukas sotsiaalteadlane.

Võõrriikide kodanike vastu Venemaa ülikoolides tunnevad huvi kõik eriteenistused – jälgitakse praktiliselt kõiki rahvusvahelisi teaduskoostöö projekte ning Venemaale ülikoolide juurde tulevaid üliõpilasi ja õppejõude. Mida olulisem ülikool, seda suurem on teenistuste tähelepanu. Teenistused teevad omavahel koostööd – kõigile jätkub üliõpilasi ja teadlasi, keda proovida koostööle kallutada.

Ülikoolides värbamisel on teenistustel pikk plaan. Õppeperioodi ja sealt edasi areneva tööelu jooksul on aega potentsiaalset värvatavat tundma õppida, tema lähikonda kontrollitud kontaktisikuid sokutada ning alustada pikaajalise värbamisega. Oluline pole, kes on värvatav tudeng praegu, vaid kelleks ta tulevikus võib saada. Taoliste värbamiste puhul ei olda reeglina agressiivsed, vaid noore inimese ümber punutakse aegamööda võrk, millest on hiljem raske väljuda. Tihtipeale ei saa värvatav pika aja jooksul enda ümber toimuvast arugi.

Kui teil on olnud kontakte välisriigi eriteenistustega, teid on püütud värvata, olete sattunud vaenuliku välisriigi eriteenistuse mõju alla, teate midagi tööpakkumistest või sabotaažiplaanidest, võtke ühendust Kaitsepolitseiametiga aadressil kapo@kapo.ee või info24@kapo.ee.
Värbamised kestavad tihti aastaid, esialgu ei pruugi sellest kohe arugi saada, seepärast on hea teavitada ka üksikutest kontaktidest. Väljapääsmatuna tunduvast olukorrast on väljapääs.

Hiina mõranenud maine

Hiina Rahvavabariigi avalik kuvand Eestis on mõranenud. Põhjusi on mitu: toetus agressorriigile Venemaa, Balticconnectori gaasitoru ja sidekaablid lõhkunud Hiina laev ning Taiwani järjepidev ähvardamine.

Seetõttu panustab Hiina saatkond Eestis intensiivsemalt pehme jõu (meedia, kultuur, haridus, sport jms) levitamisele, mida tehakse kohalike omavalitsuste kaudu. Hiina saatkond on korraldanud sagedasi väljasõite haridusasutustesse ja maakondadesse, eeskätt venekeelsetesse koolidesse Ida-Virumaal. On olnud kohtumisi kohalike ametiisikute ja poliitikutega, kes on Hiina pehmele jõule vastuvõtlikumad kui riigitasandi poliitikud või ametnikud. Hiina kehtestas 2025. aastal ajutise viisavabaduse Eesti kodanikele.

Selline tegevus ei ole keelatud, kuid oluline on teadvustada, miks ja kuidas seda tehakse. Selle peamine eesmärk on mõjutustegevuse kaudu oma aeglustuvat majandust ja halvenevat kuvandit päästa, juhtides tähelepanu poliitilistelt ja julgeolekuga seotud teemadelt pehmetele väärtustele. Selleks korraldatakse nii poliitikutele, ametnikele, ajakirjanikele kui ka haridustöötajatele visiite ja kultuurireise Hiinasse, et nende häälte abil märkamatult edendada Hiina kuvandit.

2024. aasta sügisel kajastas Soome YLE TV saade „MOT“ Hiina päevalehe Guangming Daily luuresidemetega ajakirjaniku tegevust Soomes ja Rootsis. Vähesed teavad, et selle ajakirjaniku eelkäija ja väljaande eelmine Soome reporter käis 2019. aastal ka Eestis, tehes intervjuu nii Riigikogu liikme kui ka Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse (RKK) teadlasega.

Hiina ajakirjanikke praegu Eestis küll ei ole, kuid harvad ei ole visiidid Soomest või Lätist. Näiteks Hiina riigimeedia Xinhua News Agency Läti korrespondendi viimane Eesti visiit toimus 2024. aasta novembris. Hiina ajakirjanik kajastas Eesti Hiina saatkonna kutsel Tallinnas käinud Hiina kommunistliku partei tunnustatud Tiibeti ekspertide delegatsiooni visiiti. Saatkonna eestvedamisel toimus Tallinnas Tiibeti teemal seminar, kus Hiina eksperdid rääkisid Tiibeti inimeste vabadustest, inimõigustest ning partei panusest Tiibeti arengusse. Neid kommunistliku partei jutupunkte levitas 12. novembril 2024 propagandaartiklis MK Estonia[24].

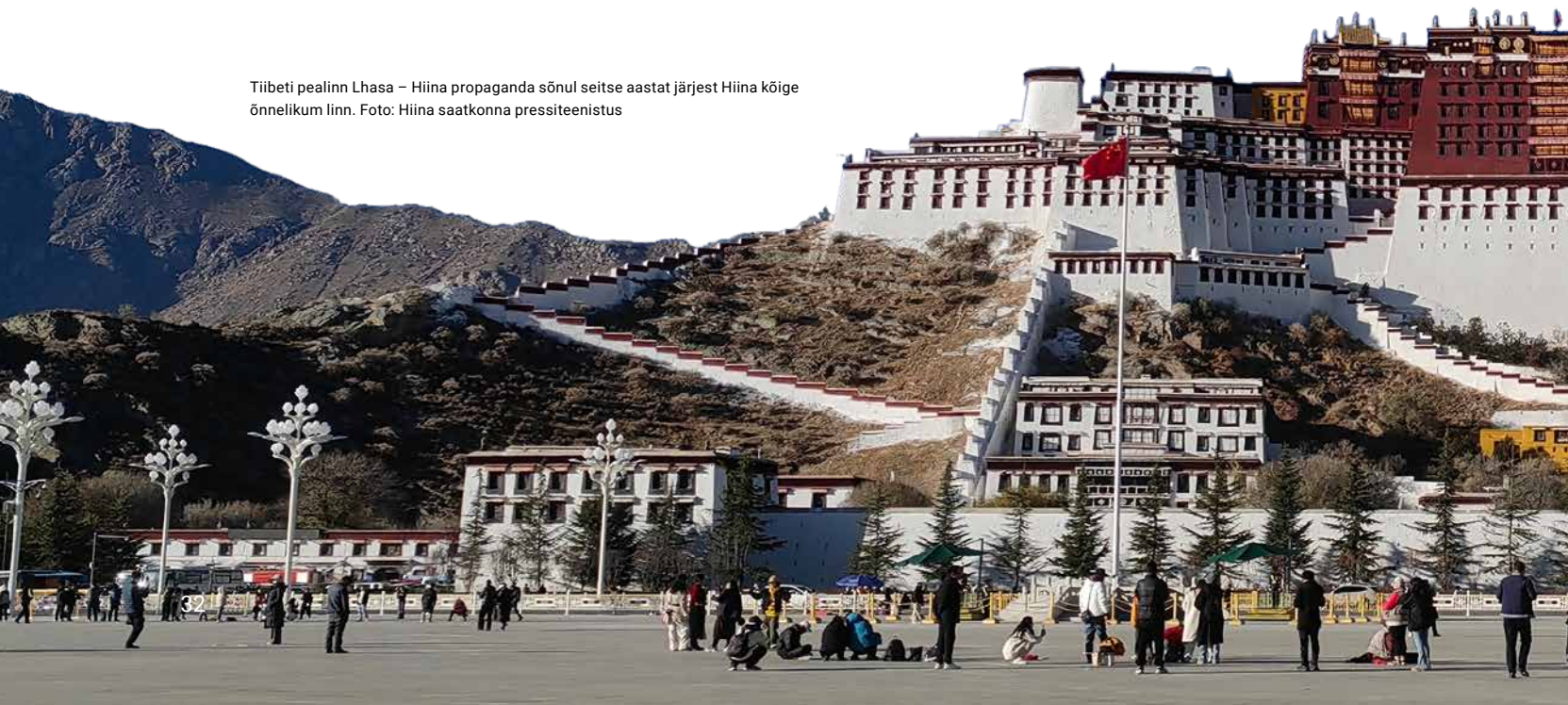

Tiibeti pealinn Lhasa – Hiina propaganda sõnul seitse aastat järjest Hiina kõige õnnelikum linn. Foto: Hiina saatkonna pressiteenistus

Hiina on varem püüdnud ja püüab ka tulevikus leida kajastust Eesti meedias, näiteks reklaampindadel tasuliste sisuturundusartiklitega, mis jõuavad toimetustesse kohalike vahendajate kaudu. See trend on taas tõusmas.

Lisaks meediale kasutab Hiina oma eesmärkide saavutamiseks ka kohalikku hiina kogukonda (nt MTÜ Hiina Kaasmaalaste Ühing Eestis). Hiina saatkond on hiljuti Eestis alustanud mujal maailmas juba laialt levinud nn konsulaarvabatahtlike kaasamist. Tegemist on kommunistliku partei nn ühisrinde masinavärgi osaga (United Front Work Department, UFWD), mida Hiina kasutab info kogumiseks, mõjutustegevuse läbiviimiseks, aga ka dissidentide kimbutamiseks välismaal.

Väike riik ei saa lubada sõltuvuse tekkimist autokraatlikest riikidest mitte üheski sektoris. Hiina ei ole seni olnud Lääne liitlane ning Hiina praegust kurssi vaadates ei saa ta selleks ka tulevikus. Seetõttu tuleb Hiinat vaadelda läbi julgeolekuprisma, kuna ka Hiina ise vaatab kõiki eluvaldkondi just nimelt julgeoleku- ja parteiaparaadi võimulpüsimise vaatenurgast.

Eesti Hiina kogukonna liidrid koos suursaadiku ja konsuliga hoidmas vimplit kirjaga: „Saatkond on aken, mis vahendab kodumaa-armastust ning kaitseb kaasmaalaste keha ja hinge". Foto: Hiina saatkond Eestis

24 www.mke.ee/kontent-marketing/tibet-sekret-uspekha.

RIIGISALADUSE KAITSE

Riigikaitse valdkonna kasvav mõju on suurendanud inimeste ja ettevõtete hulka, kes puutuvad kokku salastatud teabega.

Julgeolekukultuuri ja ohutaju kasvatamiseks tegi Kaitsepolitseiamet 2024. aastal umbes 60 koolitust, kus osales kokku ligikaudu 1800 inimest.

Eesti ettevõtete süvenev huvi panustada julgeoleku-, teadus- ja arendusprojektidesse annab neile väärtusliku kogemuse ning toob innovatsiooni ja muutust ka Eesti julgeoleku- ning teadusmaastikule. Eesti ametkondadele on see aga väljakutse. Paljudes Euroopa riikides on tööstusjulgeolek ehk riiklikult oluliste hangete ja projektide süsteemne riskihaldusmudel tagatud juba aastakümneid, kuid Eestis on selliste suurprojektidega kogemusi vähem. Ametkondadel tuleb muutustega kiiresti kohaneda ning üle hinnata ka kehtiv õiguskord, et ettevõtetel oleks selge ülevaade oma õigustest, kohustustest ja vastutusest. Vajadus võib olla ka selgema raamistiku järele, mille alusel hinnata, millised ettevõtted on sobilikud sellistes projektides osalema.

Rahvusvahelised projektid, eriti Euroopa Liidu ja Põhja Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) salastatud projektid, äratavad kindlasti pahatahtlikku välishuvi. Seetõttu on oluline ettevõtete ja nende töötajate pidev nõustamine ja koolitamine, et tekiks ohuteadlikkus. Oluline on teadvustada, et valdkond on enamikule ettevõtetele võõras ning ka töötajatel puudub sageli varasem kokkupuude salastatud teabega. Seda põhjalikum ja süsteemsem peab olema Kaitsepolitseiameti ennetustöö. Kui ettevõttes tekib mõtestatud julgeolekukultuur, annab see kõigile kindluse ka oma igapäevategevuste paremas kaitstuses.

2024. aastal tegime 60 koolitust, kus osales kokku ligikaudu 1800 inimest.

Julgeolekukontroll

Riigisaladusele juurdepääsuloa saamiseks tuleb läbida julgeolekukontroll. See on vajalik, et hinnata keeldumisaluste esinemist ja muu hulgas ka julgeoleku seisukohast olulisi ülesandeid täitvate isikute usaldusväärsust.

Julgeolekukontrollide üks oluline osa on loa taotleja riskide hindamine, sealhulgas aidatakse taotlejatel mõista enda suhtes esinevaid riske, millest inimene pole isegi teadlik. Loa taotlemisel ka nõustame inimesi, kuidas riske vältida ja maandada.

Seejuures on vähe räägitud julgeolekukontrolli köögipoolest: kuidas julgeolekukontrolli läbi viiakse ning mida luba taotlev inimene julgeolekukontrolli läbides oodata võib? Et konteksti pisut avada, küsitlesime julgeolekukontrolli tegevat ametnikku.

Julgeolekukontrolli menetlus kestab üldjuhul kolm kuud, isegi kauem. Miks see nii palju aega võtab?

Märkimisväärne aeg kulub päringute koostamiseks teistele asutustele ja neilt vastuste saamisele. Seejärel hakkame vastustest kild killu haaval pilti kokku panema ja vaatama, kas inimese esitatud ankeetandmed langevad kokku muude andmetega. Valmistame ette julgeolekukontrolli vestluse küsimusi, vestleme ka taotleja kolleegide ja tuttavatega.

Mõne taotlusega lähebki kauem aega: tuleb mõista investeeringuid, krüptorahade liikumist või kunagist tihedat Venemaal käimist jpm.

Mida tähendab julgeolekukontrolli kontekstis eraelu riive?

Tutvume paratamatult kõige isiklikuma teabega, s.o andmetega, mis ei ole avalikud ja mida inimene võõrastega niisama ei jaga. Riive on täpselt nii suur, kui see on vajalik selleks, et välja selgitada võimalikke loast keeldumise aluseid. Suhtume lugupidavalt nii andmetesse, mida inimene meile annab, kui ka vestlusel räägitusse. See info on hoitud. Protsess on tuttav ka meile endile, sest läbime selle ka ise.

Kindlasti on inimesi, kes eriti esimest vestlust kaitsepolitseiga kardavad. Mis ootab ees vestlusele tulijat?

Et kõik ausalt ära rääkida, alustame algusest, nagu ütleb Agu Sihvka. Küsime palju ja kindlasti ka ebamugavaid küsimusi. Võõrale oma elu lahti koorida on ebameeldiv, saame sellest aru. Usaldusväärsuse kontrollimiseks on vajalik hinnangutevaba ja profes-

sionaalne õhkkond, mille me ka loome. Enne vestlust selgitame, kuhu tulla, mida teha, mida kaasa võtta, kust lisainfot otsida. Keskmine vestlus kestab kolmneli tundi, aga on ka palju pikemaid vestlusi. Vajadusel teeme pausi, pikemate vestluste puhul lõunapausi.

Vestlusel on inimesed vahel ehmunud, et me kõik üksikasjalikult, isegi sõna-sõnalt üles kirjutame. See on vajalik inimese enda kaitseks, sest ta saab kirjutatu üle lugeda ja teha ettepanekuid millegi täpsustamiseks.

Kas pärast vestlust on keegi taotluse ka tagasi võtnud?

On ette tulnud, et tööandja teatab, et inimene on palunud taotluse tühistada. See võib juhtuda ka siis, kui pealtnäha polnud vestluses midagi probleemset. Aga on olukordi, kus oleme avastanud võlgasid, maksupettusi, deklareerimata makse (krüpto)varalt või üürilt. Siis on inimene tõepoolest taotluse tagasi võtnud, soovimata midagi täiendavalt arutada. Taotlusi on tagasi võetud ka alkoholi liigtarvitamise või narkootikumide tarvitamise tõttu, kui inimene ei ole valmis oma pahest loobuma.

Kui inimese majanduslik olukord pole kiita, kas see on takistuseks juurdepääsuloa saamisel?

Kui näeme, et inimesel on makseraskused võlgade või muude kohustuste täitmisel, sõltub see loomulikult võlgade suurusest ja inimese väljakujunenud käitumisest. Eriti probleemsed on suurte intressidega kiirlaenud või üldiselt üle võimete elamine.

Menetluses soovime aru saada, kas isikul on selge ettekujutus, kuidas oma võlakoormat vähendada ja rahaasju tulevikus parandada. Kui see soov puudub ja isik uusi laene võtab, võib see tõesti takistuseks saada. Sellise inimese puhul on oht, et ta võib muutuda mõjutatavaks, sõltuvaks.

Vahel püüame anda soovitusi, kuidas majanduslikku olukorda parandada, ning vaatame hiljem uuesti üle, kas neid soovitusi on järgitud. Saame anda inimesele ka nn katseaja ehk loa lühemaks ajaks. Keeldumine on siiski viimane lahendus.

Kuidas te menetlejana pahesid või sõltuvusi hindate?

Sõltuvus eeldab meditsiinilist diagnoosi ja see on päris tõsine olukord. See võib hägustada otsustusvõimet, hoolsuskohustust ja muuta inimese manipuleeritavaks. Oleme märganud, et noorem põlvkond ei taju narkootikumide tarvitamises ohtu. Meil on aktiivsete narkootikumide tarvitajate, ka nn pühapäevatarvitajate suhtes nulltolerants. Isiku nõusolekul võime saata ta ka ametlikule narkotestile. See on tundlik ja keeruline teema.

Arsti väljakirjutatud ravim ei ole sama mis narkootikumide tarvitamine ja raviskeem ei ole loomulikult loa saamisel takistuseks. Isegi kui inimesel on täna probleemid, siis ei välista see, et ta oma probleemid lahendab ja läbib uue kontrolli edukalt. Kindlasti ei maksa häbeneda psühholoogi või psühhiaatri juures käimist, sest see viitab probleemiga tegelemisele. Kui hammas valutab, lähed ka hambaarstile. Kui hing on katki ja sellega tegeletakse, siis on see hea.

Mida sa menetlejana vestluspartnerilt ootad?

Kindlasti ei tasu varjata ega valetada, eeldades, et me ei saa teada või ei ole suutelised tuvastama. Selline eeldus võib päädida keelduva otsusega. Soovitan tulla heade mõtete ja positiivse meeloluga. Seda vestlust tuleks võtta pigem huvitava kogemusena. Juurdepääsuluba ei ole igavene, selle pikendamisel kohtume taas.

Juurdepääsuloa andmine lühemaks ajaks, kui taotleti, või sellest keeldumine

2024. aasta keeldumiste suure arvu taga on valdavalt probleemid narkootiliste ainete tarvitamisega ning harjumuslik käitumine (nt võlad, laenud jms).

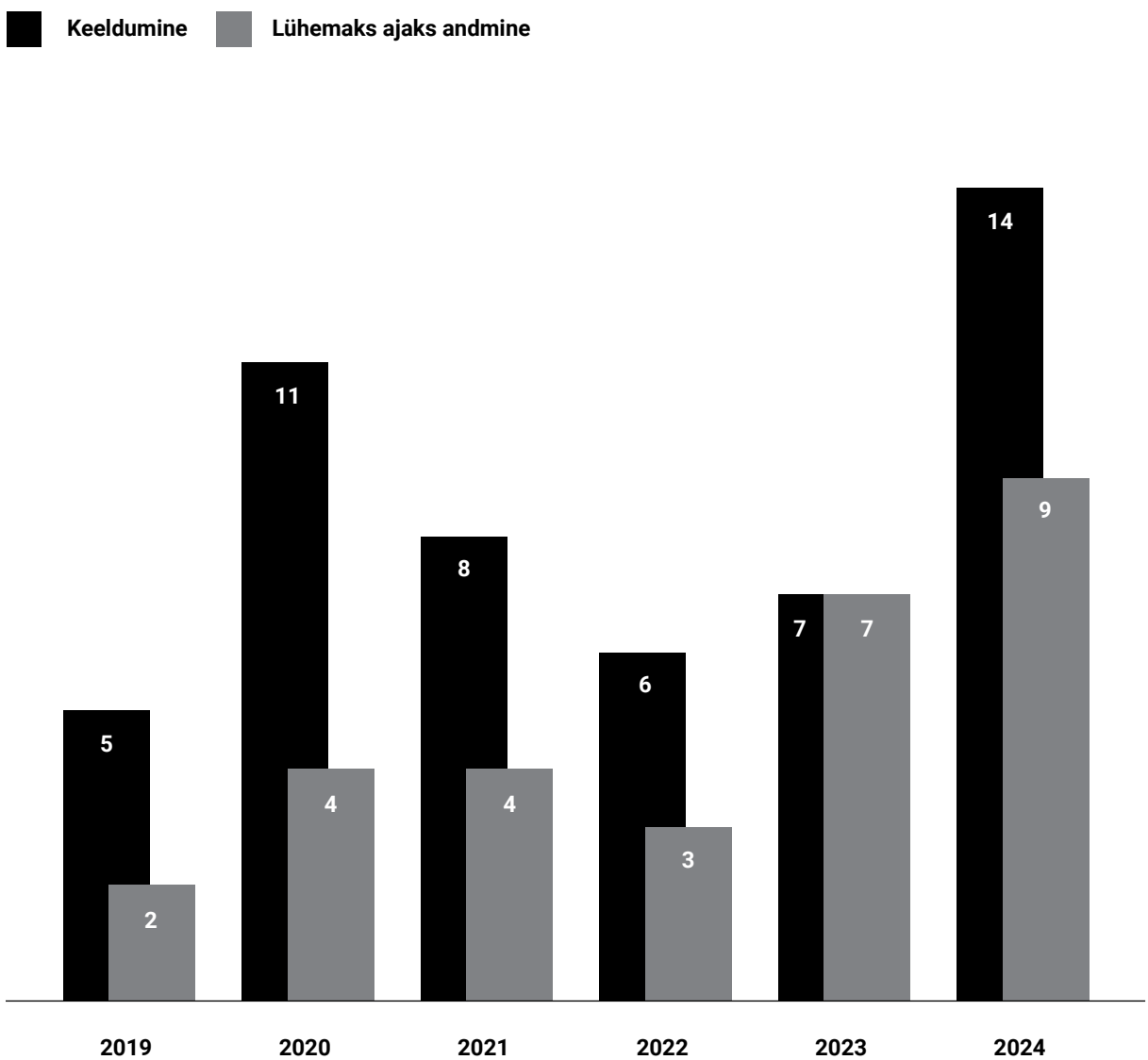

KÜBERJULGEOLEK

Küberluurega tegelevad üksused on pidevas arengus ning otsivad väsimatult ligipääsu Eesti riigi- ja erasektori võrkudele.

Trendid ennustavad vargvõrgustike ehk kompromiteeritud seadmete võrgustike üha suuremat kasutamist vahelülirünneteks.

Möödunud aastal jätkus vaenulike riikide kübertegevus endise hooga. Nii teadaolevad kui ka uued vaenulikud ohustajad ehk küberluurega tegelevad üksused on pidevas arengus ning otsivad väsimatult ligipääsu Eesti riigi- ja erasektori võrkudele.

Küberjulgeoleku tagamine on üks vähem nähtavamaid lõike Kaitsepolitseiameti töös Eesti julgeoleku kaitsel. Harva on kübervaldkonnas ette näidata käeraudades spioone, kohtupingis istuvaid korruptante või kahjutustatud lõhkeseadeldisi. Küberkuritegude ja küberluure valdkonnas tegutsevad inimesed kipuvad enamasti jääma anonüümseks. Vaenulik kübertegevus on piirideülene ja ei maksa arvata, et sihtmärgiks on vaid Eesti. Venemaa luure- ja mõjutustegevus toimib nagu masinavärk. Küberründed on üks vahendeid, mis toetab kõiki teisi tegevusi ja vastupidi.

2024. aastal tõime koostöös teiste Eesti ja rahvusvaheliste ametkondadega esimest korda avalikkuse ette Eesti vastu suunatud küberrünnete läbiviija, kes tegutses vaenulike eriteenistuste nimel.

5. septembril 2024 omistas Eesti samaaegselt paljude teiste riikidega meie valitsusasutuste vastu 2020. aastal toimepandud küberründed Venemaa Föderatsiooni

GRU üksus 29155 oli juba enne ründe omistamist kurikuulus oma sabotaažirünnete poolest nii füüsilises maailmas kui ka küberruumis. 5. septembril 2024 toimunud ühise omistamise raames esitas USA süüdistuse viiele GRU s/o 29155 ohvitserile (sh ka eelnimetatud Juri Denissov ja Nikolai Kortšagin) 2022. aasta jaanuaris Ukraina valitsusvõrkude ning kriitilise taristu vastu suunatud hävitava iseloomuga küberrünnete eest (nn Whispergate). Rünnati mittesõjalise iseloomuga võrke eesmärgiga tekitada riigis kaos, mis ärgitaks inimestes paanikat ja paneks neid kahtlema riigi võimekuses tagada oma süsteemide ja andmete turvalisus. Kõik see pidi andma eelise Venemaa Föderatsioonile eelseisvas invasioonis.

Juri Denissov

Nikolai Kortšagin

Vitali Ševtšenko

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

sõjalise luureteenistuse GRU sõjaväeosale nr 29155. Eestis tabasid nimetatud ründed 2020. aasta novembris peamiselt kolme ministeeriumi – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Välisministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi. Kuigi ründajal ei õnnestunud kätte saada salastatud teavet ega pääseda ligi kriitilisematele valitsusvõrkudele, oli ründe käigus väljaviidud andmete hulk muljetavaldav (nt MKMi haldusalast viidi andmeid välja 350 GB).

Tegu ei olnud riigisaladusega, ent igasuguste andmete omamine – olgu selle eesmärk luure- ja isikuandmete kogumine, nende hilisem lekitamine ja seeläbi kas riigi või konkreetsete isikute alandamine, riigi süsteemide hävitamine ehk sabotaaž või Ukraina näitel ka süsteemide kustutamine – on teise riigi toimimise häirimine, kurnamine ja laiemalt ühiskonnas hirmu ja paanika külvamine. Rünnakute eesmärk on panna inimesed kahtlema riigi võimekuses tagada oma süsteemide ja andmete turvalisus. See on ühe riigi mittesõjaline rünnak teise riigi vastu.

14 partnerteenistust kümnest riigist viisid seejärel läbi ühisoperatsiooni „Toy Soldier", mille ühe tulemusena avalikustas Eesti 5. septembril 2024 kolm Eesti-vastaste rünnetega seotud GRU ohvitseri – Juri Denissovi, Nikolai Kortšagini ja Vitali Ševtšenko. Nende kohta andis Harju Maakohus välja tagaselja vahistamismääruse. Rahvusvahelises koostöös tuvastati, et mitmes Euroopa Liidu ja NATO riigis korraldatud rünnete taga oli isikuid veelgi rohkem. Tegu oli hoolikalt ettevalmistatud vaenuliku riikliku tegevusega.

Kui tavalised küberkurjategijad võivad ebaõnnestumise korral loobuda uuesti üritamisest, sest rünnak on kas liiga keeruline või kulukas, siis riiklikku ründajat tagasilöögid ei heiduta. Tuleb arvestada, et rünnakuid korraldavad vaenuliku riigi palgal olevad eriteenis-

Allikas: https://rewardsforjustice.net/rewards/foreign-malicious-cyber-activity-against-u-s-critical-infrastructure

Mitme isiku tabamiseks on Ameerika Ühendriigid välja pannud 10 miljoni USA dollari suuruse pearaha info eest, mis viib nende isikute kinnivõtmiseni.

tuste ohvitserid või nendega tihedat koostööd tegevad isikud, kelle jaoks pole loobumine valikus ka siis, kui rünne on kallis või keerukas – nad jätkavad oma tegevust igal juhul, kuna rünnete läbiviimine on nende tööülesanne. Katsed jätkuvad igal juhul. Oluline ei ole rünnaku hind, vaid tulemus. Ründe motivatsioon ei ole raha, vaid riiklik huvi.

Kõik kolm peamist Venemaa Föderatsiooni eriteenistust (GRU, FSB ja SVR) on viimase aasta jooksul jätkanud oma tegevust Eesti riigivõrkudele ligipääsude saamiseks, tehes seda nii otseselt kui ka koostööpartnerite vastu suunatud rünnetega.

Loodame, et 2024. aastal paljastatud ja avalikustatud juhtum aitab kaasa riiklikest küberrünnetest tuleneva ohu paremale teadvustamisele ning vajalike turbemeetmete kiiremale rakendamisele.

Vaenulikud küberohustajad teavad hästi, et konkreetsete vastumeetmete elluviimiseks on vaja tuvastada ohu allikas. Selle keerulisus on toimepanijate jaoks üks küberrünnete läbiviimise suurimaid kasutegureid. Ka ründajale teo omistamine ei pruugi heidutusvahendina olla kohese ja nähtava mõjuga, kuid sellega näitame, et ründaja ei saa loota, et teda ei tuvastata ja tema tegevusele ei järgne vastureaktsiooni.

Aktiivsemaks ja intensiivsemaks on läinud ka Hiina eriteenistustega seotud küberohustajate tegevus. Pöörasime oma eelmises aastaraamatus tähelepanu vaenulikus kübertegevuses kasutatavatele vargvõrgustikele, mille abil ründajad saavad varjata ja hägustada oma tegevust. Oleme sel aastal näinud vargvõrgustike arvu suurenemist ja nende aktiivset kasutamist just Hiinaga seotud riiklike ohustajate poolt, aga oleme tuvastanud vargvõrgustike kasutamist ka teistes küberründeid korraldavates riikides.

Vargvõrgustike loomiseks kasutatakse tihtipeale ebapiisavalt turvatud võrguseadmeid, mida leidub meie kõigi kodudeski, näiteks ruuterid. Sageli on need iganenud või on nende riist- või tarkvara uuendamata, tihti on vahetamata tehaseseaded. Mõnikord aga on kasutaja seadme võrku ühendanud ja selle sinna unustanud.

Sellistes ründajate loodud vargvõrgustikes võib olla tuhandeid seadmeid, mida kasutavad vaenulikud küberluureüksused, samuti küberkurjategijad. See omakorda teeb väga keeruliseks ründajate tuvastamise. Seetõttu on äärmiselt olulised ja vajalikud turbemeetmed nii ametlikes võrkudes kui ka eravõrkudes kasutatavate seadmete juures. Peame ka riigina jälgima, et me ise liiga kergekäeliselt ennast haavatavaks ei tee ja oma andmeid ei jaga.

Nii nagu spioonide vahistamiste arv ei anna täielikku ülevaadet Eesti vastu suunatud vaenulikust luuretegevusest, ei saa ka Eesti-vastase kübertegevuse tegelikku ulatust hinnata pelgalt tuvastatud rünnete alusel. Seetõttu rõhutame veel kord: on ülioluline rakendada adekvaatseid turbemeetmeid ning paigata kohe kõik turvahaavatavused.

Andmed on hinnaline kaup

Tänapäeva maailm on andmekeskne, meie elu sõltub digitaalsetest andmetest. Sealjuures ei saa me unustada, et eriti isikuandmed on kaup. Nii küberkurjategijate kui ka vaenuliku riigi küberluure esmaülesanne on hankida andmeid ning kasutada neid oma põhieesmärkide saavutamiseks. Küberkurjategijad teevad seda raha teenimiseks, riiklikud ründajad oma riiklike huvide edendamiseks.

Riik peab väärtustama oma andmeid, mitte neid lohakil hoidma. Riigil peab olema suurem hoolsuskohustus oma kodanike andmete hoidmisel.

Riiklike ründajate võimekus aina kasvab

Prognoosida võib riiklike rünnete üha suuremat kasvu, kuivõrd järjest rohkem riike on omandanud vastava võimekuse ning küberründed on odav ja eitatav meetod informatsiooni kogumiseks ja mitmesuguse mõjutegevuse läbiviimiseks. Rünnakud võivad olla suunatud mitte ainult valitsusasutustele, vaid ka erasektori infrastruktuurile, et mõjutada majandust või külvata ühiskonnas segadust.

Võrku ühendatud seadmed võivad muutuda kurjategijale relvaks

Kuigi inimene jääb alati küberrünnete peamiseks sihtmärgiks, siis viimasel ajal on järjest enam muutunud ründevektoriks ka võrguseadmed ja nende turvanõrkused. Seepärast on eriti kriitiline, et toimiksid tugevad paigahaldusprotsessid, ei kasutataks taakvara ehk vananenud IT-süsteeme, samuti on oluline kiire reageerimine nullpäeva haavatavuste kiireks tuvastamiseks, paikamiseks ja nendega tegelemiseks.

Viimase aja trendide põhjal võib oodata vargvõrgustike ja kompromiteeritud seadmete võrgustike üha suuremat kasutamist vahelülirünneteks, mis omakorda hägustab veelgi ründajate tegevust ning teeb keerulisemaks rünnete omistamise.

Tarneahelat saab rünnata nõrga lüli kaudu

Süsteemide suurt omavahelist seotust arvestades võib prognoosida ka tarneahelate ja kolmandate osapoolte kaudu tehtavate rünnete sagenemist. Sellised ründed võimaldavad õnnestumise korral juurdepääsu korraga mitmele organisatsioonile. Ründajad otsivad alati võrgustiku kõige nõrgemaid lülisid, mistõttu tuleb oluliseks pidada küberturvalisust kõikide süsteemi osaliste juures, kelleks on ka sisseostetavate teenuste pakkujad. Seetõttu on erasektori koostöö riigiga küberjulgeoleku tagamisel väga oluline.

Pilveteenus toob kaasa uued ohud

Kuivõrd üha rohkem kasutatakse pilveteenuseid, võib näha ka pilveteenustega seonduvate rünnete kasvu. Valed konfiguratsioonid, nähtavuse puudumine ja nõrk juurdepääsukontroll võivad anda võõrale volitamata juurdepääsu tundlikele andmetele. Pilvelahenduste kasutamisel on riskide maandamiseks olulised sammud pilveturbe konfiguratsioonide tugevdamine, null-usaldusmudelite kasutuselevõtt ja andmete nõuetekohase krüptimise tagamine. Oluline on ka pilvelahenduste kasutaja enda ülevaade kasutatavatest turbelahendustest ja kasutajalogide olemasolu.

Tehisintellekti osakaal on kasvamas

Tehisintellekti kasutamist on näha pigem mõjutus- kui klassikalises küberluuretegevuses. Siiski võib prognoosida, et rünnakud, mis on suunatud valimiste või muude demokraatlike protsesside häirimisele (nt valeinfoga manipuleerimine), muutuvad üha keerukamaks ja levivad üha laialdasemalt. Selliste rünnakute puhul võib prognoosida ka tehisintellekti üha suuremat rolli, näiteks võimaldavad süvavõltsingutehnoloogiad (ingl *deepfake*) luua väga veenvaid valevideoid või -hääli, mis võivad olla seotud valeinfo tootmise ja levitamisega.

Küberohtu on odavam ennetada

Küberjulgeoleku valdkond areneb kiiresti, sest tehnoloogia areng ja küberohud muutuvad keerukamaks ja levivad laiemalt. Küberohud muutuvad pidevalt, kuna küberründajad arendavad oma oskusi ja tööriistu. See omakorda seab küberjulgeolekule üha suurema rolli ühiskonna toimimise tagajana.

IT-turvalisust seostatakse sageli suure rahakuluga. Tegelikult see nii ei ole. Palju – näiteks uuendusi ja paikamist – saab ära teha täiesti ilma rahata. Uuenduste ja paikamistega saab enamasti turvanõrkusi parandada ja seda saame oma turvalisuse heaks teha ise. Just paikamata nõrkusi saavad vaenulikud riigid ja kurjategijad ära kasutada ründamiseks.

IT-töötaja hoolsus on samuti äärmiselt tähtis. Lohakus või ka asutuse juhi hoolimatus IT-süsteemide suhtes võib kokkuvõttes maksma minna miljoneid.

N-ö raual nurgas ei ole mitte mingit väärtust, kui seda ei halda inimene, kes teab, mida sellega teha ja kuidas seda kaitsta. Seadmetele annavad väärtuse inimeste oskused ja hoolsus.

Kui toimub küberintsident – teavitage Riigi Infosüsteemi Ametit (RIA), Keskkriminaalpolitseid (KKP) või Kaitsepolitseiametit (KAPO). Kunagi ei tea, kes võib selle taga olla. Kuna kübermaastikul on kurjategija tabamine eriti keeruline, siis on kõige olulisem koostöö ja valvsad kodanikud.

ÄÄRMUSLUSE ENNETAMINE JA TÕKESTAMINE

Äärmuslus ei tunne riigi- ega vanusepiire.

Äärmusluse teelt välja juhtimine peaks algama võimalikult varajases staadiumis.

Vägivallal ei ole Eesti ühiskonnas kohta. Kaitsepolitseiamet tegeleb Eesti elanike julgeoleku tagamisel vägivaldse äärmusluse tõkestamisega.

Äärmuslaste ja terroriorganisatsioonide eesmärk on kaasahaaravas vormis kujundada oma maailmavaate tarbijate meelsust ning panna nad oma narratiivi uskuma. Ohvri kuvand ja kohustus vastu hakata suurendab propaganda tarbija veendumust, et temaga ühte gruppi kuuluvaid isikuid tuleb kaitsta ja oma veendumusi peale suruda ka teistele. Kui peamiseks lahenduseks pakutakse vägivalla kasutamist, siis võivad mõjutatavad inimesed muutuda terroristide eesmärkide täideviijaks.

Äärmuslus, olenemata ideoloogiast, kasutab internetistunud maailma hüvesid. Eelkõige sotsiaalmeedias on oht sündmuste tõlgendamisel lähtuda kallutatud või valeinformatsioonist. Internetistunud maailm ei tunne riigi- ega vanusepiire. Virtuaalsest tegevusest reaalsesse üleminek võib olla kiire ja kaasa tuua tõsised tagajärjed.

Ehkki vägivaldsete äärmusideoloogiate levikust tulenev oht püsib Eestis madalal tasemel, nõuab see Kaitsepolitseiametilt tõsiseid jõupingutusi, et see nii ka jääks.

2024. aastal oli Kaitsepolitseiametil juhtumeid, kus ohu ennetamiseks tuli vestelda lisaks täiskasvanutele ka alaealiste ja nende vanematega, et ennetada vägivallaaktide toimepanemist.

Äärmusliikumised ja terroriorganisatsioonid kasutavad noorteni jõudmiseks nende IT-teadlikkust ja kasutajasõbralikke sotsiaalmeediarakendusi. Noortel ei pruugi olla taustateadmisi ja piisavat kriitilist mõtlemist. Sotsiaalmeedia suurte tarbijatena on nad immuunsed vägivalla nägemisele ja esmakontakt äärmuspropagandaga ei pruugi tekitada huvi, kuid algoritmi toel kuvatakse vaadatud sisu uuesti ja uuesti. Olulist rolli mängivad suure jälgijaskonnaga kõneisikud. Need kõneisikud kujundavad avalikes kanalites islami ja ilmaliku elu „õigeid ja lubatud" seoseid, „õige uskliku" või „õige sõdalase" käitumist. Selline mõjutamine suunab tarbijaid äärmuslikku ühiskonnakäsitlust toetama.

Noored, kes on langenud äärmusluse lõksu, otsivad kohta ühiskonnas ning eneseväljendust, tunnustust ja grupikuuluvust. Sageli on probleemide tekkimise põhjused sotsiaalsed ja nende lahendamiseks tuleb teha koostööd sotsiaalpartneritel.

Äärmusluse teelt välja juhtimine peaks algama võimalikult varajases staadiumis. Kaitsepolitseiameti keskendub juba radikaliseerunutele, kelle tegevuses on tuvastatud võimalik oht enda ja teiste heaolule.

Paremäärmuslus

2025. aastal mõisteti Harju Maakohtus süüdi kolm alaealist noormeest terroristlikusse ühendusse Feuerkrieg Division (FKD) kuulumise pärast. FKD on Siege'i ideoloogiat levitav grupp. Selliste gruppide eesmärk on kiirendada kapitalistliku süsteemi kokkuvarisemist, et

ehitada üles valgele rassile kohasem riik. Siege'i ideoloogia kutsub üles nn üksikhundi terrorismile, ärgitades üksikisikuid relvi haarama ja terrorirünnakuid kavandama, mille eesmärk on terrorirünnakute seeriatega tekitada soovitud ühiskondlik paanika rassisõja vallandamiseks. Rassisõja eesmärk on põhjustada ühiskonna apokalüptiline kokkukukkumine ja seejärel vägivaldne ümberkujundamine, mille võitjaks oleksid valged kogukonnad.

FKD teeb eriti ohtlikuks süstemaatiline terrorismi õhutamine. Liikmeid, kes võitlevad rassivaenlaste vastu, peetakse sõduriteks, ning neid, kes ennast n-ö ohverdades terrorirünnakuid toime panevad, hakatakse nimetama pühakuteks.

Võttes arvesse terroriorganisatsioonist tulenevat ohtu, Eestis seotud alaealiste püüdeid värvata sinna liikmeid, mõne liikme ligipääsu relvadele ning pidevat mõttearendust terrorirünnakute toimepanemiseks, pidas Kaitsepolitseiamet vajalikuks sekkuda otsustavalt Eestis terrorirühmituse moodustumise varases staadiumis. Harju Maakohtu süüdimõistev otsus 2025. aasta jaanuaris kinnitas ameti hinnangut, et tegemist on terrorirühmitusega. Ohu rahvusvahelisust ilmestas asjaolu, et kriminaalasjast saadud tõendid aitasid tõkestada äärmuslust ka teistes riikides.

Ajaloohuvist rünnakuni

Ühel juhul ähvardas alaealine sotsiaalmeediarakenduses rünnata ka sünagoogi. Põhikoolinooruk hakkas tundma huvi natsionaalsotsialismi ja Hitleriga seotud teemade vastu. Vanematele jäi mulje, et tegu on pelgalt ajaloohuviga. Ka tema klassikaaslastele sümpatiseerisid Hitleriga seotud teemad, kuid nende huvi jäi pinnapealsemaks.

Samal ajal kirjeldas nooruk end kui nutisõltlast. TikToki keskkonnas postitas ta ahvidega seotud postituse, mille järel edastati talle kommentaarides link natsionaalsotsialistliku sisuga Telegrami gruppi. Seal sattus ta aga kõlakambrisse. Gruppides tutvustati maailmavaadet ning jagati linke teistesse vägivalda demonstreerivatesse vestlusgruppidesse. Nooruk hakkas tundma huvi terrorist Brenton Tarranti vastu ja vaatas sellega seotud terrorivideoid. Ta vaatas huvitatult ka Anders Breivikuga seotud videoid, kuid sellest, et tegemist on Breivikuga, sai ta teada alles vestluses kaitsepolitseiga. Vägivalla kuulutamine muutus talle normaalsuseks, aga et ümbritsevad täiskasvanud tema radikaliseerumist ei märganud, ei olnud neil ka otsest ajendit temaga sel teemal vestlusi pidada.

Ühel hetkel tegi nooruk Telegrami grupis postituse, et soovib panna Eestis toime terroriakti. Seejärel liideti ta Telegrami gruppidesse, kus levitati õpetusi, kuidas terroriakti läbi viia. Uutes gruppides nooruk täpsustas, et soovib rünnata Eestis sünagoogi, ja määras kindla aja.

Teave jõudis Kaitsepolitseiametisse, kes sekkus viivitamatult ja pidas noorukiga vestluse ohu väljaselgitamiseks ja ennetamiseks. Ilmnes, et ehkki radikaliseerumine oli toimumas, ei olnud see jõudnud tegude faasi ning ka tegelikku ettevalmistust polnud alustatud.

Allikas: FKD

Riik loob deradikaliseerumise tegevuskava

Jana Laht-Ventmann, Prokuratuuri alaealiste ja lähisuhtevägivalla kuritegude osakonna konsultant

Radikaliseerunud alaealiste puhul eelistab Prokuratuur karistuslike meetmete asemel kasutada mõjutusvahendeid, kuna need on noorte rehabiliteerimisel ja ühiskonna turvalisuse tagamisel efektiivsemad.

Karistamine võib tugevdada noorte ühiskonnast võõrandumist ja suurendada riski, et nad pöörduvad tagasi äärmuslike mõjude juurde. Vajaduspõhised mõjutusvahendid, nagu nõustamine, hariduslik tugi või psühholoogiline abi, kogukonnaprogrammid ja rehabilitatsiooniteenused aitavad radikaliseerumist ennetada.

Ennetus ei ole mõjus pelgalt üksikisiku rehabilitatsiooni seisukohalt, vaid ka laiemalt ühiskonna sidususe ja pikaajalise julgeoleku tagamiseks.

Heidi Maiberg, Siseministeeriumi nõunik

Riik loob radikaliseerumise ennetamise tegevuskava raames sekkumismudelit, mis toetaks radikaliseerunud inimeste äärmuslusest eemaldumist ja deradikaliseerumist.

Mitte kedagi ei saa sunniviisiliselt muuta. Sekkumine ja inimese õigele teele tagasi aitamine nõuab inimeselt valmidust koostööks ning ühiskonnalt palju ressursse. Kõige odavam ja mõjusam on seetõttu radikaliseerumist ennetada. Siseministeeriumi eestvedamisel loodava tegevuskava üks eesmärke on kokku panna koolitusmaterjalid ja juhendid, mis aitavad näiteks noortega töötavatel inimestel äärmuslust märgata, aga ka seda oma tavatöö abil ennetada.

Märgake ja sekkuge juba varases staadiumis. Kui olete lapsevanem, õpetaja, treener või ka lihtsalt kõrvalseisja, siis selgitage noorele, et vägivalla kasutamine oma ideede elluviimiseks pole õige lahendus. Andke teada ka teistele täiskasvanutele (vanematele, õpetajatele, treeneritele), et nooruk vägivallateelt ühiselt välja suunata. Abivajavast lapsest tuleb teatada kohaliku omavalitsuse üksusele või Lasteabi telefonil (116 111).

Kremli mõjutatud paremäärmuslus

Venemaa kasutab oma hübriidrünnakute elluviimiseks väiksemaidki nõrkusi ühiskonna sidususes. Möödunud aasta äärmuslastevastast võitlust iseloomustab ennetustegevus Venemaa Föderatsiooni hübriidrünnakute ärahoidmisel. Tõkestamaks tulevasi hübriidrünnakuid, tunnistati julgeolekukaalutlustel kehtetuks elamislube Eesti elanikel, kelle puhul oli tõsine oht, et isikuid võidakse kasutada ära Venemaa sõjalistel eesmärkidel.

2025. aasta jaanuaris tunnistati Kaitsepolitseiameti ettepanekul kehtetuks elamisluba kahel kodakondsuseta isikul, kes olid seotud Vene Imperiaalse Liikumise militaarharu Vene Imperiaalse Leegioni ning selle treeningkeskusega Partizan. USA ja Kanada on Vene Imperiaalse Liikumise lisanud terrorismi toetavate organisatsioonide hulka. Samuti on liikumise suhtes kehtestatud Euroopa Liidu sanktsioonid, kuna Vene Imperiaalne Liikumine ja selle militaarharu osalevad Venemaa agressioonisõjas. Muu hulgas osaleti sõjakuritegude toimepanemises Bahmutis.

Enne elamisloa kehtetuks tunnistamist otsustas Kaitsepolitseiamet esmase meetmena ühe liikumisega seotud isikuga vestelda, kuid isik otsustas seejärel lahkuda Venemaale, kus jätkas koostööd Vene Imperiaalse Leegioniga. Venemaa Föderatsiooni hübriidrünnakute ja terrorismi ohu tõrjeks ei jäänud muud valikut kui teha ettepanek PPA-le tunnistada kehtetuks ka selle isiku elamisluba.

Eestis on hoogustund Venemaa paremäärmusliku ideoloogi Maksim Martšinkevitši *alias* Tesaku stiilis nn pedofiilide püüdmise aktsioonid, mille käigus jõhkrutsetakse omakohtu korras teiste inimestega. 2024. aastal püüti Eestis juurutada venekeelset paremäärmuslikku Telegrami kanalit NS/SK!HOB, kus levitati paremäärmuslikku vägivaldse ja terroristliku sisuga propagandat ning püüti organiseerida vägivallaaktsioone Eestis. Ehkki Telegrami grupi jälgijaskond ulatus mitme tuhandeni, olid Eestiga seotud ainult üksikud isikud ning ülejäänud olid valdavalt Venemaalt. Kaitsepolitseiamet tuvastas Eestiga seotud alaealise administraatori, hoiatas teda ja tema vanemaid võimalike tagajärgede eest ning koosöös nendega Venemaa hübriidrünnakute ning paremäärmusliku vägivalla ja terroristliku propaganda levitamise kanal suleti.

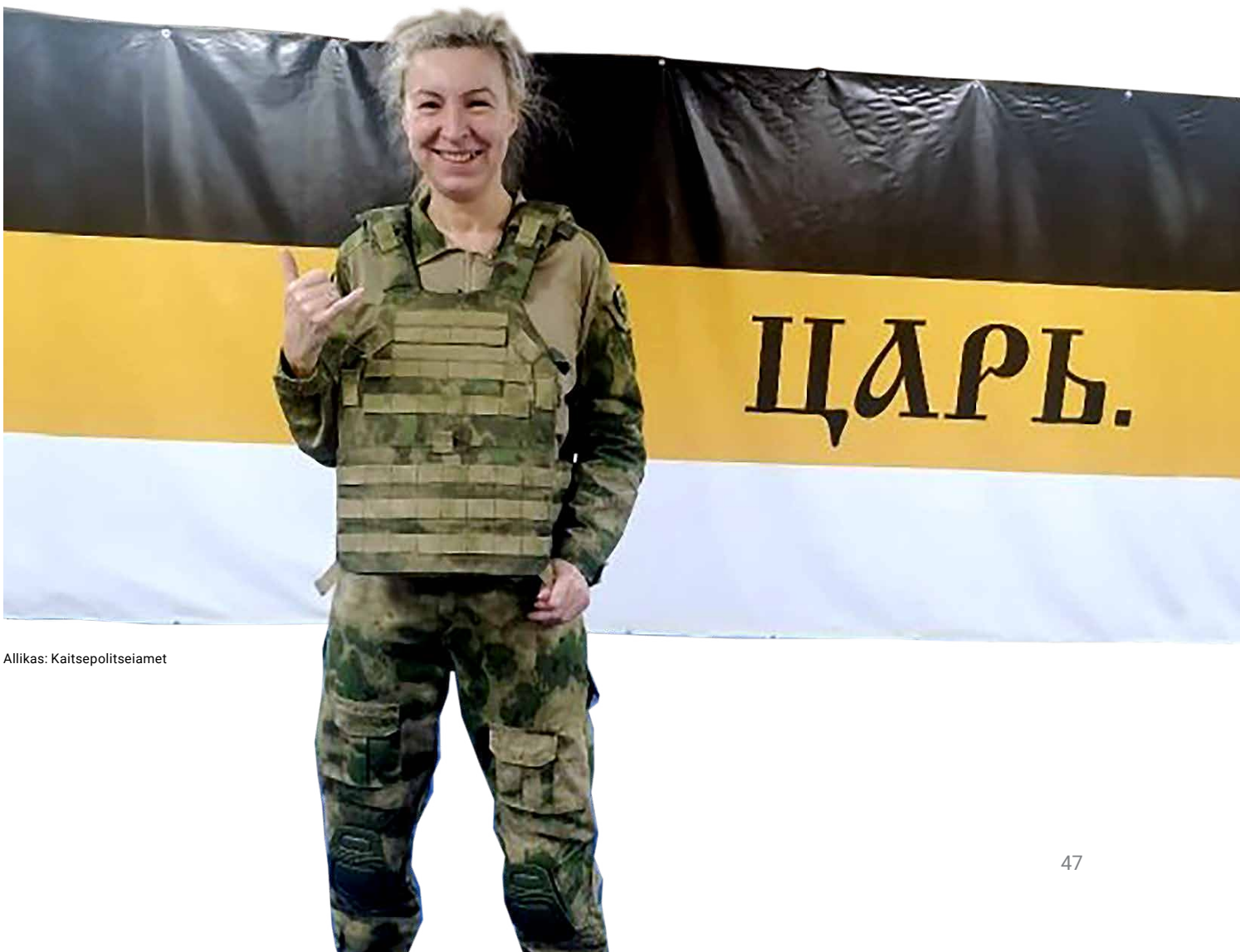

Allikas: Kaitsepolitseiamet

Venemaa kodanikud on ka varem püüdnud imbuda paremäärmuslikesse organisatsioonidesse, et Eesti ühiskonna sidusust lõhestada. Allikas. Kaitsepolitseiamet

Kõnealuse Telegrami kanali jälgijate hulgas olid ka Active Club Estonia liikmed, kes on eriti agarad juurutama Eestis Tesaku stiilis aktsioone. 2024. aastal mõisteti kolm Active Club Estonia liiget süüdi seotuse eest Tesaku stiilis aktsiooniga. Active Club Estonia liige oli ka Telegrami grupi Pedo Hunting Estonia administraator. 2024. aastal liitus Active Clubiga ka Venemaalt lahkunud Venemaa kodanik, kes justkui asus aktiivselt toetama Ukrainat ja Azovit, tegelikult aga aitas Venemaa propagandal siduda Ukraina toetamist ja neile äärmiselt ebameeldivat vastast Azovit paremäärmusluse ja natsismiga.

Tõkestamaks Venemaa kodanike poolt Eesti sidususe lõhkumist, tunnistas PPA isiku elamisloa kehtetuks, kohaldas talle lahkumisettekirjutuse ja kehtestas sissesõidukeelu.

Islamiäärmuslus

Olgugi et moslemikogukond Eestis on olnud rahumeelne, on märgata kogukonnaliikmete radikaliseerumist välismõjude, näiteks terroristliku propaganda[25] tulemusel. Oluliseks sündmuseks oli terroriorganisatsiooni Hamas ja Iisraeli konflikt, mis põhjustas juudivastase meelsuse kasvu. Vajalik oli riigi sekkumine: neljal isikul tunnistati kehtetuks e-residentsus, ühel isikul elamisluba ning kehtestati üks sissesõidukeeld.

Terroriorganisatsioonid kasutavad moslemikogukondi mõjutavaid teemasid nende radikaliseerimiseks ja konfliktide õhutamiseks. Kogukondade mõjutamiseks kasutatakse näiteks moslemite rõhumise ja islami teotamise narratiivi. Hamasi rünnakut Iisraeli vastu nimetasid terroriorganisatsioonid Daesh ja al-Qaeda püha sõja osaks.

Nad kasutasid seda sündmust oma toetajate sütitamiseks, kuigi varem ei loetud Hamasi ülemaailmse islami riigi loomise püha sõja osalisena, kuna Hamas oli Iraani toetatud regionaalsete eesmärkidega organisatsioon.

Äärmusideoloogia leviku suurendamiseks on vaja saavutada toetajate arvu kasv ja seda soodustab ühiskonna lõhestumine. Lõhestumine ei pea olema maailmavaateline, vaid võib tekkida ka kitsal teemal. Hamasi rünnakut propagandas ära kasutades muudeti lääneriikide ja lääne maailmavaate mõjude asemel peamiseks vaenlaseks juudid ja Iisrael. Iisraeli kõrval aga ei unustata ka lääneriike.

Hamasi ja Hezbollah' ning Iisraeli konflikt on ümbritsetud märkimisväärsest propagandasurvest. Eelmises aastaraamatus kirjeldasime Hamasi pingutust oma narratiivi jõulisemalt levitada. See, et Eestis on Hamasi narratiivi pooldavad inimesed meelt avaldanud rahumeelselt, on saavutatud pideva ennetustööga. Eestisse ei ole kandunud Ameerika Ühendriikides või Euroopas toimunud ülikoolide töö segamine, kuigi ka selliseid üleskutseid on tehtud.

2024. aastal pidime sekkuma koolipoisi tegevusse, kes radikaliseerus peamiselt internetikeskkonnas. Samameelsetega veebis suhtlemine ja äärmusliku materjali tarbimine viis ideoloogiapõhise konfliktini koolis ja soovini korraldada Eestis terroristlik rünnak.

Eesti moslemikogukond

Moslemikogukond Eestis on olnud rahumeelne. Eestis kasvab kogukond peamiselt sisserände tulemusel. Ligi 10 000-liikmeline kogukond on paljurahvuseline ja nende päritoluriikides toimuvad sündmused mõjutavad nende inimeste elu ka Eestis. Kohanemisel on peamiseks takistuseks keeleoskus ja võimalus leida siinsest suurest kogukonnast oma peamised suhtluspartnerid.

Moslemikogukonna jaoks oli 2024. aasta sündmusterohke. Pikaaegne Eesti moslemite imaam taandus oma rollist, kuna tema konflikt teiste moslemitega, sidemed Venemaa islami usujuhtidega[26], Hamasi narratiivide levitamine ja omakasust ajendatud tegevused ei jätnud muud võimalust.

Ühe välismaise imaami puhul tuvastasime ohu Eesti julgeolekule. Ka selle imaami tegevus oli suuresti, kuid mitte ainult, ajendatud omakasust. Ta tegi mitu katset moslemikogukonda killustada ja kogukonnas konflikte õhutada.

Kogukonna kasv võimaldab suurematel rahvusgruppidel iseseisvamalt tegutseda. See omakorda loob võimaluse ambitsioonikamatel inimestel püüelda kogukonna juhiks. Kogukonnakeskne tegevus aga suurendab välise mõjutuse olulisust Eestis ja võib tuua erinevatele doktriinidele rohkem järgijaid.

Šiiidid Eestis

2024. aastal lõõmas Iisraeli sõjaline konflikt Hamasi[27] ja Hezbollah'ga[28]. Osaliselt tänu eelnevalt kirjeldatud probleemidele Eesti imaamidega ja osaliselt kogukonna suurenemisest tulenevalt on šiiidid[29] Eestis hakanud kogukonnasiseselt koonduma. Varem kõiki islami usulahkusid koondanud Eesti Islami Keskuse teenuseid kasutatakse vähem ja tänaseks on tekkinud täiesti iseseisev šiiitide usuliikumine Eestis.

Kogukonnasiseselt korraldatakse üritusi, kuhu kutsutakse külalisimaame välismaalt või kasutatakse virtuaalseid usuteenistusi. Üks kutsutud inimestest on teinud sotsiaalmeedias terroriorganisatsiooni Hezbollah' juhti toetavaid postitusi. 2024. aastal sooviti luua šiiitide usuline ühendus. Kuigi paljud šiiidid on Eestis aastaid elanud, õppinud ülikoolis ja omavad töökohta, mõjutavad välisriikide arengud ka neid. Näiteks on tehtud sotsiaalmeedias postitusi, kus nimetatakse terroriorganisatsiooni Hezbollah' juhti Hassan Nasrallah't[30] märtriks ja ülistatakse Iraani usujuhti Ali Khameneid Iisraelile langevate pommide eest. Planeeriti ka kogunemist Nasrallah' märtrisurma mälestamiseks. Oleme täheldanud šiiitide Iisraeli- ja juudivastasust.[31]

25 Vt ptk „Terrorismi tõkestamine"
26 Sarnaselt Venemaa patriarh Kirilliga on Venemaa peamufti ja regioonide muftid kuulutanud sõja Ukrainas pühaks sõjaks.
27 Hamas on Palestiina natsionalistlik sunniitlik islamistlik poliitiline organisatsioon, mille USA ja Euroopa Liidu riigid on tunnistanud terroristlikuks organisatsiooniks.
28 Hezbollah on Liibanoni šiiitide partei ja poolsõjaline rühmitus, mille USA ja Euroopa riigid on tunnistanud terroristlikuks organisatsiooniks.
29 Eesti šiiitide hulgas on peamiselt Pakistani ja India kodanikud.
30 Liibanoni šiialiikumise Hezbollah' juht, kes tapeti 2024. aasta septembris.
31 Iraani usujuht ja Iraani revolutsiooniline armee viljelevad nn Mahdi doktriini, mille kohaselt on šiiitide peamiseks vaenlaseks Iisrael.

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI ENNETAMINE JA TÕKESTAMINE

Terrorismipropagandaga püütakse ka alaealisi. Eestis vastu võetud seadus võimaldab otsustavamalt sekkuda.

Sõjapiirkonna elanikele annetuste kogumise varjus võib muu hulgas toimuda terrorismi toetamine.

Terroristlikud organisatsioonid nagu al-Qaeda ja Daesh (tuntud ka nimega Islamiriik või ISIS) oma liitlasorganisatsioonidega on suurendamas mõjuala Aafrikas ja Kesk-Aasias. Jätkuvalt on neil tugipunktid Lähis-Idas. Islamistlik terrorism on Euroopa riikidele üks peamine mittesõjaline oht.

Islamistlikud terroriorganisatsioonid kasutavad konfliktipiirkondi oma tegevusala laiendamiseks. Konflikte algatavad nad ka ise. Peamised islamistliku terrorismi konfliktialad on praegu Sahara-taguse Aafrika aladel ja Afganistanis. Islamistlik terrorism on oluliselt nõrgestatud Lähis-Ida riikides. Süürias sõltub terrorismivastase võitluse tulemuslikkus eelkõige uue võimu võimalustest ja prioriteetidest riigis stabiilsuse ja turvalisuse tagamisel.

Afganistani peetakse praegu riigiks, kus terroriorganisatsioonid saavad turvaliselt ja ilma välismõjutusteta tegutseda, kui Daeshi ja Talibani režiimi omavaheline võitlus välja arvata. Daeshi Khorāsāni provintsi haru (ISKP, Islamic State Khorasan Province) on taastanud välisoperatsioonide toetamise võimekuse ning selle võrgustiku tuvastamine ja lõhkumine Euroopas on julgeolekuasutuste prioriteet.

Välisoperatsioonid on terroriorganisatsioonidele siiski keerulised ja nõuavad palju ressursse, seega õhutatakse terrorirünnakuid korraldama juba Euroopas elavaid toetajaid.

Kuigi terrorismi ohutase Euroopas on kõrge, on see Eestis veel madal. Järjest rohkem aga avastame terrorismiga seotud isikute kontakte Eestis ja oleme tõkestanud nende Eestisse elama asumise.

Terrorismiohtu mõjutavad eelkõige terrorivõrgustike tegevus ning Euroopasse saabuvad ja Schengeni viisavaba liikumise võimalusi kasutavad terrorismiga vahetult seotud isikud. Julgeolekuasutuste sihipärane tegevus on pärssinud võrgustike suurenemist. Sellele on aidanud kaasa isikute ühene tuvastamine ja rahvusvaheline koostöö. Euroopa Liidu andmebaaside ristkasutuse suurenemisel väheneb terroristide võimalus varjatuks jääda ka isiku identiteedi muutmisel.

Juhtumi kirjeldus

Euroopas elav terrorismiga seotud isik püüdis Eestis ettevõtet asutada

- Euroopa päritolu isik X reisib Y aastal Euroopast Süüriasse ja liitub terroristliku organisatsiooniga.
- X viibib aastaid Süürias ja on seotud terrorismiga.
- Mitme aasta möödudes naaseb X Süüriast Euroopasse.
- X muudab elukohariigis seaduslikult nime.
- Peale nime muutmist taotleb X Eesti e-residentsust äri alustamiseks. Nime muutmise tõttu ei tuvastata tema varasemat seotust terrorismiga.
- Peale e-residendiks saamist asutab X Eestisse ettevõtte. Ettevõte ei alusta Eestis majandustegevust.
- X käib korduvalt Eestis, külastab muu hulgas siinset lasketiiru ja harjutab eri relvade kasutamist.
- KAPO tuvastab, et X on saanud e-residendiks tänu nimevahetusele.
- KAPO ettepanekul kehtestatakse X suhtes 10-aastane sissesõidukeeld Eesti Vabariiki.
- X viibib sissesõidukeelu jõustumise ajal Eestis, PPA peab X-i kinni ja saadab ta riigist välja.

Sõjaväli ja sõnasõda

Terroriorganisatsioonid peavad propagandat sama oluliseks kui rünnakute korraldamist. Daesh on sõnastanud propaganda olulisuse: sõdurid võitlevad kahel rindel – sõjaväljal ja sõnasõjas. Terroriorganisatsioonide propaganda on atraktiivne ja paljuski kohandatud sotsiaalmeedia standarditele – lühike ja kaasahaarav. Suurema hulga tarbijate kaasamiseks tõlgitakse seda paljudesse keeltesse. Oma panuse annavad ka terroriorganisatsioonide propaganda levitajad. Sotsiaalmeedia avalikke kanaleid kasutatakse pigem huvi tekitamiseks. Tegelik radikaliseerumine toimub anonüümsust tagavates kanalites. Järjest nooremad, ka alaealised, leiavad võimaluse äärmuslikku propagandat tarbida.

Euroopa Liidus on toimunud mitu rünnakut, mille on planeerinud ja toime pannud alaealised. Osaliselt on põhjuseks see, et alaealiste veebikeskkondades toimuva suhtluse puhul on keeruline hinnata isikute radikaliseerumise taset ja rünnaku tõenäosust. Suhtlus toimub tihti varjatud, anonüümsust tagavates ja/või õiguskaitseorganitega mitte koostööd tegevates keskkondades. Võimalik ülereageerimine *vs.* ennetuslike meetodite kasutamine noore inimese meelsuse muutmiseks on võitluses islamistliku äärmuslusega väljakutse.

Propagandat levitatakse suurematel platvormidel, nagu Meta, Instagram, TikTok, Discord, kuid ideoloogiline mõjutamine ja värbamine toimub ka anonüümsust tagavatel platvormidel Telegram, Element, Threema, Sessions, Conversations jt.

Tehisintellekti abil genereeritakse ja tõlgitakse propagandat paljudesse keeltesse ning seetõttu on see kättesaadavam kui kunagi varem.

Seadusemuudatus terroristliku propaganda piiramiseks

14. juulil 2024 hakkas kehtima infoühiskonna teenuse seaduse muudatus, millega viidi Eesti õigus vastavusse Euroopa Liidu määrusega, mis käsitleb võitlemist terroristliku veebisisu levitamisega (TCO-määrus). Terroristlikku veebisisu loetakse isikute radikaliseerumise oluliseks katalüsaatoriks. Terroristlik propaganda õhutab või ärgitab kedagi terroriakte toime panema või nende toimepanemisele kaasa aitama, aga see võib ärgitada ka osalema terrorirühmituse tegevuses.

Terroristlik propaganda ülistab terroristlikku tegevust ja vahendab terrorirünnakut kujutavaid materjale, samuti annab suuniseid lõhkeainete, relvade, keemiliste, bioloogiliste, radioloogiliste ja tuumaainete (Vrd allpool CBRN-ained) valmistamiseks või kasutamiseks. Terroristlik veebisisu on eelkõige tekst, kujutis, helisalvestis ja video, samuti terroriaktide otseülekanne, mis tekitab ohu, et selliseid kuritegusid võidakse korda saata ka edaspidi.

Propagandakanalid võimaldavad terroriorganisatsioonidel:

- **muuta end nähtavaks;**
- **külvata hirmu;**
- **mõjutada Euroopa riikides moslemikogukondi, võimendades valeinformatsiooniga moslemite diskrimineerituse tunnet;**
- **leida uusi toetajaid;**
- **värvata uusi liikmeid;**
- **kutsuda üles rünnakute korraldamisele;**
- **edastada juhiseid rünnakute planeerimiseks, läbiviimiseks, relvade, mürkide ja lõhkeaine valmistamiseks.**

2024. aastal suurenes oluliselt islamistliku terrorismi seostega isikute Eesti külastuste arv. Kokku tuvastasime üle 214 isiku. Varem on Eestit külastanud keskmiselt 50 isikut aastas. Pärast Ukraina sõja algust on Schengeni võimalusi kasutades külastanud Eestit kaks korda rohkem ohtlikke isikuid. Soome–Venemaa piiri sulgemine kasvatas ohtlike isikute arvu 2024. aastal taas kaks korda.

Erandina ei peeta terroristlikuks sisuks ajakirjanduslikku, haridusliku, kunstilise või teadusliku materjali levitamist, mille eesmärk on terrorismi ennetada või selle vastu võidelda.

Eestis teostab terroristliku sisu levitamise üle järelevalvet Kaitsepolitseiamet, kes annab eemaldamiskorraldusi ja kontrollib asjaomaseid sõnumeid. 2024. aastal pärast seadusemuudatuse jõustumist oleme mitmel korral andnud terroristliku veebisisu eemaldamiskorralduse. Siinkohal kutsume kõiki üles teavitama Katsepolitseiametit, kui märkate veebis (sh sotsiaalmeediaplatvormidel) materjali, mis võib olla terroristlik propaganda. Teavitused saab saata meie e-aadressile tco@kapo.ee või helistada Kaitsepolitseiameti telefonil 612 1455. Täpsem info on leitav meie kodulehel www.kapo.ee.

Hamasi propaganda strateegiline eesmärk on Gaza konfliktis Hamasi tegudelt tähelepanu viimine Palestiina toetamisele. Allikas: ERR

Terrorismi rahastamine

Terrorismi rahastamise allikad Euroopas on suures osas jäänud samaks. Rahastamisallikateks on ettevõtlus, organiseeritud kuritegevus, regulaarselt kogutavad annetused ja almused ning rahakogumise kampaaniad. Üha enam kasutatakse terrorismi rahastamiseks tänapäevaseid piiriüleseid makseteenuseid, kuid jätkuvalt on ka kasutusel sularahakullerid „*hawala* võrgustikus“[32].

Eesti krediidiasutuste teadlikkus terrorismi rahastamise ohtudest on hea. Jätkuvalt kätkeb endas riski teenuste pakkumine VIBAN-konto kaudu, mis on reeglina seotud piiriüleste makseteenuse osutajate ja virtuaalvääringu teenusepakkujatega. Riskide maandamiseks on väga oluline krediidiasutuste ja riigisektori hea koostöö.

2024. aastal andsid enim tooni terrorismi rahastamise riski ja kahtlusega tehingud, millel oli seos Gaza piirkonnaga. Kuna ka Eestist on nimetatud konfliktipiirkonnas viibivate isikute toetuseks rahalisi annetusi tehtud, siis on oluline ära mainida, et samu ühisrahastusplatvorme (tuntuimad Patreon, GoFundMe) kasutavad raha kogumiseks ka terroristlike seostega isikud.

Sama risk esineb ka välisriiklike mittetulundusühingute kaudu raha kogumisel. Reeglina on väga raske tuvastada, kes on raha lõpptarbija, kui palju sellest summast tegelikult jõuab abivajajateni ja kuidas tagatakse, et see ei jõua terrorismiseostega isikute kasutusse. Rahakogumise kampaaniatesse kaasatud uusi välisriikide mittetulundusühinguid tekib järjest juurde ning üha enam kopeeritakse olemasolevaid nii nime kui ka sotsiaalmeedia kajastuste põhjal. Enim on silma jäänud Türgi taustaga mittetulundusühingud, mille puhul on väga raske vahet teha, millised neist on autentsed ning millised mitte.

Soovitame enne rahvusvahelise annetuse tegemist kontrollida põhjalikult, kuhu ja kellele te raha saadate ning kuidas seda kohapeal abivajajate huvides kasutatakse. Samuti tasub kontrollida adressaadi nime kättesaadavatest sanktsiooninimekirjadest: www.sanctionsmap.eu või Rahapesu Andmebüroo kodulehelt www.fiu.ee.

Virtuaalvääring terrorismi rahastamiseks

Euroopa Liidu sanktsiooninimekirjades esinevad Hamas ja Palestina Islamic Jihad õhutasid 2024. aastal aktiivselt inimesi neid rahaliselt toetama, k.a virtuaalvääringutega. Sama teevad teised suured terroriorganisatsioonid nagu Daesh ja al-Qaeda. Enamasti kasutatakse sellistes skeemides virtuaalvääringuettevõtteid, millel puuduvad nii tegevusluba kui ka hoolsusmeetmete kohaldamise protseduurid (põhimõte „tunne oma klienti“), samuti vahendajaid ja variorganisatsioone lõppkasutaja varjamiseks.

32 Islamimaades levinud usaldusel põhinev traditsiooniline raha edastamise viis, kus raha ülekandmiseks ei pea seda füüsiliselt sihtkohta saatma. *Hawala* haldur võib sularaha asemel vastu võtta ka väärisesemeid, kinnis- või vallasvara, mille väärtus arvestatakse ümber rahasse, mis antakse adressaadile.

Eesti tegevusloaga virtuaalvääringu teenusepakkujate turg on suuresti korrastunud. Murekohaks on jätkuvalt see, et vaid üksikud ettevõtted annavad Rahapesu Andmebüroole teada terrorismi rahastamise riski ja kahtlusega tehingutest. Erinevalt üldlevinud arusaamast, et plokiahelas on kõik tehingud nähtavad ja jälgitavad, peame taas rõhutama, et see ei ole kaugeltki nii. Võtmesõnaks on klienditundmise põhimõte – kui palju virtuaalvääringu teenusepakkuja oma kliendist teab (teada soovib). Reeglina on probleemid kolmandates riikides tegutsevate teenusepakkujatega. Nn miksimis- ja vahetusteenuste (*mixing* ja *swaping*) ja privaatmüntide (*privatcoins*) puhul aga ongi eesmärk raskendada plokiahelas toimunud tehingute jälgimist, väidetava privaatsuse tagamise eesmärgil.

Arvestada tuleb ka riske, mille toovad kaasa välismaiste lepingupartneritega tehtud tehingud, näiteks Eesti tegevusloaga teenusepakkujate pakutav pesastatud teenus (*nested service* ehk korrespondentsuhe, kus ühe konto varjus võib olla sadu või tuhandeid järgmisi kliente, kelle seire on peaaegu võimatu) *offshore*-piirkondades registreeritud teenusepakkujatele.

Eesti tegevusloaga virtuaalvääringu teenusepakkujate (*virtual asset service provider* ehk VASP) tehingute väärtuse maht (erinevate teenuste lõikes) on väga suur, aastas üle 30 miljardi euro. Eesti residentide osakaal tehingutes on alla 10%. Jätkuvalt kätkevad endas riske need VASP-id, kellel on korrespondentsuhted kolmandates riikides, kus ei kohaldata vajalikul määral hoolsusmeetmeid ning pakutakse maksevõimalusi privaatmüntides (*privacy coin*). Üha enam on populaarsust kogumas anonüümsed ettemaksu- ning kinkekaardid lähiriikidest.

2024. aastal tõkestas Kaitsepolitseiamet Euroopa Liidu riigi kodanikul, kellel olid seosed PKK-ga (Partiya Karkerên Kurdistan)[33] ja Süürias Daeshiga, ettevõtte loomise Eestis. Araabia Ühendemiraatides elaval terrorismi toetajal aga tõkestati IT-ettevõtte loomine Eestis ning selle võimalik kasutamine terrorismi rahastamise kattena. Mõlemale isikule kehtestati sissesõidukeeld Eestisse ja ühe isiku e-residentsus tunnistati kehtetuks.

Alates e-residentsuse programmi algusest 2014. aastal on tuvastatud 31 islamistliku terrorismi ja äärmusluse seostega välismaalast, kes on või on olnud e-residendid või on taotlenud e-residentsust (2024. aastal lisandus kolm). Lisaks sellele on e-residentide ja e-residentsuse taotlejate hulgas täheldatud isikuid, kes on seotud muude äärmuslike ja julgeolekuohu valdkondadega.

Tulirelvade ja lõhkeaine ebaseaduslik käitlemine

Kaitsepolitsei fookuses on sellised relvakaubanduse juhtumid, kus üle riigipiiri toimetamisel rikutakse tulirelva käitlemise nõudeid või millega kaasneb oht Eesti Vabariigi julgeolekule, sõltumatusele või territoriaalsele terviklikkusele.

2024. aasta oktoobris viis PPA koostöös Päästeametiga läbi tulirelvade ja lõhkematerjali loovutamise kampaania, et vähendada ohtu nii nende esemete omanikele kui ka kõrvalistele isikutele. Kampaania raames võisid inimesed vabatahtlikult ja karistust kartmata loovutada oma kodus olevaid ebaseaduslikke relvi, laskemoona ja lõhkematerjali. Kuu jooksul loovutati 26 ebaseaduslikku tulirelva, kaks tulirelva olulist osa, tuhandeid padruneid ja 423 ühikut lõhkematerjali.

Lõhkematerjalidele sarnast ohtu kujutab pürotehnika, mille kasutamine kuritegelikel eesmärkidel levib maailmas üha laiemalt. Pürotehnilisi materjale on kurjategijad Euroopas näiteks kasutanud sularahaautomaatide röövimiseks. Viimastel aastatel oleme täheldanud ebaseaduslike pürotehniliste toodete sisseveo kasvu.

Kasvanud on ka tulirelvadeks ümber ehitatud signaalrelvade menetluste arv. Hoiatus- ja signaalrelvad on Eestis piiramata käibes, mistõttu on igal täisealisel isikul võimalik neid soetada. Mainitud relvade ümberehitamine tulirelvadeks võib brändist olenevalt olla üsna lihtne. Eestist ostetud ja laskekõlbulikuks tulirelvaks ümber ehitatud signaalrelvadega on välisriikides toime pandud raskeid kuritegusid, sealhulgas ka tapmist.

Kokkuvõtvalt saame aga tõdeda, et lõhkematerjali ebaseadusliku käitlemise, plahvatuste tekitamise ja tulirelvade piiriülese salakaubaveo oht Eestis on pigem madalal tasemel.

Isetehtud lõhkeaine viis käe ja vabaduse

Avalikkusele sai läinud aastal tuntuks Käravete pommimeister Lembit Pedak, kes püüdis 2024. aasta veebruari lõpus Jäneda külas WC-paberi rulli sisse pandud isetehtud lõhkeseadeldisega lumekuhja õhkida. Isetehtud seadeldis plahvatas mehel aga enneaegu käes ja ta sai raskelt vigastada.

Lõhkeaine valmistamiseks vajalike lähteainete omandamiseks valetas Pedak keemiaettevõttele, et ostab ainet ettevõtetele, millele ta ise pisitöid tegi. Soetatud ainetest valmistas ta aga üliohtliku lõhkeaine TATP (triatsetoontriperoksiid), mille plahvatus rebis talt käe.

Pedak pani oma tegevusega ohtu mitte ainult iseennast, vaid ka oma naabrite perekonnad. Kuuri kõrval, millest leiti suur kogus tundlikku lõhkeainet, oli laste mänguala. Pedaku tehtud seadeldises oli lõhkeainet ligikaudu 50 grammi. Kui Pedaku kuuris hoitud lõhkeaine oleks plahvatanud, olnuks selle mõjuala raadius vähemalt 250 meetrit. Kuna lõhkeaine oli sedavõrd ohtlik, ei saanud Päästeameti demineerijad riskida aine veoga ja neil tuli lõhkeaine kahjutuks teha kohapeal.

Sama lõhkeainet on terroristid kasutanud Euroopas alates 2014. aastast kuuel korral. Kolm hiljutisemat juhtumit on aastast 2017 – Londoni Parsons Greeni metroopeatuse õhkimiskatse, intsident Brüsseli rongijaamas ning Manchester Arenal toimunud kontsert, kus islami enesetaputerrorist õhkis pommi, mille tõttu hukkus 22 inimest ja sai raskelt vigastada üle tuhande inimese.

Lõhkeaine TATP koostisosade müügil on keemiaettevõtted kohustatud pöörama hoolikat tähelepanu ja kontrollima, kes ja mille jaoks neid aineid omandada soovib. Ettevõtted on kohustatud täitma piiranguga lõhkeainete lähteainete kättesaadavaks tegemise nõudeid ning peaksid teavitama kahtlust äratavatest tehingutest.

33 Kurdide terroristlik organisatsioon.

Nii Pedaku tuttavad kui ka Jänedal elavad inimesed iseloomustasid teda kui heasüdamlikku nutikat leiutajat, kes huvitus muu hulgas lõhkeainetest ja nende kasutamisest. Selliste huvidega isikutest tuleb nii enda kui ka teiste isikute kaitseks ning suurema tragöödia ärahoidmiseks teavitada Kaitsepolitseiametit või Politsei- ja Piirivalveametit.

Viru Maakohus mõistis Lembit Pedaku süüdi lõhkeaine suures koguses ebaseadusliku käitlemise, lõhkeseadeldise ja lõhkeseadeldiste oluliste osade ebaseadusliku käitlemise ning plahvatuse tekitamise eest ning määras talle liitkaristusena 5 aastat ja 7 kuud vangistust. Kriminaalmenetlusega tuvastati, et Pedak käitles ebaseaduslikult suures koguses, kuid mitte vähem kui 4 kg isevalmistatud lõhkeainet TATP, viit isevalmistatud elektridetonaatorit ja 525 cm süütenööri.

2023. aasta lõpus toimus plahvatus Ida-Virumaal Viru Keemia Grupi territooriumil põlevkivitoituri ruumis. Ilja Komlenkovilt avastati hulgaliselt erinevaid pürotehnilisi aineid ja elektridetonaator. 2024. aasta novembris lõpetati plahvatuse menetlus ja leitud pürotehnilised ained edastati Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametisse (TTJA) väärteomenetluse alustamiseks. Lõhkeseadeldise olulise osa, elektridetonaatori ebaseadusliku käitlemise eest mõistis Viru Maakohus Komlenkovi kokkuleppemenetluses süüdi ning talle määrati karistuseks kaks aastat vangistust, mida ei pöörata täitmisele, kui ta kolme aasta jooksul ei pane toime uut tahtlikku kuritegu.

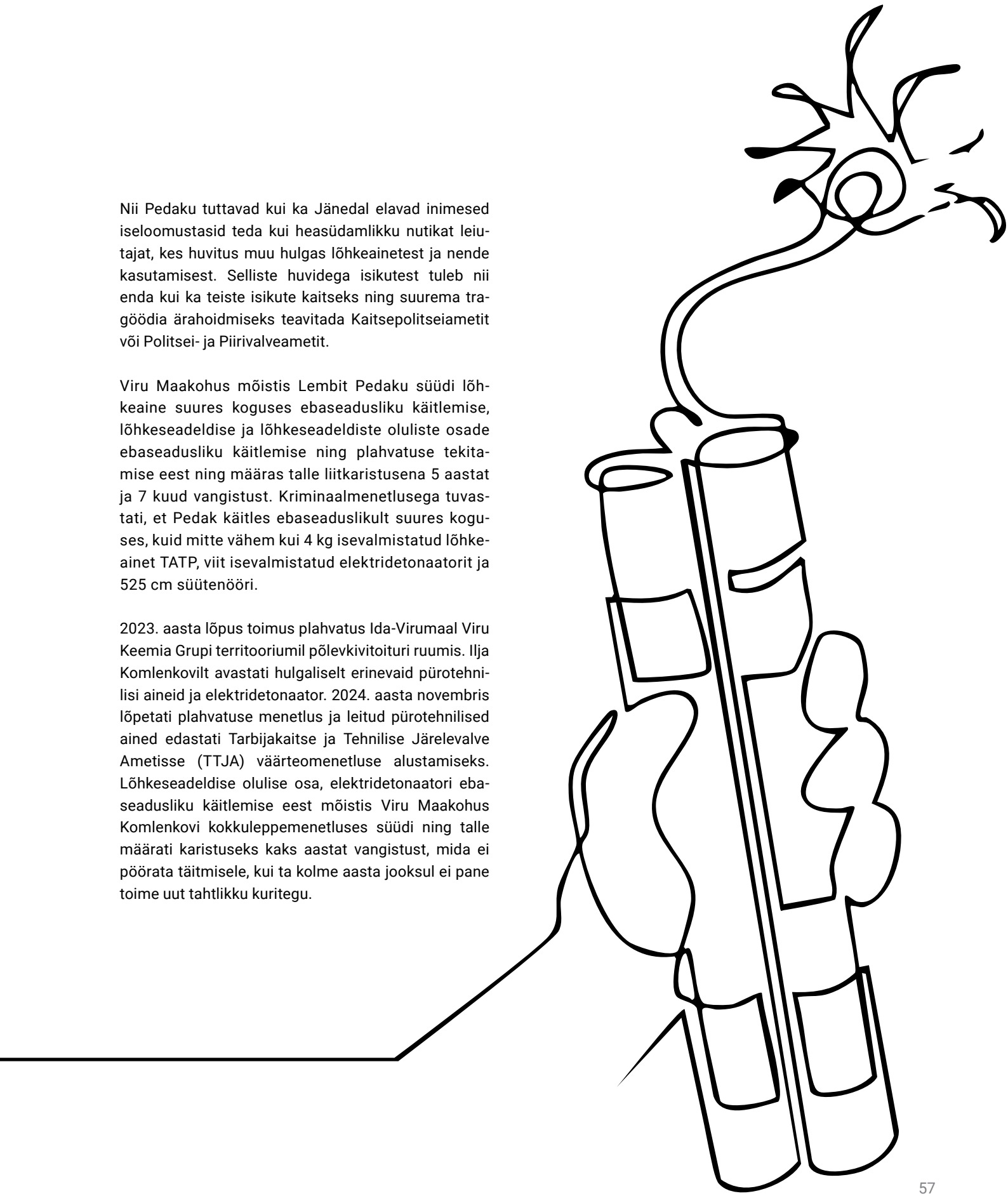

Keemilise, bioloogilise, radioloogilise või tuumarelva (CBRN) kasutamine

2024. aastal kasutas Venemaa lahinguväljal keemiarelva üle 400 korra ning alates täiemahulise sõja algusest 2022. aasta veebruaris on Ukraina luure registreerinud rindel üle 5000 juhtumi, kus Vene okupandid on kasutanud ohtlikke kemikaale.

Ukraina kaitseministeerium on korduvalt teatanud, et Venemaa on kasutanud lahingutingimustes pisargaasi ja muid keemilisi ärritavaid aineid, mis on Genfi konventsiooni järgi sõjalises kontekstis keelatud. Laialdaselt on kasutatud valget fosforit, eriti Donetski ja Zaporižžja piirkonnas. Kuigi valge fosfor ei ole otseselt keemiarelv, põhjustab see äärmuslikke põletushaavu ja selle kasutamine tsiviilelanike vastu on sõjakuritegu.

Venemaa on korduvalt rünnanud Euroopa suurimat, Zaporižžja tuumaelektrijaama, muutes selle potentsiaalseks radioloogilise katastroofi allikaks.

CBRN-ohud ei ole pelgalt ühe riigi julgeolekumure. Keemilise, bioloogilise, radioloogilise ja tuumaohu tekitamine on kasutuses strateegilise ründe osana ning kujutab tõsist ohtu nii Euroopale kui ka kogu maailmale.

Viimastel aastatel on maailmas mitmeid juhtumeid, mis kinnitavad CBRN-relvade kasutamist. Need võivad olla osa laiemast strateegilisest rünnakust ning on kindlasti ka juhtumeid, mis on jäänud teadmatusest või oskuste puudumisest lahendamata.

CBRN-aineid on riigid kasutanud poliitiliste oponentide kõrvaldamiseks. 2018. aastal kasutati Ühendkuningriigis närvimürki Novitšok endise Vene spiooni Sergei Skripali ja tema tütre Julia vastu. 2020. aastal mürgitati Venemaa opositsiooniliider Aleksei Navalnõi sama närvimürgiga. Keemiarelva kasutati poliitilise survevahendina ja sageli jäävad sellise rünnaku toimepanijad karistuseta.

Euroopas on suurenenud ka risk, et terrorirühmitused püüavad omandada teadmisi ning levitavad oskusi, kuidas efektiivselt ja käepäraste vahenditega kasutada CBRN-aineid.

CBRN-iga seotud ohtude ennetamine ja tõrjumine ning juhtumite lahendamine nõuab oskust, kiiret reageerimisvõimekust ning koostööd nii rahvusvahelisel kui ka riiklikul tasandil. Lisaks hõlmab see kahtlaste materjalide ja kaupade leviku piiramist ning võimaliku CBRN-tehnoloogiate kuritarvitamise jälgimist. Paanika ennetamine ja õigete tegutsemisjuhiste andmine on võtmetähtsusega nii kuriteo tuvastamisel kui ka lahendamisel. CBRN-rünnakute keerukus seisneb asjaolus, et sageli ei ole tahtlik tegevus kohe tuvastatav.

CBRN-rünnakute oht on Eestis ja ka Euroopas laiemalt madalal tasemel, ent maailmas toime pandud rünnakute näitel tuleb nendeks valmis olla.

Lõhkeaine TATP demineerimiseks läbi viidud plahvatus. Allikas: Päästeamet

MAJANDUSJULGEOLEK

Venemaa on agressorina näidanud, et energiataristu on ühiskonna vastupanuvõime ja moraali langetamisel ründeobjekt. Baltimaade elektrisüsteemi lahtiühendamine Venemaa sagedusalast oli ajalooline samm, ent Eesti peab energiasõltumatuse teekonda jätkama.

Venemaa Föderatsioon vajab strateegilist kaupa ja püüab seda importida, kasutades keerulisi võrgustikke ja kaubateid.

Kaitsepolitseiameti ülesanne on tagada Eesti majanduspoliitiliste otsuste sõltumatus. Kui kaugeleulatuva mõjuga otsuseid tehakse puuduliku eeltööga, võivad need olla seemneks tulevasteks julgeolekuväljakutseteks. Riskid, mis muudavad meid haavatavaks, tulenevad korruptsioonialtist keskkonnast, puudulikult kavandatud ja sõltuvust loovatest tarneahelatest või ettevõtjate jaoks halvenevast majandus- ja konkurentsikeskkonnast. Kui riigi majandusel tervikuna on keeruline periood, muutub keerukamaks ka julgeoleku tagamine.

Maailma majandus on tugevalt läbi põimunud, seetõttu tagame ka majandusjulgeolekut koos liitlastega. Euroopa Liidus olles ja kaugemaid liitlasi valides oleme teinud otsuse, millised sõltuvused on aktsepteeritavad ja kes on meiega samu väärtusi jagavad partnerid.

Väärtuste põhjal on sõnastatavad valikud, mis ei ole Eestile aktsepteeritavad. Aktsepteeritav ei ole sidemete loomine agressiivselt ja ekspansiivselt laieneda sooviva Venemaa majandusega ning sõltuvussidemete loomine globaalsete ambitsioonidega autoritaarse Hiinaga. Kui majandussuhetes Hiinaga on oluline oma haavatavust ja sõltuvust mõistes kaaluda oma otsuste kaugemaid tagajärgi, siis Venemaa puhul on probleem otsene ja vahetu – brutaalne sõjamasin tuleb halvata.

Venemaa sõjapidamisvõime sõltub tema majandusest ja selle sõltuvuse kaudu on võimalik Venemaad nõrgendada. Sanktsioonipoliitika on olulises mahus suunatud haavatavuste pihta.

Sanktsioonid töötavad ja on tõhusad ning me tunnustame partnereid, kes tagavad iga päev eesliinil nende rakendamise. Kiiduväärt tööd teeb ka ajakirjandus, kes aitab juriidiliselt piiripealseid võtteid kasutavatel ettevõtjatel moraalset kompassi leida.

Eesti on Euroopa Liidus teinud edukaid ettepanekuid kehtestamaks sanktsioone, mille eesmärk on raskendada sõjapidamiseks olulise tehnoloogia jõudmist Venemaale ning vähendada Venemaa sissetulekuid

energiamüügist. Kuigi Euroopa tasemel saaks teha rohkem, on mõnede riikide vastuseisu tõttu täiendavate sanktsioonide kehtestamine järjest keerulisem. Konsensuse nimel võimaldatavad erandid nõrgestavad sanktsioone ning muudavad raskemaks nende jälgitavuse ja rakendamise.

Sanktsioonide varjuküljeks on võimalus neist mööda hiilida läbi riikide, kes ei ole seotud Lääne sanktsioonirežiimidega. Venemaa jaoks lähevad tarneahelad küll pikemaks ja kallimaks, aga endiselt jõuab nendeni Lääne päritolu kaupa. See tõttu tegutseb Venemaa kolmandate riikide ja mitmete vahendajate kaudu. Julgustame selliseid skeeme märkama ja oma tegevust ümber hindama ka neid, kes praegust olukorda n-ö ajutiseks ebamugavuseks tahavad pidada ja Venemaa tarneahelais kaudselt osaledes toetavad sõjamasinat.

Venemaa on sõjatööstuse vajadused esikohale seadnud ning sõjatehnika ja laskemoona tootmise ning varude taastamise võimekust tõstnud. Selliste strateegiliste liitlastega nagu Iraan, Põhja-Korea ja Hiina sõjalist koostööd ei varjata. Järjest enam kasutatakse ära Hiina, Kesk-Aasia riikide, aga ka Türgi ettevõtteid. Viimased tellivad kaupa Euroopa ettevõtetest, kus on Venemaa firmadega otse suhtlevaid inimesi või kes muul viisil on kursis kauba tegeliku lõppkasutusega. Jälgede segamiseks kasutatakse kaupade eest tasumisel, kauba liigutamisel ja tollidokumentide vormistamisel erinevaid firmasid, sealhulgas maksuparadiise. Hankeahela pikaks venitamine on võimaldanud Venemaal soovitud kaupu importida. Vahendajate rohkuse tõttu on see tegevus aga kallim ja aeglasem.

Strateegiline kaup Venemaa sõjaväele

Mitu Eesti ettevõtet on seotud selliste hankevõrgustikega ning vahendavad strateegilist kaupa USA või Euroopa tootjatelt kolmandatesse riikidesse, kust see liigub edasi Venemaa sõjatööstusele. Kaitsepolitseiamet kogub teavet selliste ettevõtete kohta ja tuvastab, kas Venemaa sõjalisele võimekusele kaasaaitamine on tahtlik. Keelatud strateegilise kauba ebaseadusliku veo või sellise kaubaga seotud teenuse osutamise eest karistatakse kehtiva seaduse kohaselt üksikisikut 3–12-aastase vangistusega ning kui tegu on toime pandud grupi poolt, siis 5–20-aastase vangistusega.

2023. aasta kevadel alustas Kaitsepolitseiamet kriminaalmenetlust Eestis elanud Venemaa Föderatsiooni kodaniku Denis Ignatievi suhtes. Kahtlustuse kohaselt tellis Ignatiev sanktsioonialust ja strateegilist kaupa: sihikuid, binokleid, pikksilmi. Seejärel organiseeris kauba toimetamise läbi Narva piiripunkti Venemaale. Kriminaalmenetluses tuvastati, et Ignatiev tellis kaupu nii Poola kui ka teiste Euroopa Liidu liikmesriikide e-poodidest. Lisaks Ignatievile, kes vastutas kaupade

Denis Ignatievilt konfiskeeritud strateegiline kaup.
Allikas: Kaitsepolitseiamet

tellimise, logistika, sealhulgas hoidmise ja edasitoimetamise eest, tuvastati skeemis ka teisi isikuid. Üheks neist oli Eestis elav Venemaa Föderatsiooni kodanik Ruslan Sibilev, kes vastutas kauba eest tasumise korraldamise eest. Makseteks kasutas ta endaga seotud välisriikides registreeritud ettevõtete arvelduskontosid. Kaup saabus kulleriga Ignatievi kodusele aadressile. Ignatievi suhtes lõpetati menetlus seoses tema surmaga.

Ruslan Sibilev sõlmis 2024. aasta sügisel Prokuratuuriga kokkuleppe. Kohus mõistis Sibilevi süüdi nii rahvusvahelise sanktsiooni rikkumisele kaasaaitamises kui ka strateegilise kaubaga seotud teenuse osutamises ilma kehtiva eriloata. Sibilevile määrati karistusena rahatrahv 79 557,50 eurot. Läbiotsimistel leitud ja äravõetud kauba väärtusega 200 000 eurot, mis oli mõeldud viimiseks Venemaa Föderatsiooni, loovutas Sibilev Kaitsepolitseiametile. Menetluses konfiskeeritud esemed pidid jõudma Venemaa sõjategevusse Ukrainas. Kaitsepolitseiamet tõkestas strateegilise kauba liikumise ning annetas kaubad Ukrainale.

2024. aasta juunis peeti kinni Venemaa kodanik Demjan Beljakov, kes püüdis läbi Narva tollipunkti jalakäijate terminali Eestist väljuval suunal varjatult toimetada Venemaale keelatud strateegilist kaupa, tulirelva helisummuteid ja nende osi. Ta väitis piiripunktis, et tegu on veepumba osadega. Beljakovile kuuluva ettevõtte Filtronics OÜ ruumides toimunud läbiotsimise käigus leiti 44 komplektset tulirelva helisummutit ning rohkem kui 5500 erinevat helisummuti osa. Ka Venemaal ettevõtlusega tegutseval Beljakovil oli sõlmitud ostu-müügileping Venemaa Föderatsiooni mittetulundusühinguga „Kalašnikovi kontserni õppekeskus“ ja lepingu kohaselt pidi Beljakov tarnima õppekeskusele kokku sada ühikut heli- ja leegisummutit. Viru Maakohus mõistis Beljakovile kokkuleppemenetluses viis aastat reaalset vangistust.

Praeguses julgeolekuolukorras on sanktsioonialuste ja sõjalise otstarbega kaupade Venemaale kättesaadavaks tegemine Venemaa agressiooni toetamine, mida tuleb tõkestada.

Venemaa varilaevastiku alus Eagle S. Allikas: Scanpix

Energiajulgeolek

Käimasolev sõjategevus on näidanud, et Venemaa Föderatsioon hävitab sihiteadlikult ja süstemaatiliselt Ukraina vastupanuvõime ja moraali nõrgestamiseks viimase elektritaristut.

Majandusjulgeoleku nurgakiviks oleva energiajulgeoleku parandamisel astuti 8. veebruaril 2025 ajalooline samm, kui Balti riigid ühendati lahti Venemaa ja Valgevene elektrisüsteemist ning sünkroniseeriti edukalt Mandri-Euroopa elektrisüsteemiga. Lisaks energeetikaettevõtetele ja vahetult operatsiooni turvalisuse tagajatele oli kriitilisel nädalavahetusel ootamatusteks valmis terve rida ettevõtteid ja ametkondi, kes toimepidevuse riske üle vaadates suurendasid oma võimet tulla toime igas olukorras. Kriisivalmidust tuleb hoida ja pidevalt treenida, sest agressorriigist koordineeritud hübriidrünnakute oht taristule on jätkuvalt olemas.

Elutähtsa taristu omanikud peavad füüsilist ja digitaalset vastupanuvõimet hoidma ja tugevdama. Jätkuvalt külastab arvestatav hulk elutähtsa teenuse osutajate töötajatest regulaarselt Venemaa Föderatsiooni, kuigi Eesti riik soovitab seda täielikult vältida. Ei teadvustata riske, mida Venemaale reisimine ja seal viibimine kaasa toob.

Kaitsepolitseiamet on lisaks tavapärastele tegevustele partnerina aidanud suurendada elutähtsa teenuse osutajate teadlikkust, et osataks märgata ja teadvustada oma haavatavusi, mis on seotud tarneahelate, turvalahenduste puuduliku järgimise, nõrga küberhügieeni või töötajast tulenevate sisemiste ohtudega. Oma põhitegevusele keskendudes ei pruugita muutunud riske teadvustada. Jätkame ennetustegevust, et veelgi suurendada valmisolekut kriisidega toimetulekuks.

Viimaste aastate Läänemere veealuse taristu lõhkumise intsidendid on murettekitavad. Kaitsepolitseiametil on pooleli kriminaalmenetlus seoses 2023. aasta oktoobris lõhutud sidekaablitega, Soome riigil käib lõhutud Balticconnectori gaasitoru juhtumi uurimine. Läti, Soome ja Rootsi veealuseid ühendusi on alates sellest ajast lõhutud veel. Viimane Eestit puudutav intsident toimus 2024. aasta detsembris, mil purunes Eesti ja Soome vaheline elektrikaabel Estlink 2. Sõltuvalt rikke kohast juhib selle intsidendi uurimist Soome Keskkriminaalpolitsei. Uurimisversiooni kohaselt on vastutavaks Venemaa Föderatsiooni varilaevastikku kuuluv kaubalaev Eagle S, mis põhjustas kahju ankrut mööda merepõhja lohistades.

Hiinal ja Venemaal on küll võime merealuseid sidekaableid kiiresti ja odavalt lõhkuda, ent seni ei ole tahtlik sabotaaž uurimises tõendamist leidnud.

Venemaa varilaevastiku alused on vanad ning tavaolukorras need utiliseeritaks. Nende meeskonnad on vähese kogemuse ja väljaõppega ning sageli ka hooletud. Lisaks taristu lõhkumisele kujutab varilaevastik ka võimalikku keskkonnakatastroofi ohtu.

Varilaevastiku omanikule on kõige väärtuslikum last. Senised juhtumid Läänemerel on näidanud, et meeskond ja selle heaolu omanikele korda ei lähe.

Veealuste kaablite kahjustamised on ka tulevikus meie vetes võimalikud. Kõik Läänemere-äärsed riigid teevad aktiivselt koostööd, et laevaliiklust ja aluste tegevust jälgida, võimalikele intsidentidele kiirelt ja otsustavalt reageerida, süüteo tahtluse kohta tõendeid koguda ning lõhkumiste toimepanijad vastutusele võtta.

Välisinvesteeringud

Välisinvesteeringutega seotud julgeolekuriskid on Euroopa Liidu, sealhulgas ka Eesti jaoks muutunud üha olulisemaks. Eesti julgeolekupoliitilistele huvidele vastanduvad riigid, eelkõige Venemaa ja Hiina kasutavad oma mõjuvõimu suurendamiseks strateegilistes ettevõtetes osaluse omandamist või nende majandustegevuse ülevõtmist. Võttes arvesse viimaste aastate kriise ja riikide omavaheliste jõujoonte ümberpaiknemist, võib eeldada, et kasvab vaenulike riikide soov suurendada välisinvesteeringuid, mida kasutada oma julgeolekupoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Välisinvesteeringud võivad mõjutada Eesti julgeolekut ja avalikku korda, muutes meid vaenulikust riigist sõltuvaks ja mõjutatavaks.

Kaitsepolitseiamet hindab välisinvesteeringuid, mis võivad kujutada julgeolekuohte meie strateegilisele varale, olulisele taristule ja tarneahelale. Seni on kõik välisinvesteeringu loa taotlejad saanud välisinvesteeringute usaldusväärsuse hindamise komisjonilt kooskõlastuse. Lisaks Eestisse tehtud välisinvesteeringutele jälgib Kaitsepolitseiamet Euroopa Liidu liikmesriikidest edastatud välisinvesteeringute taotlusi, et ka seeläbi tagada Eesti julgeolekuhuvide kaitse.

Tähelepanu tuleb pöörata ka Eestist väljuvatele investeeringutele. Euroopa Komisjon hakkas mullu koguma teavet, et luua väljaminevate investeeringute sõelumise määrus. Võimaliku direktiivi eesmärk on tehnoloogia ja oskusteabe lekke ärahoidmine eelkõige täiustatud pooljuhtide, kvantarvutite, tehisintellekti ja biotehnoloogia valdkonnas. Määrus keskendub sõja- ja seiretehnoloogia jaoks olulisele tehnoloogiale.

Innovatsioon

Seoses rahvusvahelise tehnoloogilise konkurentsi teravnemisega ning üha uute Venemaale kehtestatud sanktsioonidega on tehnoloogiat eksportivad läänemeelsed riigid muutunud vaenulike riikide võimalikeks sihtmärkideks. Sihikul on ka Eesti akadeemilised ringkonnad ja ettevõtted. Vaenulikud riigid vajavad läänes väljatöötatud tehnoloogiaid ja innovatsiooni.

Kui vaenulikul riigil tekib juurdepääs Eesti kõrgtehnoloogilistele lahendustele ja teadmistele, võib see suurendada selle riigi sõjalist võimet. Enne uute koostöösuhete loomist peaksid ettevõtted ja akadeemilised ringkonnad olema veendunud, et võimalike partnerite tegevus ei lähtuks võõrriigi huvidest. Enne koostöö alustamist või partneri valimist tuleks hinnata partneri ja omakorda tema partnerite tausta ja mainet. Eesti ettevõtted ja nende oskusteave peab olema kaitstud nii võimaliku infovarguse kui ka füüsilise ja poliitilise mõjutustegevuse eest.

Innovatsiooni hõivamiseks kasutatavad meetodid

Äri- ja teaduspartnerlus, sealhulgas lepinguläbirääkimised ja tehnoloogiakonsultatsioonid.

Partnerlus kaitsetööstusettevõtetega seotud ülikoolidega, välisriigi uurimistoetus või sponsorlus.

Üliõpilaste vastuvõtt ebasõbralike riikide kõrgkoolidesse.

Osalemine rahvusvahelistel näitustel ja konverentsidel.
Tehniliste ekspertide värbamine valitsuse ja tööstuse võõrprojektide nõustajateks.

Tehniliste ekspertide värbamine vaenulike riikide luureteenistuste poolt.

Kui ettevõttel tekib kahtlus, et välisinvestor, partner või ettevõtte enda töötaja tegutseb mõne vaenuliku riigi huvides, siis tuleb abi saamiseks pöörduda Kaitsepolitseiameti poole.

KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS

Ametiisiku avalikust sektorist erasektorisse liikumisel tuleb maandada korruptsiooniriske, et need ei õõnestaks ametniku enda ega kogu valitsemisala usaldusväärsust.

Ametiisikult eelise saamine on julgeolekuoht, sest see seab kahtluse alla võimu usaldusväärsuse.

Riigikohus on oma otsustes märkinud, et korruptsioon on üks kõige raskemini avastatav kuritegu, sest ebaõiguskokkulepe sõlmitakse üldjuhul salaja. Sellise kuriteo puhul ei saa kõneleda tavapärases mõttes ohvritest ja seetõttu pole tavaliselt ka inimesi, kes sellest riigivõime teavitaksid. Otsesed tõendid võivad puududa, mistõttu tuleb korruptsioonikuritegusid menetledes piirduda sageli kaudsete tõenditega.

On taunitav, kui meie kõigi ühist vara parimal võimalikul moel kasutama usaldatud inimesed ei lähtu oma otsustes avalikust huvist, vaid teevad selle arvelt teeneid isikutele, kes vastutasuks aitavad edendada nende poliitilist karjääri.

Korruptsioonil ei ole Eesti ühiskonnas kohta ning kuritegu ei tasu ennast ära. Korruptsiooni käsitlevatel kohtuotsustel ja nende meediakajastusel on korruptsioonivastases võitluses üldpreventiivne mõju, kuna riik näitab, et aususkohustuse rikkumine ei ole sallitav ja karistused selle eest on ranged.

Huvide konflikt töökoha vahetusel

Kui ametnik liigub töökohavahetusel avalikust sektorist erasektorisse, ei ole asutuste ja ametiisikute huvide konflikti vältimiseks üldist head tava, mistõttu tuleb rohkem tähelepanu pöörata sellega kaasnevate korruptsiooniriskide maandamisele.

Kui ametiisik osaleb riigihankemenetluse otsustusprotsessis ning pärast hankelepingu sõlmimist asub tööle hankelepingu võitnud pakkuja juures, võib see olla korruptsioonirisk. Kui endine ametiisik asub äriühingus täitma eelnevalt enda menetletud hankelepingut, hakates seega sisuliselt teenima tulu enda tehtud ametialasest otsusest, olles teadlik, et tulevikus täidab ta ise hankelepingut, on tegemist toimingupiirangu rikkumisega, mis on vastuolus ametniku eetika, usaldusväärsuse ja erapooletuse põhimõtetega. Hilisem töötasu või osalus ettevõttes, mille suhtes ametiisikuna otsuseid langetati, võib viidata korruptiivsele kokkuleppele. Ametiisikul tuleb vältida soodustusi, mis seavad

tema erapooletuse kas või näiliselt küsimärgi alla, sest avalikkusel ei ole selgust, kas ametiisik otsuseid tehes teadis töökohavahetusest ette või mitte.

Näiteks lobistidega suhtlemise hea tava kohaselt tuleks vältida olukordi, kus ametiisik saab lobisti huvide seismise eest vastutasuks hiljem töökoha lobisti juures. Vähemalt aasta jooksul tuleb vältida tööle minemist lobisti või selle esindatava ettevõtte juurde, kelle suhtes ametnik ametis olles otsuseid tegi.[34] Kui lobisti heaks otsuseid ei tehtud, siis edasise töösuhte kohta piiranguid ei ole.[35]

Vabariigi Valitsuse seaduses on ka säte[36], mille kohaselt valitsuse liige ei tohi volituste lõppemisele järgneva kuue kuu jooksul tegutseda juhtimis- või kontrollorgani liikmena ettevõttes, mis kuulub tema juhitud ministeeriumi valitsemisalasse. Keeld kehtib ka juhul, kui minister on oma ametiaja jooksul langetanud selle juriidilise isiku tegevust puudutavaid olulise mõjuga otsuseid või kui juriidilisel isikul on lepingulised suhted tema juhitud ministeeriumiga.

Mõistlik on kokku leppida soovituslikud raamid nn pöörduste olukorras huvide konflikti vältimiseks. Vajalik on selgeks teha, milliseid tingimusi peaks täitma ja arvestama avalikust sektorist erasektorisse tööle asumisel ning kes on pädevad riske ja huvide konflikte hindama ning andma soovitusi nende vältimiseks.

34 Avaliku teenistuse seaduse § 60 lg 5 keeld sätestab ametniku pöörduste efektiga kaasneva riski maandamiseks mahajahtumise perioodi 1 aasta, kui tegemist on vahetu või püsiva järelevalve olukorraga.

35 Pöörduste teemat reguleerivad avaliku teenistuse seadus (ATS § 60 lg 5) ja korruptsioonivastane seadus (KVS § 7) ja soovituslikult osaliselt lobistidega suhtlemise hea tava ametiisikutele.

36 Vabariigi Valitsuse seaduse § 12¹.

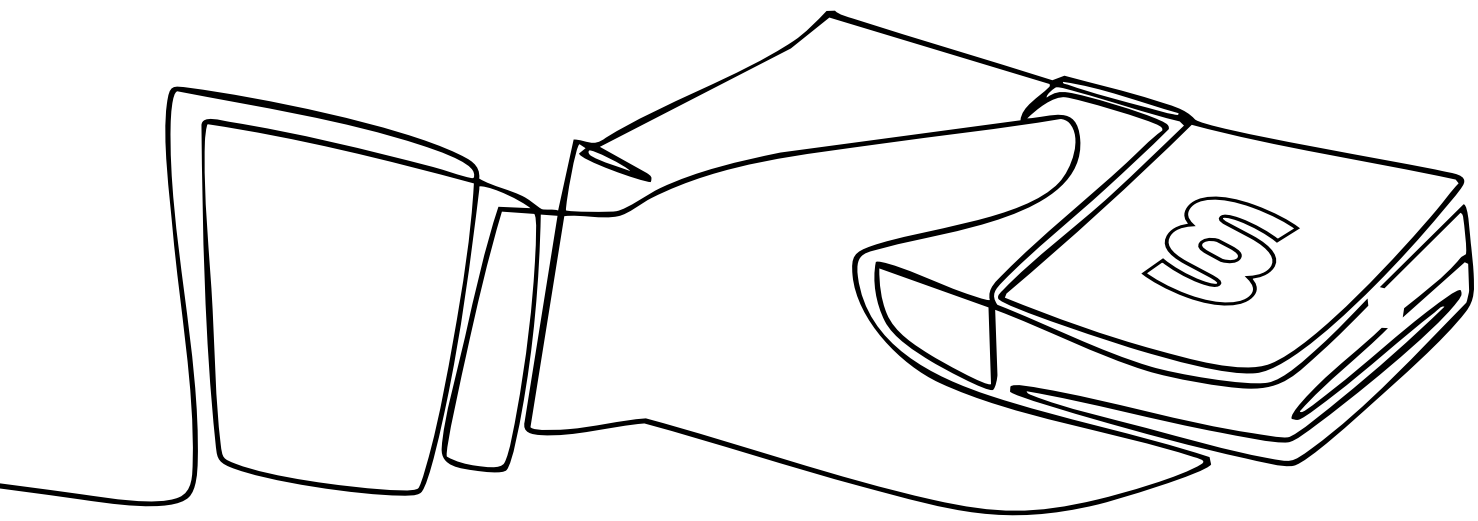

Riskikäitumine võib tõugata kuritööle

2024. aasta novembris mõistis Harju Maakohus endise Pirita linnaosavanema Tõnis Liinati süüdi suures ulatuses altkäemaksu küsimises ja võtmises, samuti omastamises ja toimingupiirangu rikkumises.

Kaitsepolitseiameti läbiviidud eeluurimine tuvastas, et Pirita linnaosas tänavate ja haljasalade koristamise eest vastutanud Liinat küsis neid töid teostanud firma juhi käest altkäemaksu. Ta lubas, et tagab firmale riigihanke võidu ja ei määra firmale tööde puuduste eest trahve. Kui varem oli Liinat nõudnud oma alluvatelt firma töö väga ranget kontrollimist ja puuduste eest trahvide määramist, siis pärast meelehea saamist Pirita linnaosavalitsus firmale trahve enam ei määranud.

Liinat pani ettevõtja valiku ette, kas maksta pidevalt suuri trahve või maksta Liinatile heade suhete hoidmise eest altkäemaksu.

Sellises justkui väljapääsmatuna tunduvas olukorras tuleb teavitada õiguskaitseasutusi, kes lõpetavad altkäemaksu nõudmise teele asunud ametniku tegevuse. Nii saab ka teavitaja ise vältida kuriteo toimepanemist, mis tagab ausa konkurentsi riigihangete läbiviimisel.

Liinat küsis ettevõtjalt altkäemaksu kokku 53 000 eurot, millest 23 000 eurot jõudis ta enne Kaitsepolitseiameti poolt kinnipidamist ka kätte saada. 2022. aasta veebruarist kuni sama aasta juunini tõi ärimees Liinatile igal kuul sularaha 4000–5000 eurot. Liinat kulutas ebaseaduslikult saadud raha kiiresti. Riskikäitumine võib viia kuritegelikule teele.

Lisaks tuvastati, et Liinat korraldas koos Pirita linnaosavalitsuse linnamajanduse osakonna juhtajaga linna eelarvest 6800 euro eest haljastustöid erakrundil. Teo varjamiseks paluti töid teinud firmal märkida arvele linnakodanike ühiskasutuses olevate kruntide aadressid, kuhu maksumaksja raha eest ostetud muld tegelikult ei jõudnud.

Pirita linnaosavalitsuse linnamajanduse osakonna juhataja suhtes lõpetati menetlus kohustusega maksta riigituludesse 1200 eurot.

Liinat mõisteti süüdi ka toimingupiirangu rikkumises. Linna eelarveraha eest lasi ta rajada Merivälja tee äärde 70 000 eurot maksma läinud müratõkkeseina inimestele, kes olid varem toetanud tema valimiskampaaniat 10 000 euroga.

Liinat tunnistas osaliselt oma süüd talle etteheidetud kuritegudes. Harju Maakohus karistas teda nelja ja poole aastase vanglakaristusega, millest kohe ärakandmisele kuulus neli kuud ja 25 päeva. Lisaks konfiskeeris kohus Liinatilt 20 000 eurot.

Ametiisikult ebavõrdse või põhjendamatu eelise saamine on julgeolekuoht

2025. aasta alguses jättis Riigikohus mõjuvõimuga kauplemises süüdi Keskerakonna endise peasekretäri Mihhail Korbi, ärimees Hillar Tederi ja MTÜ Eesti Keskerakond.

Süüdistuse kohaselt pakkus Teder 2020. aasta veebruaris T1 kaubanduskeskuse kohvikus toimunud kohtumisel Keskerakonna peasekretäri Korbiga Keskerakonnale annetust. Vastuteeneks soovis ta, et Korb kasutaks Keskerakonna peasekretärina mõjuvõimu enda erakonnakaaslasest Tallinna linnapea üle selleks, et viimane lahendaks Tederiga seotud OÜ Porto Franco ja Tallinna Linnavalitsuse vahel servituudi tasu üle peetava vaidluse Tederi soovitud viisil, sealhulgas alandaks määratud hinda, ning räägiks läbi tingimused, milles ametnikud olid seisukoha juba kujundanud.

Ringkonnakohus leidis, et uuritud tõendite põhjal saab kahtlusteta järeldada, et Porto Francot koheldi tavapraktikast erinevalt ehk ebavõrdselt ning just Korbi ja linnapea suhtlus tõi kaasa servituudivaidluse lahendamise. Porto Franco jaoks hakkasid asjad soodsalt arenema alles pärast Tederi ja Korbi kohtumist ning mõjuvõimuga kauplemise kokkuleppe sõlmimist. Asjaajamise tavapärase kulgemise korral ja ametiisiku selge mõjutamiseta poleks Porto Franco vaidlus sellist lahendamist saavutanud. Tavapärase menetluskorra järgimisel tulnuks äriühingul servituudi seadmiseks pidada läbirääkimisi Tallinna Linnavaraametiga ja jõuda pooli rahuldava kokkuleppeni, selle saavutamata jäämisel aga pöörduda kaebusega halduskohtusse. Riigikohus kordas oma otsuses, et ainuüksi ametiisiku mõjutamise kokkuleppe sõlmimine õõnestab usaldust avaliku võimu aususe vastu.

Kohus mõistis Korbile karistuseks aasta ja kaks kuud vangistust kaheaastase katseajaga ning Tederile aasta ja viis kuud vangistust kaheaastase katseajaga. Keskerakonnale mõistis kohus rahalise karistuse 750 000 eurot, mida suurendas Harju Maakohtu poolt mõistetud karistuse ärakandmata osa võrra ehk 250 000 euro võrra. Seega mõisteti Keskerakonnale liitkaristuseks miljon eurot.

Allikas: Kaitsepolitseiamet

Mis on mõjuvõimuga kauplemine?

Mõjuvõimuga kauplemine on altkäemaksu erivorm, mida võib ka nimetada kuritegelikuks lobimiseks. Mõjuvõimuga kaupleja ehk vahendaja kaupleb vara või muu soodustusega selle andja ja mõjuvõimuga ametiisiku vahel. Kuritegu on toime pandud siis, kui on tehtud kokkulepe eelise saamiseks – vara või hüve ei pea kuriteo sooritamiseks reaalselt olema üle antud.

Mõjuvõimuga kauplemine on seadusega keelatud, et kaitsta eelkõige avaliku halduse kandjate otsuste ja toimingute usaldusväärsust, läbipaistvust ja erapooletust. Selle teo kriminaliseerimisega taunitakse ja välditakse avaliku halduse tahte allutamist kolmandate isikute erahuvidele. Selle sättega kaitstakse kodanike usaldust täitevvõimu vastu ja ametnikke endid võimalike mõjutuste eest. Ühtlasi aitab see seaduspügal tagada, et kõiki sarnases olukorras olijaid koheldakse võrdselt ja kedagi ei eelistata põhjendamatult. Oluline on, et avalik võim mitte üksnes ei pea olema, vaid peab ka näima aus ja õiglane.

Mis on toimingupiirang?

Ametiisikul on keelatud teha ametialaseid otsuseid või toiminguid iseenda või temaga seotud isiku suhtes.

Toimingupiirangud on olnud osaks viimase 30 aasta jooksul kehtinud ühiskondlikust kokkuleppest, kus avalike ülesannete ausa ja erapooletu täitmise tagamiseks on tegutsemisvabadust piiravad reeglid inimestele, kellele on usaldatud võim ja voli teiste üle riigi või kohaliku omavalitsuse nimel otsuseid langetada. Toimingupiirangute kõrval on ametiisikutel keelatud tööandja vara ja asutuse siseteavet enda kasuks pöörata. Ei tohi osta ja müüa ametialaseid otsuseid ega mõjuvõimu teise ametiisiku üle.

Seotud isikud on loetletud korruptsioonivastases seaduses. Kehtiva seaduse kohaselt on seotud isikuteks ametiisiku pereliikmed, lähisugulased ja hõimlased. Samuti on seotud isikud juriidilised isikud, milles vähemalt 1/10 osalusest või osaluse omandamise õigusest kuulub ametiisikule endale või temaga seotud isikule, või juriidilised isikud, mille juhatusse või nõukogusse kuulub ametiisik või temaga seotud füüsiline isik. Seotuks loetakse ka isikud, kelle seisund või tegevus ametiisikut väljaspool ametiseisundit oluliselt ja vahetult mõjutab.

Avaliku võimu erahuvides kasutamine on oht riigi julgeolekule

Kui võimukandja, kellele on usaldatud riigi kestmise seisukohast tundlikule teabele juurdepääs ja kaalukate otsuste langetamine, eelistab oma otsustes erahuve avalikele, siis võib ta olla ka välisvaenlase poolt manipuleeritav ja tema otsustused ostetavad.

Erahuvidest lähtuvad ametialased otsustused võivad oluliselt suurendada nende elluviimise hinda. Konkureerivaid pakkumisi küsimata või neid tõrjudes ja endaga seotud isiku kasuks otsustades saame sama raha eest vähem avalikke teenuseid.

Kui korruptsiooni tõttu seatakse kahtluse alla riigile antud välisabi kasutamise sihipärasus, võib sellel olla mõju meie liitlasriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide juhtidele ning see võib viia otsusteni küsida juba antud raha tagasi ja edaspidi hoiduda meie toetamisest.

Korruptsiooni kui ebaaususe vohamine õõnestab riigi usaldusväärsust elanike hulgas, nõrgendab ühiskonna sidusust ja seeläbi riigi vastupanuvõimet välisohtudele, sealhulgas sõjalisele kallaletungile. Kui massiliselt korruptsiooni tajuvad inimesed nõustuvad, et riigiga ei saagi ausalt asju ajada ja võimu kasutatakse meelevaldselt, hakkab äraostetavus lokkama igal tasemel.

AJALUGU

Sajanditagune hübriidrünne: riigipöördekatse 1924. aastal

Hübriidsõda või hübriidrünne on terminitena laiemalt kasutusele võetud küll 21. sajandil, kuid varasemaski ajaloos leidub hulgaliselt konflikte, kus vastasele oma tahte pealesurumiseks kombineeriti sõjalisi vahendeid, diplomaatiat, varjatud operatsioone, poliitilist või majanduslikku tegevust või infooperatsioone.

Hübriidründe näiteks võib lugeda ka NSV Liidu mahitatud riigipöördekatset Eestis 1. detsembril 1924. NSV Liidu juhtide vaates pidi see olema osake nn maailmarevolutsioonist ehk kommunistide võimu kehtestamisest võimalikult suurel osal planeedist. Moskva tööriistadeks olid eesti kommunistid, kes ka ise unistasid Eesti liitmisest NSV Liiduga ning tegid omalt poolt Nõukogude võimumeestele 1924. aasta jooksul ettepanekuid Eestis putš korraldada.

NSV Liidu tippjuhtkond otsustas 28. augustil 1924 riigipöördekavale rohelist tuld näidata, mis tähendas, et Nõukogude asjassepühendatud asutused alustasid koostöös Eestimaa Kommunistliku Parteiga (EKP) putši ettevalmistusi. Sel eesmärgil asus tegevusse kaks staapi – üks „põranda all" Tallinnas ja teine Leningradis. Mõlemad koosnesid EKP juhtfiguuridest ja neile abiks komandeeritud Nõukogude sõjaväeluure eestlastest kaadritöötajatest (Karl Rimm, Harald Tummeltau, Karl Trakmann). Leningradi staap tegutses tihedas suhtluses NSV Liidu erinevate ametiasutustega. Tallinna läkitatud Karl Rimm pidas sealt sidet oma ülemustega sõjaväeluure liinis. Moskvas resideeruv sõjaväeluure ülem Jan Berzin võttis isiklikult putši planeerimisest osa.

Põhirõhk pandi sõjalisele operatsioonile – Eesti territooriumil salajas formeeritud kommunistide relvastatud lööksalgad pidid Tallinnas ja selle lähiümbruses ootamatu rünnakuga vallutama olulised riigiasutused (väljaastumist planeeriti ka teistes linnades), samal ajal kui idapiiri tagant pidanuks Kirde- ja Kagu-Eestisse tungima võitlussalgad ülesandega võimu ülevõtmisele kaasa aidata. Loodeti, et suurem osa Eesti sõjaväelastest jääb passiivseks ega avalda vastupanu, samal ajal kui riigipöörajate ridu täiendavad nende pooldajad kohaliku elanikkonna hulgast.

NSV Liidus moodustatud võitlussalkade isikkoosseis koosnes peamiselt eesti ja läti päritolu kommunistidest (neist osa sõjaväelise taustaga), aga ühtlasi eraldati operatsiooniks Leningradi Internatsionaalse Sõjakooli kursandid. Kokku pidi esimese hooga Eestisse tungima tuhat kergelt relvastatud võitlejat. Tõenäoliselt kavatseti hiljem vajadusel kasutada ka Punaarmee regulaarüksusi – sellele viitab 56. territoriaal-laskurdiviisi nelja aastakäigu meeste kutsumine õppekogunemisele Leningradi sõjaväeringkonnas novembri lõpus. Regulaarvägede kohest invasiooni ette ei nähtud, sest välismaailmale sooviti etendada, justkui oleks Eestis kõigepealt toimunud kohalike kommunistide „revolutsioon", mida Punaarmee oleks seejärel abistama läinud.

Sõjalise operatsiooni ettevalmistamist toetasid varjatud operatsioonidega NSV Liidu eriteenistused ehk sõjaväeluure ja julgeolekuteenistus OGPU. Nimetatud asutused suunasid Eestis formeeritavatele lööksalkadele relvastust: salaja üle piiri toimetati lisaks neljale püstolkuulipildujale rohkem kui sada püstolit, käsigranaate, pomme ja laskemoona. Enamik lööksalkade relvastusest pärineski piiri tagant. Samuti aitasid eriteenistused NSV Liidust salaja üle piiri Eestisse 40 inimest, kes olid määratud lööksalkade tugevdamiseks. Valdavalt oli tegemist eestlastest kommunistidega, neist osa oli komandeeritud Punaarmeest ja pidid sal-

kades asuma juhtivatele kohtadele. Eestisse läkitatutele anti valeisikutunnistused, mis pärinesid OGPU-st.

Eriteenistused abistasid sõjalise operatsiooni planeerimist ka luureandmetega, mis puudutasid Eesti sõjaväeosade asetust ja tugevust, eriteenistuste tegevust, ametivõimude võimalikku vastutegevust riigipöördeohule jne.

Putši ettevalmistustega kaasnesid infooperatsioonid. Eestis levitati 1924. aasta suvel ja sügisel salatrükikodades valminud EKP lendlehti ja ajalehti, mille sisu püüdis kommunistide pooldajaid vaimselt võimalikuks relvastatud riigipöördeks või „klassisõjaks" ette valmistada, õhutades neis võitluslikku meeleolu. Erilist tähelepanu pöörati propagandas Eesti sõjaväe moraali õõnestamisele, püüdes diskrediteerida kõrgemaid sõjaväejuhte ning tekitada usaldamatust ühelt poolt ajateenijate ja teiselt poolt allohvitseride ja ohvitseride vahel. Sel eesmärgil levitatud väited ametivõimu kuritarvitamisest, riigivara raiskamisest ja muudest väärnähtustest sõjaväes olid segu tõesest ja väärinfost. Eesti siseriikliku olukorra destabiliseerimise eesmärgil levitati kommunistide propagandatrükistes väljamõeldisi parempoolsete poliitikute või kõrgemate sõjaväelaste „fašistlikust" riigipöördekavast.

NSV Liidu ajakirjanduses vallandus novembris Eestivastane kampaania, mis kasutas ära EKP ühe juhtivtegelase Jaan Tombi hukkamist Tallinnas välikohtu otsusel 14. novembril. Eesti peakonsulaadi ees Leningradis organiseeriti protestiks kärarikas meeleavaldus ning tehastes ja sõjaväeosades Moskvas ja Leningradis peeti novembri teisel poolel miitinguid, kus võeti vastu Eesti-vastaseid resolutsioone. Kirjeldatud samme tuleb ilmselt vaadata ka meetmetena, millega NSV Liidu üldsust ja sõjaväge valmistati psühholoogiliselt ette võimalikuks peatseks invasiooniks Eestisse.

Ehkki Eesti eriteenistused omasid teavet, mille kohaselt planeerisid kommunistid riigipööret, ei suudetud selle algusaega ennetavalt siiski kindlaks teha. Seega tuli 1. detsembri varahommikul alanud putš Eesti poolele üllatusena. Lööksalgad – kokku 260–270 inimest, kellest ligikaudu 40 oli saabunud idapiiri tagant ja veel ligikaudu 40 töötasid Tallinnas NSV Liidu saatkonnas või muudes asutustes – pidid esimese löögiga hõivama sõjaministeeriumi, Toompea lossi ja riigivanema maja, Tondi sõjakooli, 10. jalaväerügemendi, sidepataljoni ja tankikompanii kasarmud ja tankigaraaži, maalennuväe divisjoni, Balti jaama, Tallinn-Väikse jaama, peapostkontori ja mõned politseijaoskonnad. Mitmel pool kukkus rünnak eos läbi, teisal saavutati esialgu edu, kuid Eesti sõjaväe- ja politseijõudude vastutegevuse tulemusena oli riigipöördekatse juba keskpäevaks lõplikult maha surutud.

Teistes linnades lööksalgad välja ei astunudki, enamjaolt oli põhjuseks nende arvuline nõrkus. Võrdlemisi arvuka mässuorganisatsiooni Tartus läks Kaitsepolitseil korda juba varem likvideerida. Samuti jäi ära võitlussalkade invasioon NSV Liidust. Nimelt oli Nõukogude tippjuhtkond selle viimasel hetkel jõudnud keelata, kahtlustades õigustatult, et putš on puudulikult ette valmistatud ja kukub suure tõenäosusega läbi. Ühe nurjunud riigipöördekatse eest ei olnud Moskva aga valmis maksma sellega kaasnevat kardetud hinda ehk suhete arvatavat halvenemist Euroopa suurriikidega. Lööksalgad Tallinnas kas ei saanud teadet Moskva meelemuutusest õigel ajal kätte või siis läksid sellest hoolimata riskile, mis lõppes fiaskoga.

Reigo Rosenthal

Koostaja:
Marta Tuul

Toimetanud:
Ave Lepik

Keeletoimetus:
Refiner (Hille Saluäär)

Disain:
Ain Kaldra, Andre Poolma (Iconprint)

Fotod ja illustratsioonid:
Facebook, Iconprint, Kaitsepolitseiamet, Raul Mee, Shutterstock, Telegram, Youtube

Küljendus, trükk:
Iconprint OÜ

(trükis)
ISSN 2228-1789

(võrguväljaanne)
ISSN 2228-1797